

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BET KUERS

RET KURS

ET LÆNGDESNIT

AF

VICTOR PÜRSCHEL

FORLAGET »KULTUR OG POLITIK«

KØBENHAVN 1957

FORORD

Jeg har ved Udsendelsen af denne Bog mødt saa megen venlig og værdifuld Støtte, at jeg har Grund til at takke alle de medvirkende varmt og hjerteligt, hvilket jeg herved gør. Man kunde spørge om det hele Spørgsmaal ikke har mistet Aktualiteten. Det gælder ikke for mit Vedkommende og endnu mindre for de mange uskyldigt dømte.

Jeg har saa sent som i Fjor og i Aar oplevet et løgnagtigt Sladderangreb rettet imod mig. Sladder har jo den for Ophavsmændene værdifulde Egenskab, at den virker uafhængig af, om Udspringet er foragteligt og latterligt — semper aliquid hæret (noget hænger altid ved), sagde allerede det gamle Roms fremragende og verdenskege Jurister — og mange Mennesker er jo til deres Omgivelsers Ulempe behæftet med en patologisk Sladreløst, og naar denne som i de derhen hørende Tilfælde kan hylles i Patriotismens skønne Kaabe, saa er det rent menneskeligt forstaaeligt, at det maa være svært for Staklerne at lade være at sladre. Saadan er Menneskene og man maa tage dem som de er.

Endnu maa jeg takke mit Forlag fordi det har paataget sig Risikoen ved at udgive denne Lillebog paa et Tidspunkt, hvor jeg efter flere Afslag havde opgivet Haabet om at se nogen Del af mine Erindringer trykt. Skulde Forsøget lykkes er det muligt, at jeg vil forsøge at udgive et Bind med Barndoms- og Ungdomserindringer og endelig mine almindelige politiske Erindringer, hvis jeg naar at faa dem gjort færdige.

Maj 1957.

Victor Pürschel.

Et Længdesnit

Dette Længdesnit gennem mine Livserindringer har jeg bestemt mig til at læsrive og udgive for sig, fordi jeg tænker mig, at det vil have aktuel Interesse for nogle af de Tusinder, der i sin Tid fulgte min politiske Virksomhed med Velvilje. Jeg modtager ikke saa sjældent Vidnesbyrd om, at mange tænker med Venlighed derpaa, og saa om at nogle har ment over for de mange samstemmende Vidnesbyrd at maatte ændre deres Opfattelse m.H.t. min nationale Indstilling. Den har intet Bud til dem, der har været saa uheldige under Krigen og Efterkrigstiden at miste deres Evne til objektiv Bedømmelse. De er efter Sagens Natur upaavirkelige, og det er jo saa viseligt indrettet, at de mener ikke at have nogen Retledning Behov. De har vundet den Lykke, som Følelsen af at tilhøre de retfærdige til alle Tider har givet sine Indehavere. De fandtes for 2000 Aar siden, og de findes i Dag. De er vist egentlig misundelsesværdige, saa det beror nok paa en Konstruktionsfejl hos mig, at jeg ikke misunder dem.

Denne Lillebog har da to Opgaver. Den ene er at give de interesserede et objektivt Grundlag for Bedømmelsen af mine Ord og Gerninger paa det nationale Omraade. Jeg staar ved dem alle. Ikke saaledes, at min Opfattelse paa alle Punkter er uændret. Ikke saaledes, at jeg mener ikke at have fejlet, men saaledes, at jeg vil hævde, at ingen Gerning og intet Ord af mine under de givne Tidens Forudsætninger har været moralsk eller nationalt angribelige, end sige forkastelige.

Den er intet Forsvarsskrift. Jeg har intet at undskylde eller forsvare. Mine Ord og Gerninger forsvare sig selv.

Over for de nationalt mistænkeliggørende Angreb, der navnlig fra radikal og kommunistisk Side er rettet mod mig og over for de Personer, som har rettet dem — for en Dels Vedkommende Folk, som jeg tidligere har tilføjet smertelige personlige Nederlag — beder jeg blot om Tilladelse til allerede paa dette Tidspunkt paa sirligste Maade at maatte udtrykke min afgrundsdybe Foragt. Jeg

kan dog ikke nægte dem en vis Anerkendelse, nemlig for den rent teknisk set beundringsværdige Dygtighed, hvormed disse Angreb er ført — tildels med Resultat — uden at en eneste Mand har voget Pelsen eller blot den Del deraf, som man normalt sidder paa. Ingen har lagt Navn til et Angreb bygget paa konkret Sigelse. Hertil regner jeg ikke anonyme Skribenters Misbrug af løsevne Citater. De — uudtømmelige — Muligheder, der i saa Henseende foreligger for ferme Folk, belyses træffende af et berømt Ord, hvis Ophavsmand er Kardinal Richelieu i Frankrig fra Tiden før den store Revolution. »Med to Linjer af en Mands Haandskrift kan man gøre det af med den mest uskyldige«.

Denne Lillebog har ogsaa den Opgave at give et beskedent Bidrag til Belysning af de Kaar, hvorunder vi nationalt mistænkte levede i disse Aar. Jeg var jo en af dem, der slap billigst, skønt Viljen var god nok. En Husassistent, der havde været hos os næsten under hele Krigen, blev i anden Anledning afhørt af Frihedskæmperne:

»Var Generalauditøren Nazist?«

»Nej, han har altid sagt, at han ikke var det.«

»Kom der mange Tyskere?«

Hun svarede overensstemmende med Sandheden: »Jeg har ikke set een eneste«.

»Ja, vi vilde jo morderlig gerne have fat i Generalauditøren, men han er jo desværre fredet«.

Det var vel denne »Fredning«, der antagelig skyldes Fornuft hos Ledelsen, som jeg kan takke for, at jeg slap saa forholdsvis billigt. Jeg blev paa Hovedgaden i Gilleleje spyttet i Ansigtet af en stakkels vildledt Dreng i Konfirmationsalderen, og jeg blev om Aftenen den 5. Maj forfulgt af en hujende Hob, da jeg cyklede fra Missionshotellet til mit Sommerhus. Jeg havde paa Hotellet, hvor Frihedsbevægelsen havde sin Hovedvagt, beklaget mig over Spytteriet. Jeg fik da det Tilbud, at jeg kunde blive taget i »Beskyttelsesarrest«. »Saa vil Deres Forhold blive undersøgt«. Jeg svarede den unge Mand: »Jeg har ingen Forhold, der skal undersøges«, hvorefter han sendte en Patrouille ud for at jage Drengene hjem. De havde dog paany samlet sig og allieret sig med nogle ældre for at passe mig op, naar jeg skulde hjem efter Middag. Jeg narrede dem ved at benytte en anden Udgang og fik saa meget Forspring, at de kun kunde huje efter mig. Men havde jeg sagt Ja til Beskyttelsesarresten, er det jo ikke godt at vide, hvornaar jeg var kommet ud igen. Og havde jeg ikke narret Pøbelen, er det jo heller ikke godt

at vide, hvad der kunde være sket. Jeg ventede et natligt Angreb, men det udeblev heldigvis.

Næste Dag forlod jeg Gilleleje og vendte først tilbage hen paa Sommeren. Jeg har hverken før eller senere mærket nogen Uvilje fra Gillelejes Beboere, tværtimod. Jeg havde ganske vist en Gang været i mindre venskabelig Berøring med selve Modstandsbevægelsens Leder. Det skete en Aften i Sommeren 44, da der fandt et meget bevæget Gilde Sted i et meget nærliggende Sommerhus, saa det var umuligt at sove. Noget over Kl. eet klædte jeg mig paa og gik derind. Uden for Huset traf jeg en ung Mand, som jeg meget bestemt anmodede om at faa Nattero. Han kendte mig og sagde, at han var Leder af Modstandsbevægelsen eller af »Frit Danmark«.) Jeg advarede da ham og hans Selskab af Mænd og Kvinder mod at synge saa højt, at det kunde høres paa Gilbjergstien (ca. 100 m). De havde sunget »Marseillaisen«, »Tipperary« og vist ogsaa »Internationale«, saa det rungede ud i Natten. Han var halvfuld og gav et vrøvlet Svar, men noget efter blev der dog Ro.

Det er jo muligt, at dette forstyrrende Indgreb har erhvervet mig den stedlige Modstandsbevægelses Unaaede. Jeg fik først efter Krigens Ophør at vide, at Gilleleje havde været Centrum for illegale Transporter til Sverige, ja, selv en saa dramatisk Begivenhed som Forræderiet mod de 70 ulykkelige Jøder, der blev taget paa Kirkens Loft, hørte jeg først om efter Krigen. Min Berøring med Tyskerne indskrænkede sig til, at tyske Soldater ved Indbrud stjal min Radio, en tilfældig Samtale med en tysk Skildvagt paa Gilbjergstien, og tre Smaasammenstød med ungdommelige tyske Patrouiller. Skildvagten var Smedemester fra Østprøjsen. Han havde faaet sin Forretning ødelagt ved Indkaldelsen og længtes kun efter at komme hjem. Det kan næppe have vakt Forargelse. Overfaldet paa mig kan dog ogsaa hidrøre fra de stedlige Kommuniste, blandt hvilke der siges at være en Lærer. Jeg gjorde intet Forsøg paa at faa opklaret, hvem Gerningsmændene var. Der var jo ingen Glæde ved at faa straffet nogle vildledte unge Mennesker, der antagelig mente at gøre en god national Gerning ved deres Taabeligheder. Deres gode Vilje var derfor i og for sig rosværdig, selv om den beroede paa en Misforstaaelse, der ikke godt kunde tænkes grundigere.

Den aandelige Forfølgelse, jeg senere blev Genstand for, skal jeg vende tilbage til, men som allerede sagt, det jeg har maattet igennem, er kun Bagateller. Der er Tusinder af andre danske, der paa spinkelt eller slet intet Grundlag har set deres kære Liv blive ødelagt. Først blev de fængslede af selvbestaltede Retshaandhævere og

*) Formentlig dog kun for Gillelejes Vedkommende.

holdt indespærrede i langvarige Varetægtsarrester i den mest aabenlyse Modstrid med den under saa megen Jubel vedtagne knap 20 Aar gamle Retsreforms tydelige Bestræbelse for at formindske Brugen af Varetægtsarrest. At de ofte mishandlede af de ivrige Antinazister, der ved Skæbnens blodige Ironi viste sig som de forhadte Modstanderes ivrigste Lærlinge, er jo en fastslaaet Kendsgerning.

Her skal kun berettes om Smaating i denne Henseende, men netop derfor kan Bogen maaske have sin historiske Berettigelse. Det er jo nemlig berettiget at slutte, at naar det var umuligt for en Mand med et anset Navn at komme til Orde med en Berigtigelse, skønt man ikke havde eet eneste reelt Angrebepunkt at fremføre, naar det ogsaa var umuligt for ham at kalde en eneste Mand frem, der vilde gaa ind for ham mod hans Angribere i en Række Foreninger, i hvilke han havde indtaget en fremskudt Position, saa viser det klart, i hvilken Grad Borgerskabet herhjemme bøjede af for den aandelige Terrors Storm. Men paa Underhaandssympatitilkendegivelser manglede det ikke. Det vil deraf forstaaes, hvor haabløs Stilingen var for de ulykkelige, mod hvem der rettedes virkelige Angreb paa Grundlag af Kendsgerninger, der ganske vist tit løses fra den Baggrund, der ofte gjorde dem baade forklarlige og forsvarlige. Jeg kender en Del af disse Lidelseshistorier og ved, hvad mange af disse uretfærdigt tilsmudsede og bojkottede Personer har lidt og lider og har den dybeste Medfølelse med dem. Men jeg har den største Bekymring for det Samfund, der kalder sig et Rets-samfund og dog tillader, at slige Ting sker — i Rettens Navn. Jeg har med Sorg set, at Nationalfølelsen, som jeg gennem min Ungdom og Manddom ansaa for en af Menneskets ædlestes Følelser, kan forvrænges til en ækel selvgod Nationalisme. Den fik mig til at forstaa Hørups hæslige Ord »Patentpatrioter«, som et, der virkelig over for visse Folk kan være en træffende Betegnelse. Jeg har med Sorg set Beretninger om Dommere, der tilsidesatte en af den gode Dommers første Pligter, nemlig at undlade at tiltale og behandle den sigtede som skyldig, før Dom er faldet. Disse Dommere er ikke nogen Pryd for deres Stand.

Lad mig, inden jeg slutter denne Indledning tilføje, at det foran sagte efter Modstandernes sædvanlige Angrebsmetode, naturligvis maa paaregnes gengivet i beskaaret Form med Tilføjende omtrent saaledes: Hr. P. tænker med blødende Hjerter paa Værnemagerne, Hipofolkene, Stikkerne og lignende »gode danske«. Lad mig gøre et — formodentlig forgæves — Forsøg paa at forhindre denne »Forstaaelse« ved at sige, at det ikke er disse Folk, jeg tænker paa. Jeg taler om dem, der uden Skyld eller paa Grund af Fejl, der ikke

udspringer af svigtende Danskhed, er uretfærdigt nationalt mistænkeliggjorte, derunder dem, der handlede paa Grundlag af Regeringens officielle Udtalelser og Opfordringer, og som bagefter blev svigtede af Regeringens Medlemmer undtagen Hr. Scavenius, hvis overbeviste politiske Modstander jeg iøvrigt altid har været. Men det maa erkendes, at han er den eneste af den daværende Regering, der har vist sig som en Mand.

De frivillige Korps

Jeg har kaldt denne Lillebog »Ret Kurs«. Ordet »ret« kan i denne Forbindelse have enten Betydningen rigtig eller den, hvori det tages i Forbindelsen ret Linje. Det er saadan, det her skal læses. Jeg mener naturligvis ogsaa, at min Kurs, thi det er denne, der tales om, har været rigtig, men derom maa Historien, hvis den gider beskæftige sig dermed, dømme.

Det første bevislige Udslag af national Indstilling hos mig findes i en Sang, jeg i mit syttende Aar skrev til Skolens Fødselsdag, den 2. Maj 1894, og hvori det hed:

*Gid du maa blandt dine Glæder
tælle den, at vi med Hæder
nævnes Schneekloths Skoles Dreng,
Pryd for Danmarks Vænge.*

Her var Kursen sat. Det, der stod for mig som Maalet, var at leve mit Liv saaledes, at det blev en Pryd (jeg var jo ung og fuld af Selvtillid og Haab) og ikke en Plet for mit Land.

Ja, saaledes skrev altsaa den Dreng, om hvem »Arbejderbladet« i Midten af Trediverne skrev, at han havde ikke en Gang dansk Indfødsret før de fyldte atten Aar. Dette var iøvrigt urigtigt, da min Fader — og jeg med ham — erhvervede dansk Indfødsret, inden jeg i 1892 som fjortenaarig blev frivillig Lærling i Marinen.

I Sommeren 1895 indtraadte jeg i akademisk Skytteforening og Korps. Jeg gjorde Tjeneste i Korpset uafbrudt til jeg i Foraaret 1902 blev indkaldt til Fodfolket. Jeg blev Formand for Underofficersforeningen i Korpset, Delingsfører (senere Halvkompagnifører), Sekretær i Foreningens Bestyrelse og Adjutant ved Korpset, alt, medens jeg læste til Eksamen. Underofficersforeningen betragtedes som den første Bærer af Korpsets smukke nationale Tradition og Kammeratskab.

I December 1900 holdt jeg ved Korpsets Rekrutgilde Talen til

Aarets Rekrutter og sagde bl. a. efter at have omtalt det berygtede Ord, »hvad kan det nytte?«. »Men kommer den Dag, da det danske Folk gør denne Betragtning til sin, da vil en anden Dag ikke være fjern, hvor det tyske Flag vil vaje over Universitetet og Thorvaldsens Musæum, ikke den 6/7 og ikke den 2/4 men paa Sedandagen og paa Dybbøldagen«.

Efter denne Tale kom daværende Premierløjtnant Axel Ebbe Duus hen til mig. Han var en af Hærens mest lovende unge Officerer, der døde alt for tidligt som ung Oberstløjtnant og Departementschef i Krigsministeriet. Han sagde: »Nu er jeg rolig for A.S.' Fremtid«. Det var de stolteste Ord, jeg havde hørt endnu, og jeg har vel ikke hørt dem smukkere siden. Lidet anede jeg den Gang, at jeg skulde opleve, hvordan den svigtende Forsvarsvilje førte til Forsmædelsen: den tyske Besættelse med den endnu dybere Skam, Besættelsen af en sovende Hovedstad af en, *een*, Bataillon. Og dog var dette, en fremmed Besættelse, jo hvad jeg frygtede gennem saa mange Aar, men hvad jeg aldrig frygtede og hvad jeg vilde have afvist som klart Vanvid, det var, at jeg skulde opleve efter et ret betydeligt Arbejde gennem et langt Liv for at holde den nationale Følelse og Forsvarsviljen vaagen i vort Folk, at jeg paa Befrielsens Dag blev spændt udenfor som en daarlig Dansker, der ikke havde Ret til at glæde sig over Danmarks Befrielse.

Som Svar paa et Angreb paa de frivillige Korps under Finanslovsdebatten 1936, ført af Socialdemokratiets Ordfører Hartvig Frisch, der kaldte dem private Korps, sagde jeg bl. a.:

Ja, hvad privat er der egentlig ved disse Korps? Er deres Formaal privat? Nej, deres Formaal er at stille sig til Raadighed for Krigsbestyrelsen i Tilfælde af, at der bliver Brug for dem til Kamp mod ydre Fjender. Deres Ledelse, er den privat? Nej, deres Chef udpeges af Hærens Myndigheder under Kontrol af Forsvarsministeren. Deres Virke, er det privat? Nej, det ligger i Offentlighedens klare Dagslys, enhver kan gaa hen og se paa deres Øvelser, enhver kan melde sig ind . . .

Hvad er da privat i disse Korps? Kun dette, at de betaler et Kontingent, og selv betaler deres Uniform. Privat er ogsaa det Liv, de stiller til Raadighed for Staten, hvis den har Brug for det. Og privat er endelig den Idealitet, der ligger bag denne Bevægelse, thi den kan de visselig ikke hente hverken hos denne Regering eller hos d. æ. M. Hr. Hartvig Frisch . . . Korps som Akademisk Skyttekorps vilde et hvilket som helst Universitet i Verden, undtagen maa ske det russiske, betragte som en Ære for Universitetet . . .

Frygter man en fremtidig Udvikling af disse Korps, saa kan man

— og det skal ingen modsætte sig, jeg mindst af alle — sige til dem: I det Øjeblik, der er Antydning af Politik i disse Korps, saa ophører de . . .«.

Det var atter talt for døve Øren. Det følgende Aar ophævede man Korpsene. Under den følgende Debat talte Hr. Frisch dog ikke mere om private Korps. Han kaldte dem nu med mageløs Dristighed for politiske, men var naturligvis ude af Stand til at føre noget som helst Bevis for sin Sigtelse. Da han opfordredes dertil, kunde han kun henvise til Erfaringerne fra andre Lande, hvilket han i en Afbrydelse præciserede til Tyskland og Østrig. I en senere Replik henviste han iøvrigt ogsaa til Finland, Italien, Irland, Rumænien. Alle de Korps, han nævnte, var dog oprettede med politisk Formaal og altsaa ikke egnede til at jævnføres med de danske. Enhver, der kendte det mindste til Forholdene vidste, at de Korps, der havde bestaaet i disse Lande var oprettet som politiske, medens de danske var det modsatte og deres Historie viste, at det netop var lykkedes under Riffelbevægelsens Tid her i Landet at holde disse Korps saaledes fri af Politik, at f. Eks. Chresten Bergs Søn, den senere Indenrigsminister, var Medlem af A. S. i Provisorietiden. Jeg havde fortroligt underrettet Hr. Frisch om, hvad jeg vidste fra en tidligere Formand for A. S., hvilket Svar en Forespørgsel, der under en i dette Aarhundrede foreliggende meget spændt indrepolitisk Situation var rettet til A. S. fra en højtstaaende Militærmyndighed, om man i givet Fald turde regne med Akademisk Skyttekorps som Hjælp til Opretholdelse af Ro og Orden i Hovedstaden, havde faaet: At det kunde man ikke, idet man i A. S. overensstemmende med Korpsets Traditioner absolut ønskede at holde sig uden for enhver indrepolitisk Strid. Hr. Frisch vidste altsaa, at der i de Tilfælde, hvor der her i Landet kunde have været Tale om politisk Partitaget i Korpsets Levetid, der havde man i begge Tilfælde fra Ledelsens Side med Bestemthed og med Held afvist en saadan Stillingtagen. Da han desuagtet sidestillede dem med de i Udlandet bestaaende i politisk Øjemed oprettede frivillige Korps, følte jeg mig beføjet til at sige til ham fra Folketingets Talerstol, at han fremsatte en bevidst urigtig Sigtelse. (Sp. 824 30/11 36). Herover blev han saa ophidset, at han fra sin Plads raabte til mig, at det var Løgn: I det følgende Møde paa-talte Formanden indledningsvis dette Udtryk (Sp. 889), som han dog undskyldte med, at Afbrydelsen var blevet grovt provokeret af Taleren. Han endte med at sige: »at Tingets Værdighed havde været bedst tjent med, at den paagældende Spalte i Rigsdagstidende slet ikke fandtes«. Det er jo muligt, men mon Tingets Værdighed

ikke havde været allerbedst tjent med, at Hr. Frisch ikke havde fremsat sin urigtige Sigtelse? Den Gang kunde jeg ikke se nogen Mulighed for, at H. F. kunde fremsætte sin Sigtelse i god Tro. Senere er det faldet mig ind, at han maaske kan have været saa forblindet af Fanatisme, at han virkelig har troet paa sine egne Fantasifostre. Han var Medunderskriver af en blandt Akademikere cirkulerende Adresse til Universitetet mod A. S. Den fik et ret stort Antal Underskrifter, deriblandt flere som ved Brugen af aabenbart opdigtede Navne — f. Eks. paa »kendte afdøde« — viste, at det havde været Underskriverens Mening at gøre Grin med Adressen. Disse Navne viste tillige, at der ikke havde været nogen som helst Kontrol med Underskriverne, og at følgelig den Mulighed forelaa, at samme Mand havde underskrevet flere Gange. Adressen blev et Slag i Luften, men den viser, at Korpsets Modstandere tog alle Midler i Brug for at komme Korpset til Livs. Blandt Angrebene var der intet, der forargede mig mere end det, der kom fra Folketingsmand Rager (radikal). Han havde i sine unge Dage været Medlem af Korpset og vidste saaledes, at al Tale om, at Korpset var politisk, var stridende mod Sandheden. Ikke desto mindre deltog han i Angrebene. Jeg sagde ham lejlighedsvis i Folketinget min uforbeholdne Mening om denne Opræden. Jeg tænker mig ikke Muligheden af, at Hr. R. med Tilfredshed kan tænke tilbage paa denne Episode. Ogsaa Hr. Borgbjerg havde, pudsigt nok, i sin Tid været Medlem af Korpset og endda drevet det til at blive Overkytte. Han vedstod dette, men bortforklarede denne Ungdomsforvildelse med, at det, der havde interesseret ham, var det friske Friluftsliv, Sporten, men naturligvis ikke noget saa følt som at ville forsvare Landet. Som et smukt Modstykke hertil kan nævnes, at den nuværende Borgmester i Aarhus, Unmack-Larsen, efter hvad Hedtoft Hansen en Gang meddelte, havde sagt til denne, at han selv havde været Underofficer i Korpset, og at der i dette intet foregik, der havde med Politik at gøre. Det var et respektabelt Mandfolkestandpunkt. Borgbjergs var pjattet. Hr. Ragers maa jeg af nærliggende Grunde afstaa fra at karakterisere.

I Foraaret 1901 midt under Embedseksamen var jeg blevet indvalgt i Studenterforeningens Seniorat. (Senioratet Moltesen). Det sad dog kun i faa Uger. Men dette førte til, at jeg samme Aar repræsenterede Studenterforeningen ved Festen for »Fædrenes Minde« i Lund. Da den Repræsentant for Studentersamfundet, der egentlig efter Tur skulde have svaret paa de danske Gæsters Vegne, refuserede, kom jeg til at holde den officielle Takketale. Jeg talte for Nordens Enhed. Bifaldet var høfligt, men jeg havde følt Is-

kulden slaa op imod mig fra Salen. Paa det Tidspunkt var det moderne at haane Studenterskandinavismen som blotte og bare Fantasterier. Mange Aar senere havde jeg den Glæde at se vore egne, og navnlig de svenske Historikere, tage til Genmæle mod denne uretfærdige Fordømmelse. Jeg blev den Gang, som saa ofte siden, betragtet som en reaktionær. Selv mente jeg at være Forløber for noget, der med Naturnødvendighed maatte komme. Men dette var, som det følgende formentlig vil vise, ikke den eneste Gang, jeg havde det Uheld at være lidt forud uden at have haft Evnen til at vinde tilstrækkelig mange af de afgørende for min Opfattelse. Om dette skyldes Mangler hos mig, eller om Opgaven i det hele under de givne Forhold var uløselig, skal jeg lade staa hen.

I mine Studenteraar kæmpede jeg i de danske Skytteforeningers Blad »Ungdom og Idræt« heftigt mod den stadig stærkere Tendens til at omdanne »De danske Skytteforeninger« til »De danske Gymnastikforeninger« med bevidst Tilbage trængen af Skytteforeningernes stærkt fremtrædende forsvarsvenlige Indstilling ved Stiftelsen i 1861 og en Aarække derefter. Det var jo Forsvarsnihilismens Glansperiode. Man betegnede i de dertil indrettede Organer os frivillige som »Lystmordere«, og jeg havde personlig en lille Oplevelse, der viser, hvorledes Opfattelsen var i visse Kredse. Jeg var paa Hjemvejen fra Øvelserne om Morgenens i Uniform, da jeg paa Gammel Kongevej passerede en lille Flok Murersvende. Idet jeg passerede, udløstes et Kæmpegrin, som jeg fandt det rigtigt at lade ganske uænset. Da jeg hjemte tog Uniformen af, fik jeg Forklaringen. En mægtig Spytteklat sad midt paa Ryggen. En af de brave Murere havde haft det personlige Mod at vise sin Foragt ved at spytte mig paa Ryggen, og hans Kammerater havde aabenbart fundet, at det var en herlig Spøg. Den, der har lidt Sans for Humor, vil let kunne »se Komikken« i at jeg i min Ungdom blev spyttet paa Ryggen, fordi jeg var for national og efter ret Kurs i 50 Aar blev spyttet i Ansigtet, fordi man mistænkte mig for ikke at være national nok. Den Ændring i det brede Lags Opfattelse, som de to smaa Episoder viser, er jo i og for sig naar Overdrivelserne og Vildskuddene skæres bort, kun glædelig.

Medens jeg i 1908—11 var Politiassistent i Lyngby, stiftede jeg sammen med daværende Redaktør, senere Generalkonsul, Carlsen en stedlig Afdeling af Danmarkssamfundet, der bl. a. virkede ivrigt og een Gang (i 1909) med Held for Valg af en forsvarsvenlig Kandidat. (Abrahamsen).

I 1919 talte jeg ved en Række Møder Landet over, for at man skulde se at faa saa meget af Sønderjylland tilbage, som muligt.

I Folketinget

Da jeg i Efteraaret 1919 erklærede mig villig til at lade mig opstille som konservativ Folketingskandidat i Viborgkredsen, var Hensynet til Forsvarssagen det afgørende for mig. Den var det eneste indrepolitiske Spørgsmaal, jeg havde noget virkeligt Kendskab til. Ved mit første Vælgermøde i Januar 1920 holdt jeg en Tale, som jeg 19 Aar senere kort før min Udtræden af Folketinget uforandret kunde sætte som Ledemotiv for det Parti, jeg da stiftede. Bedre Bevis for, at jeg har holdt ret Kurs, kan formentlig ikke præsteres. Tonen deri var nøje stemmende med Slutningen af min Jomfrutale som Folketingsmand (25/10 1920): »Der kan her i Landet i Samarbejde med det konservative Folkeparti føres en i bedste Forstand frisindet og fremskridtsvenlig Politik, men en Betingelse er det, at denne Politik er national, at den er samfundsbevarende og holder sig klar af ethvert Skær af Klassepolitik«.

Det var, som allerede sagt, Interessen for Forsvarssagen, der drev mig ind i Politik, og paa denne Sag ofrede jeg, saalænge Partiet tillod mig at gøre det, et betydeligt Arbejde i og uden for Rigsdagen.

Min Interesse for nationale Spørgsmaal førte mig ogsaa ind i de grønlandske Spørgsmaal. Jeg rejste 5 Gange til Grønland, deraf en Gang til Østkysten (Scoresbysund).

Jeg var indtil de seneste Aar den eneste danske Rigsdagsmand, der har været paa Østkysten. Af de nuværende Rigsdagsmænd er der vist kun een, der har været mere end een Gang i Grønland. Jeg kender af Selvsyn alle Kolonier (og de fleste Udsteder) undtagen Kap York og Angmassalik. Jeg kendte derfor mere til Grønland end nogen anden i mit Parti, og det var derfor helt i sin Orden, at Partiet hurtigst muligt satte mig ud af Grønlandsudvalget, efter at jeg var udtraadt af Partiet! Dette har jo som bekendt altid sat Sagen over Personen og Partiet.

Jeg var i Tiden 1923—39 Formand for Grønlandsudvalget hvert 4. Aar, og jeg fremsatte, formentlig i Begyndelsen af Trediverne, den Tanke, at Grønland snarest burde repræsenteres paa den danske Rigsdag, en Tanke, der dengang ikke fra nogen Side vandt Tilslutning.

Rejserne til Grønland førte mig ganske naturligt til Færøerne og Island. Jeg var derfor i mange Aar det Partimedlem, til hvem Færøernes daværende Repræsentant, Samuelson, henvendte sig, naar han ønskede Partiets Støtte til Gennemførelsen af et eller andet vedrørende Færøerne.

Under Finanslovsdebatten 1936 talte jeg den 20/10 og henstillede, at man i Grønland i hvert Fald i nogle Omraader gik over til at gøre Dansk til Undervisningssprog, overensstemmende med hvad Knud Rasmussen for Aar tilbage havde tilraadet, og med hvad der ogsaa da var udtalt Ønske om fra enkelte fremskredne Grønlanderes Side. Det var talt for døve Øren.*) (Sp. 272).

I denne Forbindelse maa jeg maaske have Lov at nævne, at jeg den 31/7 1934 i den konservative Provinspresse skrev en Artikel (her citeret efter Ribe Stiftstidende), hvori jeg gjorde opmærksom paa en Bog, som min gamle norske Modstander i Grønlandsspørgsmaalet, Højesteretsadvokat Smedal havde skrevet (Nasjonal Forfall) hvori han søgte at holde Liv i norske Krav paa Grønland. Artiklen sluttede: »For den trygge og lade Besiddelsesglæde er der ingen Plads, men vel for et maalbevidst Arbejde paa at føre den grønlandske Befolkning frem til en saadan økonomisk Modenhed, at Landet kan aabnes, samtidig med at dets Tilknytning til Danmark bliver stedse stærkere«.

Ved det Skred i Udviklingen, der under Statsminister Hedtofts Rejse til Grønland skete, kan der maaske være Grund til fra konservativ Side at erindre, at Maalet: Landets Aabning stedse har været holdt for Øje fra konservativ Side i Grønlandsudvalget, i hvert Fald saalænge jeg sad i det.

Tidens Strømninger

Italien

I Viborg Stiftstidendes Nytaarsnummer i 1923 skrev jeg en Artikel: »Parlamentslede«, hvori det bl. a. hed:

»Mussolini! Har han Ret? Vil han faa Ret?«.

Mange mener utvivlsomt, at han har Ret ikke blot over for det italienske Parlament, men over for Parlamentarismen. At han har Ret over for det italienske Parlament, synes selve dette jo at have erkendt. Saaledes har Parlaterne Gang paa Gang gjort det i Historien, naar de har lagt deres Magt i een Mands Haand. I sit Land har han altsaa Ret — over for Fortiden.

Vil han faa Ret over for Fremtiden? Faa Ret paa den mest afgørende Maade — den Maade, at det lykkes ham at skaffe bedre Tilstande i sit Fædreland?

Den, der lever vil faa det at se, siger et Ordsprog, der netop

*) I 1949 tog man imidlertid Tanken op.

stammer fra Mussolinis Fædreland. Paa Forhaand har han et Minus i Forhold til sin Forgænger i Historien. Italien er ikke i Krig. — Der er ikke Borgerkrig i Italien. Det er maaske netop hans Skyld, at der ikke er det. Men nu er den der ikke, den Krigens sviende Lue, som forhindrer den smaalige Kritik i at trives. Nu kan den giftige Kritik spire. Den gode Sæd skal gro kraftigt for at kvæle dette Ukrudt.

Men hvis han nu hurtigt faar Ret, eller hvis han ikke hurtigt faar Uret — vil den Parlamentslede, der findes Verden over, saa give sig lignende Udslag?

Rent umiddelbart har den ikke gjort det. Der var i Italien visse nødvendige Betingelser, som ikke findes overalt. Italien havde været i Krig. Tanken om at afgøre Tingene med Vaabenmagt var ikke fremmed for store Dele af Folket. De gamle Kamphaners Evneløshed og de yderliggaaende Elementers Dristighed synes at have været større end i andre Lande.

I Tyskland er der dog aabenbart visse Betingelser, hvis Manden findes. Rathenau blev myrdet. Han havde maaske ellers kunnet — og villet. I sin Bog »Den nye Stat«, der er gennemsyret af Parlamentslede, saa han hen til den russiske Raadsordning som den, paa hvilken Fremtidens Stat skulde bygges. Helt fremmed for Tanken om russiske Metoder var han altsaa ikke. Men han er nu ude af Spillet, og Tyskland leder paany efter den myndige og haarde Personlighed, der aabenbart skal til for at samle det, og som vil blive nødt til at anvende russiske eller italienske Metoder for at naa dette Maal*).

Men iøvrigt synes Tiden ikke moden til Parlamentarismens Afløsning af et andet System, navnlig ejheller i vort eget kære lille Land, skønt det skal indrømmes, at vi kender til Parlamentslede, og at vi maa erkende, at den ikke er ubegrundet....«

Derefter gennemgaaes nogle af de mange Anker, det daarlige Fremmede paa Rigsdagen, den daarlige Tone, *Manglen paa Sagskundskab*, den faste Partideling, den parlamentariske Regerings usikre Fremtid med deraf følgende Fristelse til at disponere paa kort Sigt. Artiklen slutter:

»Vigtigst af alle Ankerne er dog vel den, der vokser ud af Erkendelsen — som ogsaa findes hos Rathenau — at et Parlament kan ikke regere, og det er det, Parlaterne helst vil og mange Steder gør, nemlig over alt, hvor Regeringen kun føler sig som Parlamentets Redskab.

*) Denne Vurdering kom til at slaa helt godt til.

Dette bliver stærkt fremtrædende i Krisetider, derfor falder det saa stærkt i Øjnene nu.

I en kritisk Situation kommer det ofte mindre an paa, at det, der gøres, er det absolut rigtige, blot der træffes en Afgørelse og den gennemføres med Kraft. Her vil Parlamentet være ganske uegnet. Naar Situationen ikke er af den Karakter, at et ydre Tryk svejser Forsamlingen til et Hele, vil netop den skærpede Krise skærpe Modsætningerne, forlænge Debatterne, gøre dem mere omfangsrige og voldsomme og give Offentligheden det saa rigtige Indtryk, at Kraften slides op og Tiden spildes, medens det, der burde ske, var en Samling af Kræfterne, en fornuftig Brug af Tiden.

Maatte 1923 bringe denne Erkendelse til den danske Rigsdag, vilde meget være naaet i Retning af at bekæmpe Parlamentsleden her, og vi vilde være uden Interesse i Spørgsmaalet Mussolini«.

Kommunismen

Da Kommunisterne fik sine første Repræsentanter ind paa Rigsdagen, optog jeg som første Mand Kampen med dem. De var to, Moskvalærlingen Aksel Larsen, den nuværende Formand, og Munch-Petersen, hvem det gik som den sidste lille Niggerdreng i det kendte Børnerim »Han rejste til Amerika (Rusland). Man saa ham aldrig mer«.

Det mest erindringsværdige af de mange Ordskifter, jeg havde med dem, foregik under Behandlingen af en Forespørgsel fra Kommunisterne til Justitsministeren og Statsministeren om, »hvad Regeringen agter at foretage sig i Anledning af, at Viggo Lund Poulsen som folkevalgt Repræsentant til Københavns Borgerrepræsentation holdes indespærret i Vestre Fængsel«. Han var fængslet i Anledning af de saakaldte Grønttorvsspektakler.

Jeg kan ikke nægte mig Fornøjelsen af først at citere et Par Ord af Ordføreren (Hr. Munch Petersen) ved Begrundelsen af Forespørgslen. Disse Ord er ganske lærerige at sammenholde med Kommunisternes Optreden under den saakaldte »Udrensning«. De lød saaledes: »Vor Motivering er altsaa den, at det drejer sig om en politisk Lovovertrædelse — *vi er overhovedet imod, at Arbejdere og Arbejderrepræsentanter holdes inde for politiske Lovovertrædelser...*« (fremhævet her) (31/3 1933, Sp. 4584).

Jeg fremhævede over for de Herrer, at deres forjættede Land Rusland i sin Straffelovs Par. 59, Stk. 2 fastsatte Straf helt op til »de sværeste Forholdsregler« d. v. s. Skydning og Formuekonfiska-

tion for Førere af Masseuroligheder, og fortsatte (Sp. 4601): »Saa staar der en Bestemmelse i samme Par., Stk. 13 — der findes for Resten tilsvarende Bestemmelse i Par. 58, Stk. 12 og flere andre Steder i den russiske Straffelov med lidt forskellig Strafferamme — men iøvrigt opbyggede paa samme Maade. Den siger: Ikke Angivelse af en af de i Par. 59, Stk. 2, 3 eller 8 i denne Lov omhandlede Forbrydelser, om hvilke man paa troværdig Maade har faaet Oplysning, drager efter sig Frihedsberøvelse i indtil 1 Aar«.

Jeg nævner denne Bestemmelse, fordi der efter min Mening ikke er nogen Bestemmelse i den russiske Straffelov saa modbydelig som denne. Der straffes enhver, der ikke angiver*). Jeg beder Læseren standse et Øjeblik her og tænke over, hvad en tilsvarende Bestemmelse i den danske Straffelov kunde have betydning under den tyske Besættelse. Læg nu mærke til, at under den Proces, vi her taler om, blev det oplyst, at det er Kommunisternes første Pligt ikke at oplyse, hvem der er med ved saadanne Lejligheder. Det er den Regel de anvender, saa længe de kæmper for at faa Magten. Den Regel, de anvender, naar de *har* Magten, er Straf for den, der ikke angiver. Dermed er denne Bevægelse karakteriseret, og det er disse Bestemmelser, der gør Livet i Rusland til et Helvede, da de bevirker, at Broder ikke tør stole paa Broder og Mand ikke paa sin Hustru, fordi han aldrig ved, naar denne Angiverpligt bliver gjort aktuel imod ham. (Aksel Larsen: Hvad kender De til det!). Jeg kender deres Straffelov!

— — —

Men saa opstaar det Spørgsmaal, og lad os nu høre det besvaret her i Dag: Hvad er de Herrers Program? Thi hvis det er Programmet, at man vil tilvende sig Magten, blot man har et tilstrækkeligt stærkt Mindretal, til at man kan haabe ved Terror at vinde den. (Aksel Larsen: Nej). Ja, nu siger d. ø. Medlem Nej, men jeg bryder mig ikke om Afbrydelser, jeg vil gerne se d. ø. Medlem heroppe og herfra høre Forklaringen. Hvis det er saaledes, at man ved Vold vil vinde Magten, saa har man samtidig sat sig uden for den grundlovmæssige Beskyttelse efter Grundlovens Par. 85.

Thi Borgerne har Ret til at forsamle sig i Foreninger i lovligt Øjemed, og det er saa det, vi skal spørge de Herrer om: Er Deres Øjemed lovligt? Thi saa er de dækkede af Grundloven. Men er det ulovligt, saa maa de finde sig i at blive behandlet derefter. I saa Henseende vil jeg haabe, at Justitsministeren med al Bestemthed vil vide at skride ind, hvis man her faar en Erklæring om, at Formaa-

*) Nazisterne i Tyskland kom vist nok senere ind paa lignende amoralske Bestemmelser.

let er det ulovlige, og det er dette, jeg afventer med største Interesse.

Aksel Larsen benægtede (Sp. 4604), at man søgte om Benaadning og fortsatte: »Det falder aldeles ikke os Kommunistere ind at søge om Naade. I den Retning er der en afgørende Forskel paa, hvad man kan tvinge det borgerlige Samfund til, og hvad man beder det borgerlige Samfund om.

Paralleller med Sovjetunionen har intet Værd. Det er det bestaaende Samfund og dets Grundlov og Straffelov, Samfundets Repræsentanter her skulde forsøge at forsvare, men d. æ. Medlem Hr. Pürschel gjorde det ved udelukkende at beskæftige sig med et andet Lands Straffelov«.

Jeg mindede Hr. Larsen om, at han havde glemt at svare paa det, jeg spurgte ham om . . . »men det overrasker mig ikke, for det vil ikke være behageligt for d. æ. Medlem at gaa op paa denne Talerstol og sige: Vi ønsker at vinde Magten i det danske Samfund ved Magt, ikke ad Lovlighedens Vej. Men det er meget behageligt uden for denne Sal, naar det gælder om at ophidse Folk derude, at sige: Vi skal ikke som Socialdemokraterne stræbe efter et Flertal, det har vist sig, at de raadner op under Forsøget paa at naa det, nej vi skal blot være et Mindretal, der er tilstrækkelig stort, saa tager vi Magten, og saa ryger dette raadne Samfund. Se det er en let og behagelig Agitation, men lad os høre det her fra denne Talerstol, lad os høre dette Parti sige fra denne Talerstol: Det er vort Maal med Vold at omstøde den danske Samfundsorden . . .«.

Saa kom Aksel Larsen med den skæbnesvangre Erklæring (Sp. 4613). »Dernæst Spørgsmaalet om det kommunistiske Program. Jeg skal ikke her komme med nogen Bogliste, men blot henvise d. æ. Medlem til at læse Rigsdagstidende Sp. 1264 i Fjor . . . hvor jeg ganske aabent, og jeg troede ogsaa tilstrækkelig tydeligt, udtalte, hvad der var Kommunisternes Program. Iøvrigt kan d. æ. Medlem gaa ned i Socialdemokratiets Boghandel »Fremad« og købe det kommunistiske Manifest, som slutter med at sige: Kommunisterne forsmaar at lægge Skjul paa, at det er deres absolutte Hensigt med Vold at tage Magten i dette Samfund o. s. v., o. s. v.«.

Jeg svarede: Efter denne Erklæring, afgivet fra Folketingets Talerstol, hvorefter det kommunistiske Parti erklærer, at det er dets Agt med Vold at tage Magten i det danske Samfund, er det fuldkommen berettiget fra det danske Samfunds Side at anvende Nødværgeforanstaltninger over for dette Parti, thi der er ingen grundlovsmæssig Beskyttelse her i Landet for Foreninger, der sætter sig ulovlige Øjemed. Derfor takker jeg d. æ. Medlem for den meget

klare og tydelige Udtalelse. Det giver en grundlovsmæssig Hjemmel for Indskriden mod dette Parti paa en helt anden Maade, end det hidtil har været Tilfældet, her i Landet«.

For at der ingen Tvivl skulde herske, erklærede herefter Munch Petersen: »Jeg maa erklære, at det kommunistiske Parti hverken er bundet af Meyers Fremmedordbog (m. H. t. Forstaaelsen af Ordet Amnesti) eller af den danske Grundlov..., at vi ikke nærer nogen Illusion om, at Borgerskabet frivilligt vil give Magten fra sig, men tror det er nødvendigt, at Arbejderklassen anvender de Magtmidler, der staar til Arbejderklassens Raadighed i Kampen mod det bestaaende Samfund«.

Jeg mindede derefter ganske kort om, at enhver dansk Borger var bundet af den danske Grundlov og at de to Herrer derudover ved deres Indtræden i Folketinget havde afgivet en højtidelig Erklæring om at ville holde den danske Grundlov.

Hermed endte Debatten. Erklæringerne var jo meget betydningsfulde. De skal for Resten være benyttet ret stærkt under Kommunistdebatter i Folketinget efter Befrielsen. Mod Forventning foretog Præsidium sig intet i Anledning af denne aabenlyse Fornægtelse af Indtrædelseserklæringen, der jo er en Betingelse for at kunne være Medlem af den danske Rigsdag. Jeg foranledigede da en Henvendelse fra den konservative Folketingsgruppe til Tingets Præsidium. Der var en Del latent Modstand herimod i Gruppen, men jeg fik dog Sagen ført igennem. Formanden, Hr. Christmas Møller var, saavidt jeg husker, ikke videre begejstret for Tanken. (Partiet har nægtet mig Adgang til at se Protokollerne over de interne Forhandlinger, hvori jeg har deltaget. Nægtelsen er iøvigt efter mit Skøn ikke lovmedholdelig, men jeg er altsaa afskaaret fra at faa berigtiget mine mulige Fejlhuskninger. Jeg har ingen Dagbogsnotitser om dette Punkt).

Den 3/4 1933 sendte den konservative Gruppe i Folketinget til Folketingets Præsidium en af mig konciperet Skrivelse, hvori Opmærksomheden henledes paa de faldne Udtalelser. Derefter fortsattes: »Da det konservative Folkepartis Repræsentanter i Folketinget maa anse det for lidet stemmende med Tingets Værdighed og for undergravende for Respekten for Grundloven, at saadanne Udtalelser kan fremsættes, uden at der fra Tingets Side reageres deroverfor, tillader man sig i Ærbødighed at henstille til det høje Præsidium at tage denne Sag op til Overvejelse, idet vi for vort Vedkommende maa finde det rigtigt, at der paa den givne Anledning afzses de to nævnte Medlemmer en Erklæring om, hvorvidt deres angivne Udtalelser er at forstaa som en Tilbagekaldelse af

den af dem afgivne højtidelige Erklæring om at ville holde Grundloven«.

Vi tilføjede ex tuto, at der ikke i Henvendelsen laa nogen Kritik af Formanden, idet Spørgsmaalet efter sin vidtrækkende Karakter ikke egnede sig til øjeblikkelig Afgørelse.

Først den 4/5 afgik Præsidiets Brev til de to Herrer. Spørgsmaalet var formuleret i nøje Overensstemmelse med vort Brev. Den 13. s. M. svarede de to Herrer i et Brev, der offentliggjordes i »Arbejderbladet«, d. 16. s. M.:

»Som Medlem af Danmarks kommunistiske Parti (Sektion af kommunistiske Internationale. — Denne Egenskab: Sektion af den kommunistiske Internationale var man den Gang meget ivrig efter at fremhæve. Jeg har det Indtryk, som mulig er urigtig, at man ikke i Nutiden er slet saa ivrig herefter. Nu fremhæver man meget stærkt, hvor nationalt D.K.P. er) — staar jeg paa Kominterns og Danmarks kommunistiske Partis principielle Grundlag, som forudsætter, jfr. det kommunistiske Manifest, »en voldelig Omstyrtning af den nuværende Samfundsordning« og dens Afløsning af Proletariatets Diktatur som den nødvendige Overgangsform til det socialistiske Samfund.

For at dette Maal kan naas, udfordres ganske bestemte Forudsætninger... (Arbejderklassens Førerskab).

Dette Program har aldrig været holdt hemmeligt...

Paa dette Program opstillede D.K.P. til Folketingsvalget den 16/11 1932, hvor over 17.000 — dette Stemmetal, som D.K.P. naaede efter mange Aars Arbejde, var det samme, som Nationalt Samvirke naaede i 1939 efter kun 3 Maaneders Arbejde. Det gav D.K.P. 2 Mandater, og gav det, paa Grund af, at vore Stemmer var spredt over hele Landet, og ikke som Kommunisternes væsentligst laa i København, intet Mandat — Vælgere ved deres Stemmeafgivning gav Udtryk for, at de ønskede dette Program respekteret paa Rigsdagen. Paa dette Program er jeg valgt som Folketingsmand, og kommunistiske Folketingsmænd danner i den Henseende en Undtagelse fra »Folketingsmandsreglen«, at de ikke svigter det Program, de er valgt paa. Folketinget eller Tingets Præsidium kan ikke have været uvidende om eller ukendt med dette Program, da Valget fandt Sted eller da mit Mandat godkendtes af Tinget... ydermere har den kommunistiske Gruppe ved mange Lejligheder, saaledes ved Finanslovsforslagets første Behandling, udviklet dette Program for Folketinget.

Til trods herfor fremsætter Præsidiets nu, ved min fornyede Programerklæring i Debatten af 31. Marts som Begrundelse, Krav om

en ny Erklæring fra min Side. Dette Krav fremsættes kort efter, at Tinget udtrykkeligt har godkendt mit Mandat; det kan ikke ses hjemlet hverken i Grundloven eller andre Love eller Bestemmelser saalidt som i Tingets Forretningsorden, og Danmarks parlamentariske Historie ses ikke at opvise noget Fortilfælde for denne enestaaende Handlemaade fra Præsidiets Side. Som Følge heraf kan Præsidiets Krav kun vurderes som et groft politisk Overgreb mod Danmarks kommunistiske Parti og dets Ret til i Henhold til Forfatningens Bestemmelse at deltage i parlamentariske Valg her i Landet. Dette politiske Overgreb kommer umiddelbart som Led i den fra konservativ og socialdemokratisk Side førte Kampagne mod Danmarks kommunistiske Partis Legalitet, og faar sin særlige Karakter derved, at det følger saa kort efter den nazistiske Omvæltning i Tyskland med den voldelige og blodige Undertrykkelse af Tysklands Arbejderbevægelse og Annulleringen af Kommunisternes parlamentariske Mandater.

Idet jeg protesterer mod dette Overgreb fra Præsidiets Side, tilføjer jeg, at jeg ikke har tilbagekaldt og intet har at ændre eller tilføje til min Erklæring om at ville holde Grundloven.

»Arbejderbladet« tilføjer: »Naturligvis er det givet, at kommunistiske Rigsdagsrepræsentanter, for at kunne udføre de Opgaver Partiet og Arbejderklassen har paalagt dem ved at sende dem ind i Parlamentet, maa indtage deres Pladser og iagttage de Forholdsregler, der er nødvendige herfor. (Udhævet her). Derfor har Arbejdernes parlamentariske Repræsentanter i alle Lande, lige siden den Gang, hvor Bebel og Liebknecht første Gang indvalgte i den tyske Rigsdag, underskrevet paa Forfatningen uden derfor at fraskrive sig Retten til at arbejde paa Kapitalismens Omstyrning eller at opgive en Tøddel af Partiets Program«.

Det siges derefter, at Socialdemokraterne, da Kommunisterne indtraadte i Rigsdagen, var meget spændte paa, om disse vilde »være saa revolutionære, at de vilde nægte at underskrive paa Forpligtelsen til at holde Grundloven, saaledes, at man kunde annullere deres Mandater«. Dette Haab blev beskæmmet.

Til Belysning af, hvad denne Henvisning til de tyske Socialisters Forhold betyder, tjener følgende Brev af 24/11 1879 fra Friederich Engels til Bebel og dennes Svar af 11/12 s. A. Engels: »En Dumhed var det imidlertid højtideligt at meddele, at Liebknecht o. s. v. har aflagt den sachsiske Ed. Det har han naturligvis ikke ladet gaa fra sig, og hans anarkistiske Venner skal nok forstaa at bearbejde dette videre. Marx og jeg finder ikke Sagen saa farlig, som f. Eks. Hirsch har taget den i sin første Iver. I maa selv vide om »Paris vaut bien

une messe« (Henri IV). Bebel: »At Eden skulde aflægges var ogsaa min Mening. Thi vilde man ikke aflægge den, behøvede man jo overhovedet ikke at gaa til Valg. Men jeg vilde have, at man før Edsaflæggelsen erklærede, at man ansaa Edsaflæggelsen for en Formalitet, fordi det uden den var en Umulighed at komme ind i Kammeret og udøve sit Mandat. Eden kan ikke anfægte vore socialistiske og republikanske Anskuelse«.

Det var aabenbart denne Betragtning af Løftet om Troskab mod Grundloven som en nødvendig, men iøvrigt ikke forbindende Formalitet, som Kommunisterne her gjorde til deres.

Dette meget dristige Svar puttede Præsidiets i sin Skuffe. Det rigtignom havde været, om Præsidiets i et Møde i Tinget havde givet Meddelelse om Brevene og overladt til Tinget at tage Stilling til det foreliggende Spørgsmaal. Jeg husker ikke, om jeg forsøgte i Gruppen at forfølge Sagen, men det er givet, at det havde været haabøst. En Aktion mod Kommunisterne kunde jo ikke gennemføres uden Socialdemokraternes Medvirken, og for disse var der jo den Vanskelighed, at de første Socialdemokrater i Danmarks Rigsdag formentlig havde været i samme Situation som Bebel m. fl. i Tyskland (jfr. Kommunisternes Henviisning til den parlamentariske Historie) og formentlig havde klaret den og beroliget deres Samvittighed paa samme Maade, som Bebel i den foran citerede Skrivelse.

Det tilsyneladende stærkeste Argument i Svarbrevet til Præsidiets er Henviisningen til, at Tinget havde godkendt Kommunisternes Mandat med fuldt Kendskab til deres revolutionære Program. Men Styrken er som sagt kun tilsyneladende, thi blandt *hæderlige* Mænd kunde Underskriften paa Erklæringen om at ville holde Grundloven kun forstaas saaledes, at de to valgte for deres Vedkommende forpligtede sig til at holde Grundloven, og dermed var Muligheden for at nægte at godkende Mandatet borte. At Kommunisterne forstod dette, fremgaar jo klart af »Arbejderbladet«s Artikel. Hele den opstyltede Passus om »Overgreb« o. s. v. er derfor Hykleri, og dette bliver ganske klart, naar man ser, at Brevskriveren dog tilsidst besvarer Præsidiets Spørgsmaal, medens det efter Brevets Standpunkt iøvrigt havde været det konsekvente at sige: »Jeg svarer ikke paa dette Overgreb«. Men det turde de to Helte ikke.

Nu havde de først i Tinget erklæret, at de ikke følte sig bundet af Grundloven og derefter i Skrivelsen, at de agtede at følge deres revolutionære Program, og hermed forelaa Grundlag for en Aktion, men Præsidiets foretog sig intet.

Jeg har altid fundet og finder fremdeles, at denne Præsidiets Holdning i Virkeligheden var en fuldstændig Svigten af Præsidiets

Pligt til at hævde Tingets Værdighed. Man burde have vedtaget en Udtalelse af Tinget gaaende ud paa, at da samtlige kommunistiske Repræsentanter havde erklæret, at de overensstemmende med Partiets Program ikke i en given Situation vilde respektere Grundloven, og da Løftet om at ville holde Grundloven — uden Forbehold af nogen Art — er en Betingelse for at kunne være Medlem af Tinget, har de paagældende ved deres Erklæring selv udelukket sig fra Folketinget og det af dem repræsenterede Parti fra den Beskyttelse Grundloven tilsiger *lovlige* Sammenslutninger, men det sidste vilde jo ganske vist have tvunget Justitsminister Hr. Zahle til en fast Holdning, der var ganske i Uoverensstemmelse med hans Psyke. Netop derved, at Erklæringen var baseret paa Partiprogrammet, var der jo skabt en ogsaa for eventuelle indrykkende Suppleanter uholdbar Situation. Mon ikke Udviklingen her i Landet vilde have formet sig lykkeligere, hvis man den Gang havde slaaet til.

Jeg vendte flere Gange tilbage til dette Emne og havde herved en Gang den interessante Oplevelse, at Folketingets Formand Hr. Hans Rasmussen bagefter sagde til mig omtrent saaledes: »Bliv bare ved med den Sag, den er ikke helt afsluttet endnu«. Hvilke partimæssige Overvejelser der laa bag herved, aner jeg ikke noget om. Jeg har naturligvis gjort mig mine Tanker, og hver Læser kan jo gøre sine.

En af de Gange, jeg berørte Spørgsmaalet om Kommunistpartiets Lovlighed var ved 2. Behandling af Forlængelsen af Uniformaloven, hvorom mere nedenfor, 20/12 1934. Munch-Petersen henholdt sig da til deres til Præsident afgivne Erklæring og det samme gjorde Justitsminister Zahle. Jeg gjorde ham opmærksom paa, at Erklæringen jo foruden en Ratihabition af Erklæringen om at ville holde Grundloven jo ogsaa indeholdt en Erklæring om Programmet at tage Magten i Samfundet ved Vold. Det rørte ikke Hr. Zahle. Mit Spørgsmaal om Partiet ikke faldt ind under Uniformalovens Bestemmelse, at »Sammenslutninger eller Korps, der har til Hensigt ved ulovlig Magtanvendelse at øve Indflydelse paa politiske eller (her mangler Ordet »andre« i Loven) offentlige Anliggender er forbudt og skal ophæves«, blev ikke besvaret af den modige Justitsminister. Men Tavshed kan jo være talende.

Hr. Larsen kom under disse gentagne Debatter efterhaanden ind paa »at benægte fakta«. Erklæringen var ham aabenbart ikke behagelig at mindes. Een Gang maatte jeg lade dette passere, fordi jeg paa Grund af Tidens Knaphed ikke kunde finde Citatet, men næste Gang havde jeg det parat. Der udspandt sig da følgende lille

Ords kifte, der paa meget karakteristisk Vis belyser Hr. Larsens Ry som dygtig Debattør (en Opfattelse jeg aldrig har delt, han er af Naturen ganske kvik, og i den kommunistiske Skole trænet op til en »Dristighed«, der over for ikke alt for veltrænede Modstandere kan virke ganske forbløffende. Men dermed er ogsaa alt sagt).

Aksel Larsen havde stillet en Forespørgsel til Justitsministeren (Steincke) om Gundtoft-Sagen. Den behandledes 16/3 1937. Jeg sagde her til ham, at det var en Misforstaaelse, naar han opkastede sig til Forsvarer af de grundlovsmæssige Rettigheder: Hertil savner han enhver Beføjelse. Det tidligere Medlem af dette høje Ting, Hr. Munch Petersen, har en Gang for alle erklæret her i Tinget, at det kommunistiske Parti, derunder altsaa ogsaa Forespørgeren, ikke føler sig bundet af Grundloven, og naar man ikke gør det, skal man være forsigtig med at rette en Opfordring til den Regering, som man iøvrigt støtter, gaaende ud paa, at den skal rette sig stærkt efter Grundloven. Der mangler den fornødne moralske Baggrund«.

I sin første Replik var Hr. Larsen højt oppe: »Hr. P. faldt ynkeligt igennem . . . Det glæder mig, at jeg har en bedre Hukommelse end d. z. Med. Hr. P. Naturligvis har Munch-Petersen ikke sagt noget saadant, *ikke kunnet sige* noget saadant (Fremhævelserne foretaget her). Det er givet, at vi er temmelig nødt til at *føle os bundne af Grundloven* (jfr. nedenfor). Den eksisterer jo nu en Gang i dette Samfund, der er Magtmidler nok til at faa den respekteret og vi har skrevet under paa at holde den. Men det, Munch-Petersen sagde, var, at Grundloven kunde ikke foreskrive, hvad der skal staa i et Partis Program, heller ikke det kommunistiske, og det kan den ikke«. (Sp. 4730).

Da jeg havde præsenteret ham for det ordrette Citat med Pladsangivelse, kom Hr. L. ned paa Jorden (Sp. 4744): «Jeg beklager, at min Hukommelse har spillet mig et Puds m. H. t. M-P's Udtalelse«. Han fortsatte: »Jeg vil saa samtidig benytte Lejligheden til at sige, at jeg staar ved, hvad jeg sagde før, at vi er bundet af Grundloven«.

Iveren efter at slippe bort fra den tidligere Udtalelse var saa paa-faldende, at jeg forfulgte Sagen ved (Sp. 4746) at foreholde ham den tidligere Erkæring: Kommunisterne forsmaar at lægge Skjul paa deres Hensigt. Det er deres absolutte Hensigt med Vold at tage Magten i dette Samfund.

Dette blev sagt fra Folketingets Talerstol. D. z. Medl. blev afzsket en Erklæring i den Anledning, den findes gengivet i »Arbejderbladet« for d. 16/5 1933. Der siges igen: »Paa dette Program er jeg valgt som Folketingsmand, og kommunistiske Folketingsmænd

danner i den Henseende en Undtagelse fra Folketingsreglen, at de ikke svigter det Program, de er valgt paa«.

Jeg bringer dette i Erindring for at belyse, hvilken Vægt, der kan tillægges de Erklæringer d. æ. Medlem afgiver. Den ene Dag hist, den anden Dag her — begge er de lige vægtige.

Hr. Larsen svarede, at Erklæringen jo var godkendt af Tingets Præsidium og ikke underkendt af Tinget.

Jeg erkendte naturligvis dette, men spurgte om hans Erklæring i Dag betød, at han opgav Programmet eller om dette fremdeles stod ved Magt?

Efter at Hr. Larsen paany havde henvist til Erklæringen, bad jeg ham forklare, hvorledes »man kan være lydige mod Grundloven og dog tilstræbe med Vold at tage Magten i Samfundet?«.

Hr. Larsen svarede, at der var saa meget, jeg ikke forstod, og at det sikkert ikke vilde nytte, om han forklarede nok saa meget: »Der er jo dog endelig noget, mod hvilket selv Guderne kæmper forgæves«.

Debatten sluttede med, at jeg bad ham ikke være saa grusom, at han forholdt Tinget Forklaringen, som han foregiver at være i Stand til at give: »Hvorledes forener man Ulovlighed med Lovlighed? Vi er mange, der ikke forstaar det«.

Naar jeg har dokumenteret dette saa udførligt, er det ikke for at klarlægge en polemisk Sejr over en Modstander, som jeg alle Dage agtede personligt lige saa ringe, som jeg agtede den politiske Fare, han repræsenterer, højt. Nej, det er fordi Debatten, naar man trænger bag Ordene til de Forudsætninger, hvoraf de er udsprungne, synes overordentlig interessant ikke blot historisk, men navnlig m. H. t., hvad der af den kan læres om Fremtiden.

Først den uprovokerede og gentagne Forsikring om at føle sig bundet af Grundloven i stik Modstrid med den af de politiske Novicer i 1933 afgivne flotte Erklæring. Sammenholder man den med den foran omtalte Udtalelse af Folketingets Formand, ledes man til den Tanke, at der mulig i Socialdemokratiet paa dette Tidspunkt har været forhandlet om at følge den Vej, jeg havde peget paa — naturligvis uden Angivelse af Vejviserens Navn — og at Hr. L., hvis Parti jo altid har haft et fortrinligt Efterretningsvæsen, (han røbede saaledes under Debatten, at han vidste, at jeg var den, der havde foranlediget Præsidiets Behandling af Sagen) har vidst noget herom, og da har ønsket at tage en Forhaandsparade ved sin Erklæring om Grundlovstroskab.

Dernæst viser Henvisningen til Præsidiets Godkendelse af den famøse selvmodsigende Erklæring, hvor glad overrasket Hr. L. i

Virkeligheden var over denne Godkendelse. Som Svensken sagde, da et hasarderet Foretagende var lykkedes: »Den gik . . . Ta' mig Fa'en«. Hr. L. var tilfreds med den vundne Position. Han forsøgte ikke — af gode Grunde — at forklare Selvmodsigelsen. Men det synes berettiget at slutte, at havde man da slaaet til, havde man ramt Folk, der følte, at det var berettiget, at de selv havde sat sig udenfor.

Endelig læser jeg ud af Debatten, at en Kommunist overensstemmende med sin Partikatekismus ikke betænker sig længe paa at afgive den Erklæring, som han finder nødvendig i Kampen med det forhadte borgerlige Samfund.

Maa jeg her indskyde, at jeg tænker mig, at Sovjetdiplomater ikke saa sjældent kan glæde sig paa ganske samme Vis som Hr. L., naar en af deres »dristige« Erklæringer er godtaget af Vestens Repræsentanter. »Dristighed« er jo et fremtrædende og meget farligt Træk i kommunistisk Taktik. En Løgn siges, skønt den talende ved, at hans Modpart — og alle Tilhørere — ved, at det er Løgn, men han ved ogsaa, at Modparten ikke tør sige, at det er Løgn, fordi han iagttager et vist decorum, som Kommunisten intet kender til undtagen som en behagelig Svaghed hos Modparten.

Efter Befrielsen har Kommunisterne jo højtideligt erklæret, at de ikke tænker paa ad anden Vej end den sædvanlige parlamentariske at tage Magten i Samfundet her i Landet. Saa længe denne Erklæring staar usvækket og ikke i Gerning tilsidesættes eller forsøges tilsidesat, er Partiet ogsaa efter min Opfattelse et lovligt grundlovs-mæssigt beskyttet Parti, the erhvert Parti har Krav paa at bedømmes efter sine ikke i Gerning tilsidesatte Erklæringer om sit Maal og sine Midler.

Man kan have mere eller mindre Tillid til saadanne Erklæringer. Det fremgaar af det foregaaende, at jeg ikke har alt for meget Tro paa Kommunisternes Oprigtighed. Navnlige føler jeg mig ikke sikker paa, at de ikke i en given Situation vilde finde Erklæringen om Respekt for de parlamentariske Former fyldestgjort ved en efter Kup følgende Godkendelse gennem et efter prøvede russiske Metoder arrangeret »frit« Valg. Erfaringen viser jo, at der efter et saadant Kup altid aabenbarer sig en »Folkestemning« paa mellem 90 og 100 % for Kommunismen, selv om den ved tidligere Valg kun har mønstret et forholdsvis beskedent Antal Vælgere. Den kendte eller berygtede Sætning: »Vi er jo alle Socialister«, bør mulig ændres til: »Vi er jo alle Kommuniste«. Vi ved det bare ikke, før et kommunistisk Kup har bragt det kommunistiske Systems Velsignelser inden for Rækkevidde. Efter »Skelethistoriernes« Møn-

ster kunde man skrive denne ultrashorte Historie: »En Mand gik rundt og troede f. Eks. at han var Radikal. Saa fik Kommunerne Magten, og saa opdagede han, at han i Virkeligheden altid havde været Kommunist. Ak ja«.

Men for dem, der ikke har saa megen »Tilpasningsevne«, er et Systemskifte af denne Art *bitter*, ofte blodig Alvor.

Disse Sammenstød med Kommunerne paa Rigsdagen indbragte mig første Gang Titlen Nazist, som »Arbejderbladet« fandt det hensigtssvarende at hæfte paa mig. Efter Kommunistordbogen er jo enhver aktiv Modstander Nazist eller Facist. Blandt de mest bekendte af saadanne titulære Nazister er som bekendt Mr. Churchill.

Urolovene

I Januar 1933 kom saa de stærkt omstridte Urolove, navnlig Uniformsforbudsloven, der gav Ministeren meget vidtgaaende Beføjelser og ved sin svævende Bestemmelse af, hvad der var Uniform o.s.v., gav Tiltalemyndigheden en Mulighed for vilkaarlig Anvendelse af Loven, mod hvilke man fra konservativ Side med Hr. Christmas Møller i Spidsen vendte sig med stor Styrke.

K.U. indvarslede til et stort Protestmøde i Odd-Fellowpalæet, hvor jeg var Hovedtaler. Det kan ikke nægtes, at det ydre Arrangement, med hvilket jeg intet havde haft at gøre, var efter nazistisk, facistisk eller kommunistisk Mønster med Masser af Faner omparcherede omkring Talerstolen, iøvrigt ganske som i vore Dage ved Danmarkssamfundets Fanefester.

K.U. havde den Gang en forbigaaende men stormende Kærlighed til den hitlerske Hilsen, der jo i øvrigt er en gammel nordisk Hilsform, som vi i mine unge Dage i A. S. brugte for Sjøv, idet vi sagde: Hil, Hil! Paa det Tidspunkt laa Hitler i Vuggen, saa jeg haaber at kunne tilstaa det uden at det tages som Bevis for en gammel Forkærlighed for Nazismen. Denne Hilsen vakte nu indenfor visse konservative Kredse stor Uvilje. Jeg selv var ikke begejstret for den, men forsvarede de unges Ret til at gøre, hvad de havde Lyst til, naar det var en saa forholdsvis uskyldig Ting som denne. Personlig har jeg, saavidt jeg husker, kun brugt den een eneste Gang, nemlig ved dette Møde. »Politiken« noterede dette med Tilfredshed, men tilføjede i sit Referat iøvrigt, at jeg og alle de andre Talere stærkt havde opfordret de unge til at holde sig paa Lovens Grund. Dette Tema vil man iøvrigt genfinde i alle de Taler, jeg i denne Tid holdt ud over Landet. Jeg ønskede ikke paa nogen

Maade at medvirke til at opildne den Slagsbrodermentalitet, der i hine bevægede Aar var saa fremherskende blandt de unge, baade Konservative, Socialdemokrater og Kommuniste. Det var ganske vist de konservative unge, hvis Optræden gav mest Genlyd i Rege- ringspressen og Kommunistpressen, men det er dog ikke desto mindre en historisk Kendsgerning, at det var Overgreb mod Møde- friheden begaaede af socialistiske og kommunistiske Elementer, der gav Stødet til Oprettelsen af de konservative Stødtropper, eller hvad de nu kaldtes. Det mest berygtede Eksempel paa et saadant Overgreb fra de saakaldte frisindede Partiers Ungdoms Side er vel nok det Møde, som fhv. Statminister Madsen Mygdal holdt et Sted paa Lolland-Falster. Selv oplevede jeg i disse Aar et Møde i Hillerød Søndag den 12. 11. 1933, hvor ungdommelig »frisindet« Pøbel, efter først at have forsøgt at ødelægge Mødet ved Tilraab og Sange fra Galleriet, bogstavelig belejrede Hotellets Indgang, saa de ældre Borgere, der havde deltaget i Mødet, maatte vente en Time eller to, til det faatallige Politi havde faaet ryddet Gaderne saavidt, at de turde gaa hjem med deres Damer. Allerede i 1920 havde jeg oplevet, at socialistisk Ungdom ved min Bortkørsel fra et Møde i Højslev i Viborgkredsen bombarderede det aabne Auto- mobil, jeg kørte bort i, med Skærver, hvoraf et Par Stykker faldt i Vognen uden dog at ramme hverken mig eller min Ledsager. Det er videre en Kendsgerning, at den eneste der blev dræbt under disse ungdommelige Elementers Sammenstød, var en Socialdemo- krat, der 8. 4. 1932 blev dræbt af en Kommunist. I en af Køben- havns Politi meddelt fortrolig Oversigt over Tilfælde af politiske Misligheder, hvor der indtil Aar 1933 var rejst Sag, var Kommuni- ster impliceret med 12 eller 13, Nazister, Socialdemokrater hver 1, Dansk Samling 1 og K. U. 2.

Endnu længere tilbage i 1909, havde jeg som Politiasistent i Lyngby været med til at slutte en tæt Kreds omkring Folketings- mand Abrahamsen, da han efter at være erklæret for valgt begav sig fra Tribunen ind til Hotel Lyngby for at forhindre, at han blev overfaldet af socialdemokratiske Elementer, der paa denne Maade ønskede at give deres Skuffelse over Valgets Udfald Luft. Jeg min- des ej heller noget Tilfælde fra Trediverne, hvor nogen socialdemo- kratisk eller radikal Politiker var Genstand for personlig Overlast, medens det er velkendt, at den da kendte konservative fra Gentof- te, Bankbestyrer Bindslev, blev alvorlig saaret paa et Møde paa Langelands Plads. Christmas Møller fik en stor Sten gennem Ruden i sit Automobil og jeg blev slaat ned i Griffenfeldtsgade efter et Møde paa Blaagaardsplads, hvor Politiet havde koncentreret sig om

at beskytte Christmas Møller, der gik i Spidsen af Processionen. Som Modstykke til den Hilsen, jeg fik ved det fornævnte K. U.-Møde, oplevede jeg et Par Aar senere, da jeg havde holdt Foredrag i en socialistisk Ungdomsforening, at blive hilst ved Mødets Afslutning med, at en Skov af knyttede Næver ræktes op imod mig, medens Ungdommen sang en Sang, bl. a.: »Knyt den bevæbnede Næve og lad den som Lynet slaa ned«. Da Sangen ikke var tænkt som en Opmuntring til Fædrelandets Forsvar, kunde man jo vanskeligt frigøre sig for den Tanke, at de, der skulde rammes af den »bevæbnede Næve«, var Landsmænd.

Der var saaledes gode Grunde for fra konservativ Side at søge at skabe en Slags Ordensvagt til Haandhævelse af Ro ved Møderne, og saa gik det, som det saa ofte gaar, at en i og for sig berettiget Bevægelse gaar over Gevind, skønt alle Partiets ansvarlige Elementer gjorde, hvad de kunde, for at holde Bevægelsen inden for den Ramme, hvor den var berettiget. Men det var et grovt Hykleri, naar Socialdemokraterne raabte op af Forargelse over den Slags Metoders Indførelse i dansk Politik, for slet ikke at tale om Kommunisterne, der efter den kendte Receipt naturligvis saa en »Provokation« blot deri, at en Mand fra K. U. søgte at slaa en Valgplakat op i et Arbejderkvarter. Begge disse Partier var jo ogsaa skønt enige om at betragte Konservative Møder paa Langelandsplads og Blaagaardsplads som utilladelige »Provokationer«. Deres Frisind, deres demokratiske Overbevisning om »Retten til frit at tænke tro og tale« forhindrede dem ikke i at søge at hævde at der var visse Egne, der var forbeholdt socialdemokratiske og kommunistiske Møder. Ingen konservativ drømte om at se en »Provokation« i, at Socialdemokrater eller Kommuniste indvarslede til et Møde et Sted i Gentofte eller Frederiksberg Kommuner. Alt jordisk har jo sin Begrænsning, saaledes ogsaa »Frisindet«, det har ikke mindst de sidste Aar paany bekræftet. Hvis nogen skulde føle sig nedtrykt ved Tanken om de til Tider meget snævre Grænser for Menneskeaanden, kan som et trøstende Modstykke opstilles Hykleriet. Der synes næsten ingen Grænser at være for, hvad Menneskeaanden paa dette Omraade kan præstere.

Uniformsloven var som allerede bemærket meget slet affattet. Karakteristisk for de — muligvis bevidst tilstræbte — ganske flydende Grænser for det lovstridige, var den gentagne Brug af Vendingen »og lignende«. Jeg sagde ved Mødet i Palaisen, at man kunde fristes til at kalde Hr. Zahle »Minister for Retfærdighed og lignende«. Det hilstes med Jubel paa Mødet og med Raseri af Regeringstilhængere.

I Juni s. A. holdtes det meget omtalte K. U. Møde paa Traverbanen, hvor jeg var Hovedtaler. Mødet begyndte med Forbimarch af en Kolonne af K. U. med Faner i Spidsen. Føreren hilste med den ominøse Hilsen. Som en afkølende Hilsen til de konservative, der i min Optræden i disse Aar saa og ser et Bevis for, at jeg var Nazist, bringer jeg i Erindring, at der foreligger en Tryksag fra denne Periode: »Nye Tider, Nye Tanker, Konservatismens Program af Oktober 1933«. Paa Omslaget gengives den ovennævnte Forbidefilering og Hilsen. Tryksagen er formentlig udgivet af den konservative Vælgerforening for København og Frederiksberg, idet den paa Bagsiden har en Blanket til Indmeldelse i denne Organisation eller K. U. for samme Omraade. Det synes overvejende sandsynligt omend ikke sikkert, at Tryksagen ogsaa har været godkendt af Partiets Hovedkontor.

I Anledning af dette Møde blev der rejst Tiltale mod Bestyrelsesmedlemmerne i de K. U. Organisationer, der havde været repræsenteret paa Mødet, uden Hensyn til, om de tiltalte havde haft noget at gøre med Mødet eller ej. Dette var muligt efter den ejendommelige demokratiske Lov. Den indførte et kollektivt Ansvar for Bestyrelsen hvilket var lige saa bekvemt for Anklagemyndigheden, som det var i flagrant Modstrid med en af Demokratiets Grundsætninger, at ingen kan dømmes for en andens Forbrydelse og ikke for nogen, som han ikke er overbevist om at have begaaet. En af vore førende Demokrater foreslog det, der gennemførtes af et renlivet demokratisk Flertal paa Rigsdagen, der heri saa et Middel til at bekæmpe Demokratiets Fjender, hvad gjorde det saa, at man ved selve Vedtagelsen svigtede og undergravede det Demokrati, som man mente at forsvare. Mødet blev betragtet som en Overtrædelse af Uniformsforbudsloven, skønt det var et lukket Møde paa en indhegnet Plads, hvor Oprinet ikke kunde forarge andre end dem, der kiggede gennem eller over Plankeværket. Det stedlige Politi fandt da heller ingen Anledning til at skride ind eller optage Rapport, før der kom Ordre fra højere Sted til, at det skulde ske. Deltagerne i Marchen var broget paaklædte. Henimod Halvdelen af dem havde dog lange Støvler (sorte, brune og Gummistøvler), hvilket den Gang betragtedes som et betænkeligt Udslag af nazistisk Mentalitet. De havde alle taget Jakken af og aabenbarede derved en Serie Sportsskjorter af alle mulige Kulører. Ingen, der saa dem, kunde finde paa at kalde dem uniformerede, hvormed jo stemmer Politiets første Skøn. Der forelaa en udførlig Statistik, der viste, hvor forskellig Paaklædningen havde været, men ikke destomindre fandtes en Overtrædelse af Uniformsloven

at foreligge. Uden Hensyn til, at denne i hvert Fald ikke havde været forsættlig, blev de fleste af de tiltale dømte til Bøder, og denne Dom stadfæstede Landsretten. Jeg spurgte lejlighedsvis Retsformanden, Landsdommer Axel Rasmussen, hvorledes dette over for den foreliggende Oplysning om Paaklædningens Forskelighed kunde forsvares. Han trak paa Skuldrene og sagde: »Tja, naar man saa paa Fotografiet, gjorde de et ensartet Indtryk«. Efter dette Skøn vilde det have været muligt at dømme en Samling kjoleklædte Herrer, der efter Middagen havde foretaget en Promenade paa en Villavej, for en Overtrædelse af Uniformsloven. Bemærkningen belyser meget skarpt den danske Lovs utilfredsstillende Formulering. Dette blev endnu klarere ved en samtidig ved Byretten afsagt Dom, hvorved D.s.U. blev frifundet for Tiltale i en Sag, hvor det drejede sig om et Optog, der indledtes af 9 unge Mænd alle med hvide Skjorter, lange sorte Bukser og ensartede Slips. De var fuldkommen ens paaklædte, men naturligvis efter almindelige Begreber ikke uniformerede. Byretsdommen var altsaa rigtig og Landsrettens forkert. I hvert Fald var de klart i Strid med hinanden. Jeg opfordrede derfor i Folketinget Justitsministeren til at foranledige en Appel, hvorved en ensartet Afgørelse kunde tilvejebringes. Hr. Zahle svarede meget betegnende: »De kan tro Nej«. Forsøger man at trænge ind til hvilken Sindsstemning, der ligger bag et saadant Udbrud, kan jeg ikke finde nogen bedre Forklaring end, at saaledes taler en Mand, der er alt for lykkelig ved det foreliggende Resultat til at ville risikere at se det omstødt ved en fornyet Prøvelse. Om en Justitsminister er berettiget til at indtage dette Standpunkt, naar en Lov, som han tillægger megen Betydning, er Genstand for saa forskellig Fortolkning, er et andet Spørgsmaal, som jeg for mit Vedkommende besvarer med et meget bestemt Nej. Det glæder mig paa dette Punkt at være i Overensstemmelse med den senere Justitsminister, Hr. Steincke, der ved Lovens Revision i Marts 1937 udtalte sig om dette Punkt. Jeg var da som Partiets Ordfører erstattet af Hr. Kraft, der (Sp. 4761) gentog den Kritik, jeg tidligere havde fremsat af to modstridende Domme, som findes her foran. Steincke svarede da (Sp. 4758): »... i de Tilfælde, hvor man kan paavise over for mig, at der foreligger Domme, der absolut strider mod hinanden, vil jeg være villig til at lade disse Domme appellere til overordnet Instans, for at man kan faa en saa vidt ensartet Afgørelse af, hvad der forstaas ved Uniform... det er indlysende, at de forskellige Ungdomsorganisationer har Krav paa at faa en ensartet Behandling ved de Domstole, som skal fortolke Loven«. Jeg gjorde her en

kort Bemærkning (ibid.), hvor jeg efter Erkendelse af, at det var meget svært at definere Begrebet Uniform sagde, at man vist ikke kunde komme nærmere end at sige, at en Trop er uniformeret, »naar den er særpræget, men ensartet paaklædt«. Det gale ved Loven er, at den taler om Uniformsdele. Dette kan gaa, hvis der er Tale om f. Eks. en Husarkepi, en Hue med Dødningehoved eller lignende, men naar man gaar saa vidt, at man betragter et saa almindeligt Klædningsstykke som et Par sorte Støvler som en Uniformsdel og en Politimester (i Sønderborg) har drevet det til at forlange saadanne Støvler konfiskeret, saa er dette blottet for sund Fornuft.*)

I Udvalget fulgte en af de Diskussioner mellem Steincke og mig, der vist var til lige stor Fornøjelse for alle Udvalgets Medlemmer. Den Kritik, jeg rettede mod Forslaget, blev i næsten alle Punkter taget til Følge. Parkov (en af Rigsdagens Veteraner) sagde, da vi gik derfra. »Jeg har oplevet mange Gange, at man kunde faa Ændringer indført, naar man sagde, at man derefter vilde stemme for Loven, men, at man kan faa sine Ændringer godkendt, naar man erklærer, at man under ingen Betingelser vil stemme for Loven, det har jeg aldrig før oplevet«. Forklaringen var den ganske simple, at Indvendingerne var sagligt vel begrundede, og at Steincke var fordomsfri nok til at erkende det og til at handle derefter. Da Betænkningen skulde trykkes, kom Hedtoft Hansen til mig og sagde: »Jeg ved, at De ikke vil stemme for Loven, men vil De sige mig, er den nu juridisk i Orden?«. Jeg svarede Ja, og Hr. H. takkede. Replikskiftet citeres her som et Indicium for den Tillid, man i Socialdemokratiet havde til min juridisk saglige Indsats i Lovgivningsarbejdet i disse Aar, en Tillid, der var erhvervet under Arbejdet paa borgerlig Straffelov og Retsplejeloven. Men det er vel ikke for meget sagt, at der i Regeringspartiernes Holdning under denne Revision laa en aaben Erkendelse af, at Loven i sin oprindelige Form var meget uheldig for at bruge et neutralt Udtryk. De, der har lidt Sans for Humor vil formentlig nyde det følgende Citat af Socialdemokraten for 16/2 1934: »Dobbeltmennesket Pürschel«. »Hr. Pürschel er ikke alene en Vigtigpraas, men en ualmindelig usympatisk og brøsig Vigtigpraas . . .«. Det foreholdes mig derefter, at jeg promte hæver »min Ministergage«, skønt Embedet i sig selv ikke giver meget at bestille: »Embedsmandens Pligtfølelse og Loyalitet overfor Statsmagtens øverste Repræsentanter kender General-

*) Efter b. s. Par. 77 kan konfiskeres bl. a. Genstande, der er brugt . . . ved en forsætlig Lovovtrædelse eller »er bestemt til at tjene et forbyderisk Formaal«. Jeg henleder fremtidige Farceforfatters Opmærksomhed paa Motivet.

auditøren ikke«. (Jeg skal her indskyde, at Hr. Hedtoft Hansen en Dag fortalte mig, at Alsing Andersen havde sagt til ham: »Hvis du angriber P. som Generalauditør, maa jeg gaa ind for ham med fuld Musik«. (Kommentarer til *Regeringsbladets* Behandling er formentlig overflødig). Artiklen fortsætter med, at jeg i fjor Sommer »tillod (!) nogle Hundrede unge konservative paa Traverbanen at demonstrere deres Uniformer(!) offentligt. (Mødet var som tidligere sagt lukket, og der var ingen Uniformer) trods Forbudet... Dette var en oplagt Lovovertrædelse, som ogsaa har faaet sin Dom«. Saa bebrejdes det mig, at jeg har harcelleret over de Love, jeg var sat til at overholde o. s. v. Artiklen slutter med at opfordre mig til at forlade Embedet. »I Folketinget vil vi derimod nødig undvære den Reklame, han altid venligt giver Socialdemokraten«. Den i sidste Sætning fremtrædende maaske lidt bitre Selverkendelse, at Reklame nok kunde være ønskelig, er saa henrivende, at den afvæbner. Jeg haaber at have svaret til Forventningerne ved den her indsatte Reklame for, at der virkelig til Tider har staaet noget morsomt i Bladet. For ikke at vildlede, nødes jeg dog til straks at tilføje, at som Morskabsblad eger Bladet sig kun for den, der har Evne til at finde Humorens gyldne Korn selv i en Slaggebob.

Socialdemokraten var dog ikke ene om denne aandfulde Form for Polemik. En saa fremragende og nu saa værdig Aand som selve Folketingets senere Formand, og nu Minister og Formand for Radioraadet, Hr. Bombolt, var den Gang ung og fremadstræbende. Det gjaldt om at vise sig værdig til de højeste Tillidsposter. Her er en Prøve paa Stilen. Den findes i en Artikel i »Rød Ungdom«, Organ for Danmarks socialdemokratiske Ungdom, Nr. 2 Februar 1934, S. 18 og 20. Om Behandlingen af Urolovene i Folketinget hedder det, at »Christmas Møller søgte at opretholde Skindet af demokratisk Medansvarlighed overfor Nationen (Man mærker paa Ordvalget, at her skriver en Mand, der er sig sit Ansvar bevidst), hvorimod Hr. P. optraadte som ung-konservativ Agent. Det var modbydeligt at overvære Hr. Pürschels Optræden, at se Manden med det smudsige Ansigt, præget af lidenskabelig personlig Ærgerrighed med bevidst demagogiske Ansigtsforvrængninger. (Hvor er det dog sandt, at Grundlaget for vor Bedømmelse af andres Motiver er Kendskabet til vor egen Motivdannelse!). I sin Iver for at nedbryde Rigsdagens Anseelse (Hr. B. havde da været Rigsdagsmand siden 1929 og hans Artikel er da formodentlig at forstaa som et Bidrag til Højnelse af denne Anseelse) prostituerede han sig selv og viste, hvad der i Virkeligheden kan gemme sig bag den saakaldte Dannelse. Han, der i sin Tid blev dolket som Fører

(smigrende for Gerningsmanden) vilde tydeligt nok vise de konservative Tilhørere paa Galleriet, at han var villig til at betale Prisen for en saadan Chance«.

Baade »Politiken« og »Socialdemokraten« sigtede mig i ledende Artikler for at tilstræbe at vælte Christmas Møller. Artiklerne er skrevet uden fjerneste Antydning af saglig Begrundelse. De staar derfor som i og for sig beklagelige Vidnesbyrd om den Motivdannelse, politisk erfarne Journalister mente at maatte paaregne hos aktive Politikere. Jeg skal senere komme nærmere ind paa mit Forhold til Partiet, efter at jeg var afsat som Leder. Her maa det være nok at sige, at jeg ikke paa noget Tidspunkt har saa meget som drømt om at vende tilbage som saadan, og jeg tør roligt udlove alt, hvad jeg ejer, til den, der kan fremføre et eneste Indicium for, at jeg paa noget Tidspunkt har gjort noget Forsøg i saa Henseende. Det manglede ikke paa Opfordringer, men jeg har afvist dem alle i Starten.

Jeg kan ikke forholde mig selv og Læseren Glæden ved at se, hvorledes man i »Rød Ungdom« den Gang bedømte den senere af Socialdemokraterne for hans ægte Demokrati saa højt roste Christmas Møller. Man gengav nogle talende Billeder af ham, som Nationaltidende havde bragt og havde hertil digtet nogle Tekster, hvoraf en lød: »Ka' du komme hjem Pio«, (dengang fremtrædende konservativt Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation). Skal du ødelægge hele Suppedasen for os? Hvad er nu det for noget, du siger! Vil du have hele Parlamentarismen og den almindelig Valgret paa Køkkenmøddingen! Herregud, det vil vi jo allesammen, vi konservative, men hvorfor sige det? Overskriften var »Christmas i Knibe, 5 Nytaarsfotografier af »Der Führer«.«.

Ikke mindre fornøjelig er en Stump af Hr. Bomholts fornævnte Artikel »Pest over Danmark«; »Det er ganske frimodigt af den *Semit*, (understreget her) der er Formand for Berl. Tidende (det var Højesteretssagfører C. B. Henriques), at han vil udlevere sine Landsmænd til de Metoder, der er bragt til Anvendelse i Tyskland. Samme Herre er en af de mest usmagelige jødiske Udbyttere, vi har her i Landet, og der burde være Grænser for, hvad man fra *den* (udhævet af Bomholt) Side tør vove at byde det danske Folk«.

Jeg mistænker ikke Hr. Bomholt for at være Antisemit. Men tænk, hvad det Citat kunde være brugt til, hvis jeg havde skrevet det, eller Harald Nielsen.

Om Raceproblemet

Naar Spørgsmaalet drejer sig om min Stilling til Nazismen, synes det mig langt værdifuldere at belyse denne gennem en Række datidige Citater end nu at give en Forklaring derom, som af Modstanderne let kan tænkes at blive mødt med Mistanke for at være til-lavet nu, da Nazismen har spillet Fallit.

Som et første Led i Beviskæden hidsetter jeg et Afsnit af en Korrespondance, jeg i 1933 førte med en ung Jøde af mit Bekendtskab, en Mand tilhørende en af vore fineste og mest ansete Jødeslægter, der har givet Danmark gode Sønner.

Den 9/8 33 skrev den unge Jøde til mig og spurgte om min og de konservatives »Stilling til Naziststyret og de grusomme Forfølgelser mod mine Racefæller i Tyskland«. Han siger bl. a.:

»At Nazisterne brutalt forfølger deres politiske Modstandere — hvadenten de saa er Jøder eller Arier — er der absolut ikke noget at sige til«. (Heri er jeg ikke enig). »De Overvundne maa tage deres Straf, de havde sikkert handlet ligesaa eller værre, om de var kommet til Magten«. (Ja).

»Men at Nazi med en Slags »Judofobi« ogsaa har vendt sit uforsonlige Had og Brutalitet mod hele den jødiske Befolkning, som den vil gøre til en mindreværdig Pariakaste uden nogensomhelst menneskelige Rettigheder, er aldeles meningsløst og middelalderligt bestialsk foruden at være saa dumt, at man ikke skulde kunne tænke sig det af et saakaldt civiliseret Samfund«. (Ja).

Han begrunder sin Forespørgsel med, at mine Udtalelser i den sidste Tid har givet ham »det Indtryk, at De — og derigennem d.k.F. — nærer varm Sympati for Nazi og dets Principper«.

Jeg svarede d. 10. s. M.:

»Kære Hr. N. N.

Tak for Deres Brev af 9. d. M. Jo, naturligvis husker jeg Dem og Deres Forældres Hjem, og De har ganske Ret i, at videre Præsentation er overflødig.

Hvad Partiets Stilling til Nazistbevægelsen angaar, saa er der maaske nok nogle unge, der er tilbøjelige til at ville efterligne denne Bevægelse ret kritikløst. Det gælder dog, for saa vidt jeg har haft Lejlighed til at prøve det, ikke nogen af Førerne. De er alle, ligesom alle Partiets Rigsdagsmænd, paa det rene med, at der vel kan læres noget af Bevægelsen, men at Forholdene i Danmark er saa vidt forskellige, at en Efterligning paa Forhaand vilde være dødsdømt.

Hvad særlig Stillingen til Parlamentarismen angaar, da er der

en større Del af Rigsdagsgruppen, deriblandt nogle af de yngste, der endnu sværger til denne, medens jeg personlig aldrig har været hverken Demokrat eller Beundrer af det parlamentariske Styre, som jeg derfor uden Sorg vilde se vige for noget andet, der jo ikke netop behøvede at være Diktatur, en Form der næppe egner sig for vore Forhold.

Jeg er inden for Rigsdagsgruppen sikkert en af dem, der staar mest sympatisk indstillet overfor Naziststyret. Jeg gør det af en bestemt Grund, nemlig den, at jeg tror, at det har frelst Tyskland og derigennem hele Vesteuropa fra at lide Ruslands Skæbne. Bekæmpelsen af Kommunismen er Nazismens store uvisnelige Fortjeneste. Men selvfølgelig staar jeg ganske fremmed over for hele deres Ariersnak, der i bedste Fald er en kolossal Overdrivelse af en lillebitte rigtig Kerne. Og selvfølgelig er jeg en Modstander af deres Jødeforfølgelser. Jeg har nylig været i Tyskland og fik gennem en derboende Ven med særdeles gode Forbindelser et meget stærkt Indtryk af den Haardhed, hvormed der gaas frem. Jeg er enig med Dem i, at dette er et Stykke Middelalder. Jeg tror, at De kan føle Dem absolut rolig for d.K.F.s Vedkommende. En Jødeforfølgelse selv under blidgjort dansk Form kan ikke tænkes at indgaa i dette Partis Program eller Handlinger allerede af den Grund, at vi herhjemme aldeles ikke kender noget Jødespørgsmaal i den Forstand, hvori det forekommer i andre Lande f. Eks. Tyskland. Jeg behøver jo kun at henvise til Kongens Besøg forleden i Synagogen for at klargøre Forskellen. Jeg betragter dette som Frisind, og jeg har altid ment, at d.K.F. i Virkeligheden var det mest frisindede i Danmark. Jeg vil efter Evne gøre, hvad jeg kan, for at det fremdeles skal vedblive at være saaledes.

Det, jeg har skrevet, er dikteret af den Opfattelse, som jeg ogsaa har gjort gældende inden for Partiet m. H. t. Rusland (jeg var den i Gruppen, der stærkest gik ind for en Anerkendelse af Bolsjevikernes Styre i Rusland), at naar et Styre i et Land er konsolideret saaledes, at det faktisk danner Landets lovlige Regering, saa har Udlandet ikke andet at gøre end at anerkende det, uden Hensyn til, om man har Sympati for det eller ikke, hvad jeg altsaa paa visse Punkter har for det tyske, men paa ingen Punkter for det russiske.

Det, jeg har sagt paa Møder, er, at vi kan lære af Tyskland og Italien og for Resten ogsaa af Rusland, at det er muligt at samle et Lands Ungdom til et Arbejde paa at genrejse Landet, og det trænger vi efter min Mening ogsaa til herhjemme, ved at pege paa Pligterne i Stedet for stadig at tale om Rettighederne. Denne Tan-

kegang antager jeg ikke vil være en gammel akademisk Skytte fremmed eller ukærkommen. Med venlig Hilsen«.

Næste Dag fik jeg et Brev, hvori den unge Jøde takkede for min venlige og udførlige Besvarelse og udtalte sin Glæde over det Standpunkt til Jødeforfølgelserne, der deri var taget. Han følte sig yderligere beroliget m. H. t. Partiets Stilling ved en Tale, som Christmas Møller netop havde holdt. Brevskriveren sagde bl. a. følgende bemærkelsesværdige: »Var Racespørgsmaalet blot holdt udenfor, er jeg absolut af den Mening, at Nazistytret kunde blive til Gavn for Tyskland, omend det indeholder en meget stor Fare for en ny Verdenskrig«. Det sidste maa jeg erkende, at jeg ikke den Gang saa, men først et Par Aar senere.

Forholdet til Tyskland

Paa Genforeningsdagen, Valdemarsdagen i 1934, talte jeg i Sønderjylland og havde undtagelsesvis skrevet en Del af Talen, som jeg mener her at burde gengive som et Vidnesbyrd om, hvorledes jeg da saa paa Forholdene:

»Der er ogsaa Grund til at mindes dem, der blev derude, baade dem, der pligttro gav deres Liv under et fremmed Flag og dem, der lever derovre paa den anden Side Grænsen og for hvem denne Dag altid maa være en haard Kamp mellem Smerten over egen Udelukkelse og Glæden over Moderlandets Lykke. Vi vil mindes dem, vi vil aldrig glemme dem...

Dybt alvorligt er det Billede, der tegner sig for den hvide Mand. Hans Kultur og Lefevod hviler paa hans Herredømme over de andre Folkeslag. Vil dette Herredømme kunne opretholdes? Vil hans Kultur kunne bevares, hvis det glipper? Det er tvivlsomt. Vil hans Lefevod kunne bevares i saa Fald? Nej! det er utvivlsomt. Et mægtigt Rige, Rusland, har vendt sig bort fra det fælles Kulturgrundlag og søger at blive Formagten i Kampen mod Vesterlandets Kultur. Mere end nogensinde tilhører Rusland Asien. Mere end nogensinde er det en Fare for Vesteuropas Aandsfrihed og Aandsudvikling. Stærkere end nogensinde er Opfordringen til de vesteuropæiske Stater til at finde hinanden i et Samarbejde til fælles Forsvar for fælles Interesser«.

Jeg nævnte derefter Hitlers Fortjeneste at have befriet Tyskland for den truende Kommunisme og fortsatte: I denne Erkendelse af Hitlers Fortjeneste paa dette Omraade ligger ikke for mit Vedkommende nogen Tilslutning til Nazismens Ide. Jeg siger om den,

som jeg sagde i sin Tid om Facismen, da dens Sejr gav Anledning til lignende Forsøg paa Efteraben, som vi nu er Vidner til, at denne Bevægelse er saa særlig for det Land, hvori den er opstaaet, at det vilde være en skæbnesvanger Misforstaaelse at tro, at den lader sig omplante paa dansk Grund. Intet vilde være mere ulykkeligt for det Arbejde, der ogsaa her i Landet skal gøres, end om det forsøgte gennemført som en Efteraben af Facismen eller Nazismen«.

Jeg sluttede dette Afsnit med at sige, at man vel kunde lære noget af disse Bevægelser, men at de begge »havde gjort Brug af Metoder, der ligger dansk Sindelag fjernt«.

Til den, der skulde være med i dette Arbejde i Danmark, stillede jeg tilsidst det Krav: Han skal elske Freden, han skal hade Krigen af hele sit Hjerte som den kæmpemæssige Sum af Raahed og Ulykke, den er. Men han skal elske Friheden højere end Freden. Han skal hade Trældommen mere end Krigen«.

Fra et Møde i Randers refererer Randers Amtsavis den 25/10 1934, at jeg bl. a. har sagt: »At hæve Haanden til Hilsen er en ældgammel Frimandsskik ogsaa her i Landet. (Dette fremhævede Carsten Raft ogsaa atter og atter). Men de socialdemokratiske »Tre Pile« er tysk Fabrikat. . Den »fredelige« (det sagde man virkelig) knyttede Haand og Raabet »Kampklar« (hvormed jeg var blevet hilst i en socialdemokratisk Ungdomsforening) er tysk Import fra Ende til anden«.

Det var alt, hvad der paa det Møde blev talt om Nazisme. Anderledes gik det i April 1935, da jeg den 8. var til Møde i Haderslev med vore hjemlige Nazister. Deres Taler var Pastor Malling, Brøns, der et Par Aar senere udtraadte af Partiet og sagde Nazismen Farvel. Fra dette Møde refereres jeg saaledes i Nordschl. Zeitung: »Nationalsocialisterne lover en Genrejsning af Folket. Et Parti, der er fjernt fra Ansvaret, har altid et lokkende Program, men med en Overbudspolitik kan man intet udrette. Og Slutreplikken: Hr. P. mente ikke det kunde nytte at kalde paa de Kredse, (Nazisterne) der hidtil har gaaet den sletteste Vej«.

Ingen vil formentlig tænke, at det tyske Blad har ment at finde en Meningsfælle i den Taler, det refererede saaledes.

Jydske Tidende refererer, at jeg bl. a. har sagt: »Hvorledes gik det med Rentefriheden i Tyskland? Tyskland er jo det Land, som Nazisterne ser hen til, ganske som Kommunisterne vender Blikket mod Rusland. Ogsaa i det ligner de to Partier hinanden, at de til det yderste udnytter den Frihed, det Samfund, de bekæmper, yder dem. En Frihed, som de vil udrydde i det Samfund, de vil skabe«.

Intet af de to Blade refererer min Slutningsreplik til Nazisternes Fører, Dr. Clausen, der var rykket sin Partifælle til Undsætning, og over for hvem jeg her første og sidste Gang stod paa et Møde, og med hvem jeg iøvrigt aldrig har vekslet eet Ord.

Jeg sagde om Dr. Clausen: »Dr. Clausen har været mig en, om jeg saa maa sige, behagelig Skuffelse. Jeg rejste herved med den Tro, at det var en Mand, man maatte regne med. Jeg rejser fuldkommen beroliget hjem«.

Denne Vurdering af de danske Nazisters Fører som en ringe Mand har jeg aldrig fundet Anledning til at ændre, og jeg tilkendegav lejlighedsvis den tyske Gesandt i Danmark denne Vurdering. Den for Oprørsforsøg mod Hitler i 1944 henrettede Ulrich v. Hassel, der var Renthe Fincks Forgænger som Gesandt her, indbød et Par Gange min Hustru og mig til officielle Selskaber, og det samme gjorde hans Efterfølger. Jeg gjorde aldrig selskabelig Gengæld, og med Krigens Begyndelse ophørte disse Selskaber. Men jeg benyttede Bekendtskabet til i Slutningen af 1940, da man almindelig frygtede, at der skulde blive indsat en Regering Clausen, at tilskrive R.-F. et Brev, hvori jeg bl. a. sagde om de danske National-socialister, at et Parti, der som dette ikke havde evnet at frembringe eller drage til sig een eneste betydende Mand, ikke var egnet til at tage Styret i Danmark.

Jeg bragte saaledes mit beskedne Bidrag til den Vurdering fra tysk Side, at Dr. Clausen og hans Følgesvende ikke var brugbare, og det var vel en Lykke for Landet, at det gik saaledes.

I Juni 1935 skrev jeg i K.U.s Kampblad en Artikel om de Radikales og Socialdemokraternes Forsømmelse af vort Forsvar. Den sluttede saaledes: »Skulde du, danske Vælger, en Gang i Fremtiden blive præsenteret for en Regning at betale for Nutidens Politikeres Uforstand, saa beklag dig ikke, selv om den skulde lyde paa din Søns Liv eller din Datters Lykke. Du har selv været med til at lave den. Du har selv villet det«.

Regningen kom under Besættelsen, der efter min Mening aldrig vilde være kommet, hvis vi blot havde haft saa meget og saa beredt Forsvar som i 1914—18.

Til Belysning af Paastanden om, at jeg var Tilhænger af Diktatur, kan følgende Referat fra Viborg Stiftstidende af min Grundlovstale tjene: »Mange leger i Nutiden med den Tanke, at et Diktatur skulde afløse Folkestyret. Men naar jeg hører Folk tale om Diktatur, spørger jeg altid: »Hvem skal være Diktator? Hvis det blev en nær Meningsfælle, kunde det maaske være meget rart, men hvis det blev det modsatte? Det skal man tænke paa, naar man

giver sig til at lege med Tanken om Diktatur«. Efter at have erkendt, at Diktaturet i Tyskland og Italien vel havde visse gode Ting at pege paa, og fremhævet den store Fare, der var for, at den første Diktator, der ofte vilde være en ideelt præget Mand, afløstes af en ringere, sluttede jeg: »Saaledes viser sig Forskellen paa Folkestyre og Diktatur. Derfor er jeg for mit Vedkommende ikke Tilhænger af Diktatur«.

Referatet er jo meget sammentrængt, men Slutningen er ikke til at tage Fejl af. Jeg gav det i øvrigt ofte den spøgende Form, at jeg sagde, at herhjemme var den, der havde størst Udsigt til at blive Diktator, Stauning, og saa skulde jeg ikke nyde noget!

Fra et Møde i Varde s. A. refererer Venstrebladet »Vestkysten«: »Til Slut gjorde Taleren et Par Bemærkninger om Kommunistpartiet, som han betegnede som en Fare for en fri Udvikling. Heller ikke Nazismens Metoder mente Taleren var noget for Danmark«.

I September 1935 overværede jeg efter Indbydelse Partidagen i Nürnberg. Da jeg havde faaet Indbydelsen, gik jeg til Stauning, der da fungerede som Forsvarsminister og spurgte ham, om der kunde være noget i Vejen for, at jeg modtog Indbydelsen. Hertil svarede Stauning Nej. (Det skete, medens vi paa Toldboden ventede paa den daværende Kronprins Frederik, der ankom med Kronprinsesse Ingrid lige fra Brylluppet i Stockholm). Den 21/9 indeholdt »Politiken« et Interview med mig, hvori det bl. a. hedder: »Da jeg blev indbudt, svarede jeg, at jeg var ikke Nazist, men man fastholdt Indbydelsen alligevel«. Journalisten (Gunnar Nielsen, hvis loyale Referater i Politiken jeg ofte har haft Anledning til at glæde mig over) spurgte: »Rejste De derfra som Nazist?« — »Nej!.. Men det var baade interessant og lærerigt at se det hele paa nærmere Hold. Mange Ting forstaaer man jo bedre, naar man har sat sig ind i Forholdene ved Selvsyn. Men der er naturligvis ogsaa andre Ting, som en dansk aldrig kan forstaa, Jødelovene f. Eks., og det er mærkeligt, at selv højt kultiverede Folk giver deres Tilslutning til Foranstaltninger af denne Art. Alt i alt«, slutter Hr. P., »var det en Oplevelse at overvære dette Stævne«.

I et Brev til Formanden for den konservative Vælgerforening i Randers Amt, hvor jeg var valgt, skriver jeg den 19/9 s. A.: »I Gaar vendt hjem fra Nürnberg. Meget interessant, men ikke egnet til at omvende«.

Forud for Indbydelsen fik jeg iøvrigt en Forespørgsel, om jeg vilde modtage en saadan Indbydelse. Den blev overbragt mundtligt af en nulevende konservativ Folketingsmand, nemlig Hr. Carsten Raft. Christmas Møller, der gennem Forespørgeren havde hørt

derom, sagde til mig, at han meget nødig saa, at jeg modtog Indbydelsen, hvortil jeg svarede, at det var mig fuldkommen ligegyldigt, hvad han mente om den Sag. Indbydelsen havde iøvrigt en for en Indbydelse fra et Statsoverhoved ejendommelig Form, idet den begyndte: »Der Führer beehrt sich...« I Danmark hed det: »Efter Deres Majestæters, Kongens og Dronningens Befaling, indbydes...« Jeg aner ikke, om man i Tyskland brugte samme Form ved Indbydelser af Undersaatter, men selv over for en Udlænding synes den danske Form mig den værdigste. Den tyske Form synes mig karakteristisk for den vidtdrevne Iver, hvormed man tilslørede Diktaturet under demokratiske Former. Det gik igen paa mange Punkter. Lad mig nævne et Eksempel. Ved Indvielsen af et Stykke Autostrada placeredes de indbudte langs Vejen, men lige foran Talerstolen, hvorfra Hitler talte, holdt en Række af 30—40 store Lastautomobiler, hver med 50—60 Arbejdere, der havde arbejdet paa dette Stykke Vej. De var i første Parket, alle andre Gæster var placerede fjernere. Til Sammenligning: Lillebæltsbroens Indvielse, hvor Kongen og Ministeriet var i første Række, derefter Rigsdag og Autoriteter og bag dem nogle forholdsvis faa Arbejder-Repræsentanter. Det hele betyder naturligvis ikke stort, og jeg skal ikke protestere, hvis nogen vil indvende, at det var en billig Gestus fra Nazisternes Side, men Ordningen vidner om en praktisk psykologisk Sans. Det er forstaaeligt, om denne Placering af Arbejderne er taget som et Udtryk for, at man virkelig værdsatte deres Indsats i det store fuldførte Arbejde.

Der deltog vel ialt en halv Snes danske i Mødet, dog ingen af Nazisterne herhjemme. Iblandt Deltagerne var Grev Bent Holstein, der i 1945 døde i dansk Internering som følge af daarlig Behandling. De endnu levende skal jeg vel vogte mig for at nævne. (Blandt de døde kan jeg nu nævne en saa udmærket Mand som Professor Chresten Møller).

Det egentlige Aarsmøde, som antagelig har været holdt, saa vi intet til, men derimod Aabningsfest, Parader og Optog. Mange af dem var af imponerende Omfang. Husker jeg ikke Fejl, saa vi den ene Dag 60000 fra Arbeitsdienst med 60000 skuldrede blankpolerede Spader, der lynede i Solskinnet, naar hele Styrken paa een Gang gjorde Vending til højre eller Venstre. Næste Dag 120000 S.A. Mænd, Soldater, der efter Paraden paa Hindenburgerwiese defilerede forbi »Der Führer« inde i Nürnberg. Det tog mange Timer, og hvert eneste Musikkorps spillede Hitlers Yndlingsmarch, Badenweiler. En militærglad Dansker sagde: »Jeg troede ikke, jeg

kunde faa for meget af Messingsuppe, men det her er for meget«. Saa listede vi af, da vel en Tredjedel var passeret.

Om Aftenen laa den skønne gamle By badet i Lys. Det var et uforglemmeligt Skue. Det oplever intet Menneske mere. Byen er, saa vidt jeg har forstaaet, tilintetgjort af fjendtlige Bomber. Gaderne var fyldte til Trængsel af Hundredetusinder Tilrejsende, der i ustandselig Vekslen førtes til og fra Byen af utallige Ekstratog. Det var en imponerende Løsning af et Kæmpetrafik- og Indkvarteringsproblem.

Medens alle disse Parader o.s.v. vel var interessante til at begynde med, men i det lange Løb blev noget trættende for Udlændinge, — Tyskerne syntes i denne Henseende umættelige og utrættelige — var Militæropvisningen den sidste Dag helt igennem interessant og imponerende. De deltagende Tropper defilerede forbi Hitler i brede Formationer med en mønstergyldig Retning og Geværbrøring. Alle Musikkorps slog an paa samme March ud for en hvid Pæl. Ud for den næste hævede Tambourmajoren Stokken og Parademarchen begyndte, ud for den tredje Pæl svingede Musikkorpset til Venstre, medens Afdelingen marcherede videre, og naar den var forbi, sluttede Musikkorpset op igen. Derefter vistes lidt Feljtjeneste, bl. a. en Maskingeværafdeling i Motorcykler med Sidevogn. De kom kørende og udsattes for et Angreb. Medens Motorcyklerne svingede til Venstre og derefter susede tilbage, sprang Skytten og hans Hjælper af i Svinget. En af dem slog en hel Saltomortale, men i Løbet af faa Sekunder laa der en skydende Kæde af Maskingeværer. Man kunde have sine Tvivl om, hvorvidt en saadan Manøvre under virkelige Forhold var tænkelig, men man kunde ikke lade være at beundre den Hast, hvormed de kom til Skud.

Afslutningen var et Flyverbombardement af en Kulisselandsby med Huse, Haver, Halmstakke o.s.v., der alt gik op i Luer. Vi saa det om Formiddagen, men Forestillingen skulde gentages om Eftermiddagen. Her deltog den fra Verdenskrigen kendte Flyver Udet, der fra vældig Højde styrtdykkede. Det var virkelig interessant og imponerende, omend ikke helt hyggeligt for en Mand fra et lille i dybeste Fred nedsunket Naboland. De fremmede Militærattachéer syntes stærkt interesserede. Mon ikke en og anden af dem har faaet det Indtryk, at Tysklands Vilje til at overholde den ved Versaillesfreden paa lagte militære Begrænsning var meget tvivlsom.

Personlig havde jeg to smaa Oplevelser, der hver paa sin Vis synes mig karakteristiske. Vi rejste tre Mand sammen i Automobil

fra København ca. Kl. 21.30 Dagen før, vi skulde være der. Vi tog over Gedser og var næste Aften omtrent ved samme Tid i Nürnberg, hvor vi skulde melde os til Hovedkvarteret paa Byens fineste Hotel. Hitler boede selv paa et andet, som han havde benyttet i Aarene, medens Partiet kæmpede sig frem, og som han nu holdt fast ved. Dette blev fremhævet som et Bevis paa hans Trofasthed og Fordringsløshed, som der jo den Gang gik mange Historier om. Det var meget svært at naa frem til Hotellet, da næsten alle Hovedgader var spærrede for Automobiltrafik. Vi naaede omsider til et Gadehjørne, hvorfra der kun var 2—300 m til Hotellet, men ganske vist ad en spærret Gade. »Kør til«! sagde jeg til ham, der i Øjeblikket sad ved Rattet, og med hvem jeg havde skiftet hver anden Time hele Døgnet. Og saa kørte vi, medens Tyskerne bag os brølede: »Gesperrt, gesperrt«! Vi lod dem raabe og svingede op foran Hotellet. Vi meldte os til Bureaue, og fik Anmodning om at køre videre til Ansbach, ca. 35—40 km. Der skulde alle Skandinaver indkvarteres. Jeg svarede ganske køligt: »Nej! Nu har jeg kørt fra København i Gaar Aftes og hele Dagen. Nu har jeg kørt nok, og nu vil jeg i Seng«. Den unge Officer bag Skranken stirrede et Øjeblik paa mig, aabenbart lidt imponeret af Præstationen, og rejste sig saa: »Moment, Hr. General«! og forsvandt. Kort efter kom han tilbage. Vi kunde faa Værelser der paa Hotellet, men vi maatte love at rejse næste Formiddag til Ansbach. Med største Fornøjelse. Vi morede os herligt over Historien, da vi efter at være vasket o.s.v. spiste os et lille Aftensmaaltid. Da vi vilde betale næste Morgen, var der intet at betale. Vi takkede og kørte til Ansbach sammen med et Par tyske Vogne, der aabenbart søgte at køre fra os, men uden Held. Vor Vogn var en Pontiac 1934 og den unge danske, der sad ved Rattet, kunde køre. Vi kom først til Ansbach. Det gav ogsaa Respekt.

Den anden lille Oplevelse var, at jeg allerede anden Dag gennem den tyske Officer, der var givet os som Ledsager, fik en Hensetting. Man havde lagt Mærke til, at jeg ene af alle Gæsterne ikke hilste med den tyske Hilsen, men naar Faner førtes forbi kun rettede mig op. Barhovedet var jeg i Forvejen. Jeg svarede, at Hr. Hitler jo selv havde sagt, at Nazismen ikke var nogen Eksportartikel, og derfor mente at være i fuld Overensstemmelse med hans Opfattelse, naar jeg hilste paa dansk. Jo, det var jo rigtig nok med Hitlers Udtalelse, men man vilde dog indtrængende henstille, at jeg benyttede den tyske Hilsen. Jeg svarede, at jeg skulde overveje det, og vedblev at hilse paa dansk, uden at nogen senere kom med nogen Bemærkning derom. Jeg nævner Episoden for det før-

ste, fordi den viser, hvad der under Besættelsen kom saa mange Eksempler paa, at Tyskerne meget ofte respekterede et høfligt, men bestemt hævdet Standpunkt, og dernæst som Bevis for, at naar jeg herhjemme forsvarede K.U.s Benyttelse af denne Hilsform, var det ikke, fordi den i og for sig tiltalte mig.

Jeg blev ikke Genstand for nogen Forskelsbehandling under Resten af Besøget, men jeg blev aldrig senere indbudt. Jeg antager, at jeg er blevet afskrevet som et Aktiv, der havde vist sig at være uden Værdi for Nazismen, hvad jeg, der hele mit Liv har tilhørt Oppositionen og derfor var instinktiv Modstander af al Eensretning, sikkert ogsaa var.

Under den paafølgende Valgkamp klarede daværende Folketingsmand Boeck-Hansen et Angreb paa Partiet paa Grundlag af dette Besøg paa en meget morsom Maade. Han sagde: »Hr. Borgbjerg var jo Gæst i Rusland og sad i Kejserloge hos Kommunisterne, men han tog jo ingen Skade af det. Hr. Stauning var Ærespræsident for en Afholdskongres, men han tog jo ingen Skade af det. Hr. P. har været i Nürnberg, men han tog heller ingen Skade af det«.

Om vor Forsvarspolitik

Under Valgkampen 1935 sagde og skrev jeg om P. Munch, efter at have anerkendt hans personlige Hæderlighed og Idealitet, følgende: »Til denne Mands Evne til at vurdere Udviklingens Retning har vi ingen Tillid. Enhver nøgtern for Partilidenskab frigjort Vurdering af Kendsgerningerne maa føre til Mistillid. (Jeg tænkte herved bl. a. paa hans Udtalelser umiddelbart før Krigens Udbrud i 1914 om, at ingen Krig truede). Kraftigt underbygges denne Mistillid derved, at han mere end nogen anden dansk aktiv Politiker har Ansvar for, at Danmark paa livsfarlig Maade er svækket paa det Punkt, der kan blive af afgørende Betydning for Danmarks Evne til at føre Neutralitetspolitik. P. Munch har sat hele sit Partis berygtede lammende Evne ind paa at forhindre, at der i Danmark skabtes et Forsvar stærkt nok til hos Naboerne at vække Tillid til, at Danmark kan og vil hævde sit Territorium som neutralt.

Opgaven var dog ikke uoverkommelig. *En Styrke saa stor, at ingen Stormagt i kort Tid og med ringe Styrke kan gøre sig til Herre over vort Territorium* for at udnytte det til egen Fordel og andres Skade. I denne Formulering ligger Forholdsmæssigheden til Landets Størrelse og økonomiske og personelle Midler direkte ud-

trykt. Det er Kupbesættelsen, der maa være fristende for en interesseret Magt, og som denne vil frygte af sin Modpart. Just derfor er Skabelsen af en Styrke, der kan paaregnes paa afgørende Maade at hindre eller vanskeliggøre et Kup, af største Betydning for Muligheden for at holde os uden for Krigen. Det var den Maade, hvorpaa Danmarks Forsvar virkede under Verdenskrigen (1914—18). Det er den Maade, hvorpaa vi alle vil haabe, at det maa virke i Fremtiden.

At Statsministeren, skønt han har indset, »at Tiden ikke er inde til Afrustning« — 10 Aar efter at vi har sagt ham det — desuagtet ikke har foretaget sig noget afgørende for at afhjælpe Manglerne, er et uforkasteligt Vidnesbyrd om, at for ham gælder *det* at forblive ved Magten mere end Landets Forsvar. Er det en Tilskyndelse til at beholde ham?»

Partiet gjorde denne Formulering af vor Forsvarsopgave til sin ved at optage den i sin Valgbog 1935, men forgæves. For den Slags Betragtninger havde kun et Mindretal af de danske Vælgere aabent Øje. Det er betegnende for den radikale Blindhed, at f. Eks. Hr. Rager opfordrede dem, der vilde holde Danmark uden for »det farlige storpoltiske Spil« til at stemme radikalt. Nu hører vi igen de samme Toner fra samme Side.

Jeg har gengivet denne Passus, fordi den synes mig i en ikke helt almindelig Grad at give et præcist Billede af den Situation, der 5 Aar senere blev skæbnesvanger for Danmark, og som førte til den dybeste Nødværdigelse, Danmark har oplevet i sin 1000 aarige Historie, til den dybeste Splittelse, det danske Folk har oplevet i Aarhundreder, til Skabelsen af en Pariakaste paa mange Tusinder her i Landet, der vil ligge som en Dødvægt over Landet endnu i mange Aartier og til en Rystelse af Tilliden til Landet Retsvæsen, der er ikke mindre skæbnesvanger.

Betegnende for, hvor ophidset Stemningen mod de frivillige Korps, navnlig det absolut upolitiske Akademisk Skyttekorps var, er den Episode, der indtraf i 1935 ved Korpsets Agitationsaften i Studenterforeningen efter Sommerferiens Ophør. To unge venstreorienterede Professorsønner, Jørgen Sindballe og Henning Friis, kastede to Taaregasbomber i den store Sal og fremkaldte derved Panik blandt de dansende unge Studiner. Man skal naturligvis ikke lægge for megen Vægt paa den Slags Ungdommeligheder, men man kan jo ikke lade være at tænke paa, hvorledes en saadan Historie vilde være blevet taget af »Socialdemokraten« og »Arbejderbladet«, hvis det havde været K.U. Medlemmer eller endnu bedre Medlemmer af A.S., der havde lavet den Slags Taabeligheder. Sikken en

Ende, der kunde have været spundet om de for Ungdommens Forvildelse ansvarlige Bagmænd!

Blaagaardsplads

Den 29/9 holdt K.U. et Møde paa Blaagaardsplads. Dette betragtede baade »Socialdemokraten« og »Arbejderbladet« som en fræk Provokation — der skal jo ikke meget til, for at en Kommunist skal føle sig provokeret, men at selv Regeringsbladet virkelig vilde gaa ind for den Betragtning, at der var visse Bydele, hvor kun socialdemokratiske eller kommunistiske Møder maatte afholdes, det er dog lidt for besynderligt. Den stedlige Befolkning var imidlertid stærkt opagiteret og ophidset, og Mødet fik et stormende Forløb. Det lykkedes mig kun ved Opbydelsen af mine Lungers fulde — og virkelig ikke ubetydelige — Kraft at faa gennemført min korte Tale, men gennemført blev den, og det skulde naturligvis straffes. De konservative Deltagere marcherede ved Mødets Slutning bort i Kolonne, hvilket utvivlsomt var meget praktisk, ellers var sikkert mange blevet overfaldet. Nu skete der kun et enkelt Overfald, som ramte mig. Christmas Møller gik i Spidsen af Kolonnen, og her fulgte en Del civilklædte Politifolk med for eventuelt at beskytte ham. Jeg gik langt tilbage i Kolonnen. Min Søn gik lige bag ved. Der blev først gjort et Forsøg. En Mand sprang pludselig ind i Kolonnen og forsøgte at slaa mig ned bag fra, men min Søn slog ham hurtigt med en Stok et voldsomt Slag oven i Hovedet, saa han sank sammen og blev taget op af sine Kammerater. Kolonnen gik videre. Saa, da vi næsten havde naaet Nørrebro, sprang pludselig en 7—8 Stykker løs paa min Søn og mig. Vi forsvarede os bedst muligt, men jeg fik en to—tre Knytnævseslag i Ansigtet, saa det længe efter knagede i Næsen, naar jeg rørte ved den, og Blodet løb ned ad Ansigtet paa mig. En Mand sprang ind paa mig bagfra og væltede mig, men saa kom Politi og K.U.-Folk løbende fra Tøten af Kolonnen. En enkelt Urostifter blev anholdt og senere dømt for Overfaldet. Min Søn kom heldigvis intet til, men baade hans og min Stok knækkede og gik tabt. Det er eneste Gang i mit Liv, jeg har været Genstand for personlig Vold, skønt jeg som Politiasistent i Lyngby personlig og alene har skilt mangfoldige Flerpersoners Slagsmaal her og navnlig paa Dyrehavsbakken, oftest civilklædt. Men saa fik jeg prøvet det med.

De socialdemokratiske Blade søgte naturligvis efter bedste Evne at undskylde det passerede, hvis dybeste Aarsag selvfølgelig var

berettiget Harme over den uhørte Provokation, at K.U. vovede at indvarsle til Møde paa Blaagaardsplads. I Kommunistbladets Fremstilling lagdes Skylden paa min personlige provokerende Optræden. Jeg havde truet og var gaaet løs paa Folk. Det var med andre Ord en gammel professionel Slagsbroder, der her havde faaet sig en velfortjent Næsestyver. Man spørger sig selv, om der virkelig i Danmark findes et Publikum saa naivt, at det tror paa den Slags? Det maa der vel være, ellers blev Blade vel ikke skrevet paa den Maade. At Forsøget paa at give en vis Del af Offentligheden et, skal vi sige »let fortegnet« Billede af mig og min Optræden den Dag, ikke var helt mislykkedes, fik jeg en morsom Stikprøve paa, da den Dommer i Byretten, der behandlede Sagen mod den fængslede Voldsmand, spurgte mig, om jeg til daglig gik med Stok? Det var ligefrem et Held, at jeg havde Stok med i Retten, ellers havde hans lurende Mistanke om, at jeg ved Mødet havde udrustet mig særlig med det for Øje eventuelt at kunne tage aktivt Del i et lille raskt Slagsmaal sikkert faaet Næring. Han mistænkte mig aabenbart for at være af samme Mentalitet som den islandske Student, om hvem en i min Ungdom kendt Anekdote berettede, at han efter i nogen Tid med Misundelse at have betragtet et forrygende Slagsmaal i Nyhavn beskedent spurgte en anden Tilskuer, om dette var et »privat Slagsmaal, eller om enhver kunde deltage«?

Staunings Taler i Sverige

Talen i Lund 8/3 1937

Den 8/3 1937 holdt Stauning for Studenterne i Lund den Tale, som et stort svensk Blad senere med Rette betegnede som »berygget«. Han frabad sig paa haanlig Vis, at Svenskerne interesserede sig for dansk Forsvarspolitik, hvilket dog var ganske naturligt, al den Stund et uforsvaret Danmark var en Fare for Sverrige. Den svenske Presse, bortset fra den socialdemokratiske, og selv denne ikke undtagelsesfrit, reagerede voldsomt og derved henledtes Opmærksomheden herhjemme paa Talen.

Hovedpunkterne i Staunings Tale i Lund den 8/3 1937. (Gengivet efter Joh. Vogt: Den tyske Indflydelse i Danmark).

Jeg er unægtelig blevet forbavset over den frejdige Maade, hvorpaa visse Organisationer her i Sverige har kastet sig ind i denne Sags Behandling, endskønt man næppe kan være uvidende om, at Militærspørgsmaalet under Fortidens forkvaklede politiske Forhold

har faaet sin ganske særlig vanskelige Stilling i det danske Folk«.*)

Den mest anstødelige Udtalelse i Talen lød saaledes: »Har Danmark faaet overdraget Opgaven som Lænkehund eller anden Vagt-opgave paa Nordens Vegne? Mig bekendt har der aldrig været forhandlet om noget saadant«.

»Danmarks Regering og Rigsdag maa uden fremmed Indblanding(!) kræve Ret til at forhandle og træffe Afgørelse under Hensyn til et Skøn over samtlige Forhold, som foreligger hos os. Der er andet end Hensyn til Norden, som ogsaa vejer ved Bedømmelsen af Danmarks militærpolitiske Holdning og derom maa der først og fremmest tales i Danmark(!)«**)

Den 10/3 rejste jeg uden for Dagsordenen Sagen i Partiet og foreslog en Fællesaktion af Venstre og os. Tanken vandt Tilslutning og det vedtoges mig sætte den paa Dagsordenen for den følgende Dag. Her mødte jeg med et Udkast til en Udtalelse, der med et Par ganske uvæsentlige Retelser var enslydende med det senere vedtagne og udsendte. Korsgaard vilde til at rette Stil i den, men det frabad jeg mig. »Jeg skal ikke indvende det mindste mod, at Hr. Korsgaard eller en anden skriver en bedre Udtalelse, men denne her maa enten tages som den er eller kasseres. Der er i den

*) Vanskelig var Stillingen kun for den, der ønskede en positiv Løsning af Spørgsmaalet. Udtalelsen her er derfor et af de sjældne men ikke helt enestaaende Vidnesbyrd om, at Stauning længe før Størstedelen af Partiet havde forstaaet Nødvendigheden af en saadan Løsning. Det tidligste mig bekendte findes i en Udtalelse til Blædel i Forbindelse med hans Interview af Stauning i Anledning af dennes Afrustningstale i Geneve i 1924, en Udtalelse, der dog ikke var bestemt til Offentliggørelse: »Personlig har jeg altid været af samme Mening som Bebel, at naar Fædrelandet blev angrebet, saa tog Socialdemokraterne som alle andre Bøssen paa Nakken.« Denne Forstaaelse er naturligvis et Træk, der taler til Fordel for Staunings Intelligens og hans Fædrelandskærlighed. Men Værdien forringes i nogen Grad af den Kendsgerning, at han, skønt hans Stilling var saa stærk, som den i hvert Fald tilsyneladende var, dog ikke havde det moralske Mod som f. Eks. I. C. Christensen havde, da han kom til bedre Erkendelse i Forsvarsspørgsmaalet, at føre sit Parti til samme Erkendelse, men tværtimod i mindst 10 Aar efter denne Udtalelse i alle sine offentlige Udtalelser gik ind for at haane og latterliggøre Forsvarets Tilhængere. Jeg mindes f. Eks., at han talte om, at Hr. Pürschel lider af Krigspsykose.

***) Vogt mener, at de særlige Hensyne ikke bestaar i det tyske Pres i sig selv, men i den Indstilling til størst mulig lmsdekommehed over for Tyskland, som raader inden for mægtige Samfundsgrupper i Danmark selv, og han nævner: »Storbøndernes faglige Organisation, Landboforeningerne, og politiske Organisation, Venstrepartiet, desuden det radikale Parti, Adelen og Hoffet.« Enhver dansk vil smile ad Tanken om Adelen og Hoffets Indflydelse paa Ministeriet Staunings Politik. Havde der været en saadan Indflydelse, vilde den efter mit Kendskab til disse Kredse være gaaet i modsat Retning af den, Vogt tænker sig. Jeg har fra min 7-aarige Tjeneste som Auditor ved Garden og fra min 19-aarige politiske Virksomhed haft ret godt Kendskab til Hoffets Personel og til en stor Mængde adelige og efter Sagens Natur ofte drøftet netop Forsvarssagen med dem, men jeg mindes ikke een eneste Udtalelse gaende i den af Vogt antydede Retning. Det samme gælder Venstres Folk. Partiets ledende Mænd, navnlig Madsen-Mygdal, var naturligvis efter at det engelske Marked i skæbnsvanger Grad var spærret, ret venligt indstillet over for Tyskland, der havde aftaget en stor Del af de danske Landbrugsprodukter, men jeg har aldrig hørt nogen drage nogen Konsekvens m. H. t. Forsvarsspørgsmaalet deraf. Den eneste Venstremand, jeg mindes at have hørt gøre Forsøg paa at drage politiske Konsekvenser af Erhvervsforholdet til Tyskland, er Søren Brønsen, som en Gang i Slutningen af Tyverne, da Tyskland hævdede Toldepaa danske Landbrugsprodukter og Kvæg til prohibitive, talte om Muligheder af at søve Repræsalier, men det er en helt anden Snak.

en indre Balance, som forstyrres, hvis man begynder at rette Stil i den«. Saa blev Kritikken af Affattelsen opgivet.

Der foretoges en Afstemning om, hvorvidt vi skulde udsende den, selv om Venstre ikke vilde med: 20 for, 6 imod, 6 stemte ikke. Christmas Møller, der hele Tiden havde været meget lunken (af Grunde, som jeg ikke skal søge at udfinde), udlagde dette som, at vi intet skulde foretage os, hvis Venstre ikke vilde. Holger Andersen og andre protesterede livligt, hvorefter Christmas Møller bøjede sig. Venstre gik ind for Tanken, men ønskede to uvæsentlige og en væsentlig Ændring, nemlig Udeladelse af Sætningen i første Stykke: »der i yderste Nød er uundgaeligt for Nordens Folk«. Denne Udeladelse modsatte jeg mig bestemt og Venstre bøjede sig. Paa Forslag af Landstingsmand Poulsen, der mest af alt var Agrar, skete der Henvendelse ogsaa til det frie Folkeparti, der straks tiltraadte. Erklæringen, der udsendtes gennem Ritzau og optoges i samtlige danske og i de fleste større Blade i Sverrige, (bl. a. Svenska Dagbladet, Stockholms Tidningen og Sydsvenska Dagbladet) lød saaledes:

— Under Trykket af mægtige Verdensbegivenheder, hvis Følger endnu kun anes, men hvis frygtelige Farlighed for de smaa Folks Frihed og Selvtændighed allerede nu kan ses af enhver, har der fra mange Sider i Norden hævet sig Røster, der krævede, at det Skæbnesfællesskab, der i yderste Nød er uundgaeligt for Nordens Folk, skulde erkendes nu af de Mænd, der leder disse Folk.

I denne Stund, da et lykkeligt og modigt Statsmandsord havde Muligheder som maaske aldrig før for at binde Nordens Folk sammen til stadig større Forstaaelse og derigennem til Sikkerhed og Lykke — til større Sikkerhed for hver af de store Naboer, der ser sin Fremtid truet af de Muligheder, et svagt og splittet Norden giver den hensynsløse. . i denne Stund har Danmarks Statsminister talt ikke som en ansvarlig Statsmand i et skæbnestungt Øjeblik, men kun som en ensidig Partipolitiker.

En Tale, der var lige saa uklog som uværdig, lige saa udansk som unordisk!

Det en Gang talte Ord kan aldrig kaldes tilbage. *Men der maa i Norden ikke herske Tvivl om, at det danske Folk som Helhed staar ikke bag denne Tale.*

Forstaaelsen for Nordens Sag lever i Danmark. Forstaaelse af, hvad Samvirke kan give og maa kræve. Forstaaelse af, at svensk Interesse for dansk Forsvar er ikke en Indblanding, der skal afvises med hovne Ord, men Udtryk for en sand og sund Erkendelse af

naturbestemte, dybe Fællesinteresser i, at hver Mand i Nordens Fællig værger sin Lod og derigennem værger alles.

S. Brorsen, Formand for Rigsdagens Venstre.

J. Christmas Møller, Form. for Rigsdagens konservative Folkeparti.

Valdemar Thomsen, Formand for Rigsdagens Frie Folkeparti.

Folketingssekretær Kofod sagde til mig, at han »beundrede den glimrende Form«, der havde mindet ham om den Proklamation, som Kongen havde udsendt ved Udbruddet af Verdenskrigen 1914 og som Edvard Brandes havde skrevet. Jeg sagde ham, at det var mig, der havde skrevet Protesten, hvortil han svarede: »Naa ja, det kan jeg bedre forstaa. Der var nogen, der sagde, at Christmas havde skrevet den, men jeg svarede: »Det tror jeg ikke. Saa skriver han i hvert Fald bedre end han taler«.

Talen i Stockholm

Den 11/3 talte Hr. Stauning paany i Sverrige, denne Gang ved Foreningen Nordens Fest i Stockholm.

Nationaltidende vurderede i en Artikel af 13/3 Hr. Staunings Optræden saaledes:

Vi ved ikke af, at nogen ledende Politiker nogen Sinde har faaet sig selv anbragt i en saa grotesk Situation som den, Hr. Stauning i disse Dage tumler rundt i. Men nu maa han dog vel efterhaanden ogsaa have udtømt selv denne Situations Muligheder med Hensyn til at begaa Daarskaber.

Han rejser til Lund og larmer brøstigt op over, at Svenskerne interesserer sig for danske Forhold og bl. a. ogsaa nærer Sympati med os i vort Grænsespørgsmaal. Det kan Svenskerne spare sig. De synes at have glemt, siger han sarkastisk, at Danmarks Grænse er fastlagt i Versailles-Traktaten, og at Nationernes Forbund har „særlige Forpligtelser“ overfor den. Han maa smile overbærende, hvis Svenskerne tror, de behøver at ulejliges sig i den Sag. Danmarks militære Forsvar kommer heller ikke Svenskerne ved: de anmodes ogsaa her om at holde sig paa deres egen Maatte. Og endelig hamrede han det nordiske Forsvarsforbund i Jorden som den Utopi, det er.

Næppe nogen sinde har i mellempøkeligt Samvær en Vært haft en saa grovmundet Gæst til Huse som Svenskerne, da de gæstedes af Hr. Stauning i Lund. Og selvfølgelig tog de straks Konsekvensen af Hr. Staunings Mishag i Anledning af, at de paa venskabelig Maade har interesseret sig for danske Forhold. Bortset fra svensk

Socialdemokraten, hvis tvivlsomme Forsvar vi omtalte forleden, har svenske Blade af alle Afskygninger erklæret, at naar svensk Sympati og Hjælp er Danmark saa ukærkommen, som det synes, skal den naturligvis ikke blive paanødet os. I Norge siger man rent ud, at naar Stauning »melder Danmark ud af Norden«, vækker det deroppe kun Lettelse.

Derefter tiltræder Hr. Stauning et saa hastigt Tilbagetog, at han ligesom Skomagerdrengen i Eventyret taber Tøflerne under Flugten.

I sin Stockholm-Tale siger han, at hans Ord i Lund „er blevet mistydet“, og at dette efter hans Opfattelse maa skyldes *Sprogforskellen*: Svenskerne har ikke forstaaet, hvad han sagde. Nej, det specielle Køkkentrappesprog, som han førte med sig fra sine danske Vælgermøder til Auditoriet i Lund, forstod Svenskerne ganske rigtigt ikke. Men *Meningen* tog de ikke fejl af. Den var, at *Danmark stadig foretrak forsvarspolitisk Defaitisme, og at det ønskede sig isoleret fra det øvrige Norden, idet det dog var villigt til at give Rum for Gæstepil af Gösta Ekman og andet sligt!*

Talen i Stockholm synes holdt nogenlunde paa de samme Linier: men den var sleben i Formen. Den var endog næsten affabel. Det viste sig pludselig, at den nordiske Samhørighed ikke havde nogen trofastere Ven end Hr. Stauning, og at specielt det svenske Folk nærmest var hans Hjertefolk. Saa øm var han med eet bleven over Svenskernes gode Navn og Ry, at det havde saaret ham at se en dansk Skribent — forøvrigt en, der havde tiljuble hans Betragtning sit Bifald! — bruge en uhøvisk Vending om det svenske Broderfolk! Det kan man kalde en Omvendelse!

Men det er ikke det eneste Punkt, paa hvilket Hr. Stauning i disse Dage har været hurtig i Vendingen.

Ankommen til Stockholm lod han sig interviewe af den svenske Presse, overfor hvilken han erklærede, at han ingenlunde var „saa negativt indstillet til Tanken om et nordisk Forsvarsforbund, som man fra flere Sider har gjort gældende«. Han skulde netop med sine svenske Regeringskolleger forberede en Drøftelse af Sagen, og føjede han til, »kan man ikke faa et direkte Forsvarsforbund i Stand, findes der jo andre Udveje at drøfte og undersøge«.

Da denne Udtalelse hen paa Eftermiddagen forelaa hernede i Ritzaus Bureaus Gengivelse, fremkaldte den Nervøsitet i Politikens Redaktion. Bladet ringede fluks Hr. Stauning op i Stockholm, og det viste sig, at han heller ikke paa nogen Maade var ufølsom overfor Bladets Kvaler. Var det et Dementi, man vilde have? Det kunde man godt faa! Hr. Stauning har siden i Mandags været imødekom-

mende Leverandør af hvad som helst i Erklæringer og Dementier. Den svenske Presse, der trængte til at høre et forsvarspositivt Ord fik det. Og det danske radikale Blad, der skulde beroliges med et Dementi, gik heller ikke tomhændet bort. Han havde ikke udtalt sig som gengivet, forsikrede han Politiken. Hvis man fra ansvarlig svensk Side ønskede det, vilde han godt drøfte Tanken om et Forsvarsforbund, men uden Forbindende: »Det er jo muligt, at der ogsaa kan findes *andre Former* end just et Forsvarsforbund, *som jeg altsaa ikke tror paa*«.

Som sagt, *nu* skulde det vel ikke være muligt, at der fra Statsministerens Side kan begaa flere Betiser i denne Sag. Hvad der indtil nu foreligger af den Slags, er ogsaa mere end tilstrækkelige. Vi tvivler om, at der vil kunne paavises noget Fortilfælde, i hvilket en ledende dansk Politiker har omgaaedes danske Interesser saa uovervejete og ansvarsløst.

Vi hilser med Tilfredshed, at de tre borgerlige Oppositionspartier ved en kraftig og værdig Fællesudtalelse har søgt at genoprette, hvad genoprette kan, og — som ogsaa sket er her i Bladet — fastslaaet, *at det ikke var Danmarks Røst, der lød i Lund*.

Det, der kom til Udtryk, var blot en personlig og partimæssig Fornærmelse over, at den Stauningske økonomiske og forsvarsmæssige Politik ikke ogsaa i Sverige anses for at være al Statskunst Højdepunkt.

De svenske Blade lagde navnlig Vægt paa, at Stauning i Realiteten havde fastholdt sit Standpunkt. Sydsvenska Dagbladet fortæller, hvad ogsaa fra dansk Side bekræftes, at Hr. Staunings Stockholmstale oprindelig var udsendt — før hans Afrejse fra Danmark — men Talen i denne Form blev efter den voldsomme Kritik af Lundtalen kaldt tilbage og erstattet af den mere afslebne, der holdtes.

Det er en ubestridelig Kendsgerning, at Virkningen af Staunings Tale — trods Oppositionens efterfølgende Protest — var, at svensk Presse betragtede Danmark som afskrevet skandinavisk set — naturligvis med Forbehold af kulturelt og fagligt Samarbejde o. s. v., alt det, der var uden politisk Betydning. Betragtningen har vel været den, som fremtræder i Stockholmstidningen (Folkepartiet radikalt) d. 12/3 37: »Det tilkommer ikke os at betvivle hans (Staunings) Ret til at tale paa sit Folks Vegne, selv om vi har bemærket den Kendsgerning, at samtlige Oppositionspartiernes Ledere højtideligt i Partiernes Navn tager Afstand fra hans Ord«.

Naar man nu bagefter vil søge at klare sig, hvorfor Talen (Stau-

nings) blev holdt, og hvorledes den virkede, maa først bemærkes, at Foranledningen til Tilbagevisningen af Svenskerne synes at have været et Interview, som Per Albin Hansson havde gives Times, og hvori han bl. a. havde talt om de nordiske Landes Skæbnefællesskab. Desuden var der nogle svenske Presseudtalelser.

Naar Formen blev saa grov og ubehersket, har jeg altid tænkt mig som Forklaring, at Stauning under det uundgaelige festlige Samvær før Mødet har indtaget saa meget af den Væske, der erfaringsmæssigt nedsætter Hæmningerne, at han har følt sig kaldet til »at tale rent ud«. Det kendte vi jo ogsaa fra den danske Rigsdag, naar Stauning var i det Humør. Han kunde da være meget grov.

Det var jo iøvrigt ikke første Gang, han vakte Opsigt ved i Udlandet at tale rent ud. Man erindre sig hans Udtalelser i Oslo under den mellem Norge og Danmark ret spændte Grønlandssituation. Der sagde han Nordmændene Sandheden med en for Statsmænd — med Undtagelse af Russerne — forbløffende Aabenhjertighed, men Formen var da uangribelig, og jeg takkede ham ved hans Hjemkomst varmt for hans Ord, der var talt paa »hele Folkets Vegne«.

Men selv om Stauning, naar han var i Stemning, kunde miste Herredømmet over Formen, har jeg aldrig mærket, at han mistede Herredømmet over Indholdet. Han var i den Henseende fænomenal. Det mistede han heller ikke her. Det kan ses af hans efterfølgende Tale i Stockholm, der vel var elegant afsleben i Form, men efter de svenske Blades Opfattelse i Realiteten fastholdt det tagne Standpunkt. Dette stemte jo i Virkeligheden ogsaa med P. Munchs Opfattelse, hvorfor ogsaa »Politikens« Bestræbelse under hele Affæren var at holde Stauning paa den rette Vej.

Hr. Stauning sagde i Lund, at det i hvert Fald maatte være de *ansvarlige Regeringer* (»Politikens« Fremhævning) som skulle optage Spørgsmaalet om et nordisk Forsvarsforbund til Undersøgelse. (Dette er skrevet for nogle Aar siden).

Ingen af disse har jo hidtil taget et saadant Initiativ. Hvad Hr. Stauning ikke sagde, men maaske burde have tilføjet, er den Kendsgerning, at ogsaa uden Forsvarsforbund staar Norden som en Enhed. Angreb paa Danmark er derfor ensbetydende med Angreb paa hele Norden. Naar alt kommer til alt, er den Styrke, som ligger heri, maaske mere værd end en Afdeling svenske Soldater tre Uger efter Krænkelse af Danmarks Neutralitet«. (Den 9/4 1940 viste det sig, hvormeget denne Styrke var værd).

Jeg har tænkt mig, at der bag Staunings voldsomme Afvisning af Rollen som »Nordens Pladshund i Sønderjylland« har ligget et mere eller mindre direkte, mere eller mindre aabenhjertigt Tryk fra

tysk Side, og at Stauning har talt som han gjorde for at berolige Tyskland, der maaske, som Rusland gør det nu, har set en Tendens til skandinavisk Sammenslutning som begyndende Blokdannelse med Spids mod Tyskland. At det i hvert Fald fra et — ganske vist kortsynet — tysk og russisk Synspunkt er behageligere at have at gøre med et splittet end med et samlet Norden, er ikke svært at indse. I det lange Løb vilde en saadan neutral Sammenslutning — som ogsaa fremhævet i Protesten — have været i begge Stormagters Interesse.

Som et andet af Begivenhederne den 9/4 1940 kraftigt dementeret partipolitisk Postulat fra disse Dage kan hidsættes følgende fra »Socialdemokraten«: »Lige saa vel som enhver af de andre nordiske Stater vil Danmark, om dets Frihed og Uafhængighed angribes, indsætte hele sin Kraft til Landets Forsvar«. Dette stod virkelig at læse i Regeringsorganet tre Aar og tre Uger før Forsmødelssens Dag den 9/4 1940.

— — —
Godt i Traad hermed falder »Stockholms Tidningen«s Ord i den foran citerede Artikel af 12/3: »Det er ikke alene svenske Aviser, som har irriteret Hr. Stauning og maaske hans Udenrigsminister i den sidste Tid. Det er i paafaldende Grad britiske og franske, forrest »Times« og »Le Temps«, som udtaler Bekymring over den danske Tilbageholdenhed (over for en fælles nordisk Politik), som de fortolker som Tegn paa Afhængighed af Tyskland, og over den Fare, som et forsvarspolitisk Tomrum i denne Del af Verden indeholder for andre Magter. Der er Fare for, at de seneste Erklæringer af Vestmagterne vilde blive opfattede som en Bestyrkelse af den forannævnte Frygt — dette saa meget mere, som i det mindste en repræsentativ tysk Avis med bemærkelsesværdig Tilfredshed har skyndt sig at indregistrere Lundtalen som et »Vendepunkt for den nordiske Blokpolitikens Udvikling, og udlagt det som et Vidnesbyrd om Tillid til Tyskland«.

I en Artikel den 27/3 foranlediget af en Tale af Stauning i Oslo Søndagen forud, vender »Svenska Dagbladet« (Højre) tilbage til Emnet og siger: »I Sandhedens Interesse burde Hr. Stauning have tilføjet, at den svenske Kritik hidrørte fra Presseorganer af meget forskellig Partifarve. Dette vejer for ham fjerlet mod det Bifald, han har høstet fra Realiteternes Mænd (Stauning havde talt om Forsvarsromantik) i Syd, som gentagne Gange er kommet til Udtryk i »Berliner Tageblatt« og andre tyske Blade«.

Da jeg læste Referatet af Lund-Talen, havde jeg det Indtryk, at her var sket en Ulykke for Norden. De efterfølgende Begivenheder

har til Dato ikke ændret denne Opfattelse. Det er muligt, at Talen kun var — et yderst uheldigt — Udtryk for Danmarks Politik i disse Aar, og at denne i Virkeligheden har været meget nærmere tilknyttet tysk Politik, end man herhjemme har haft Indtryk af. Jeg har ikke kunnet frigøre mig for den Tro, at der paa hint Tidspunkt var meget gunstigere Muligheder for en fælles nordisk Politik, end der er i Dag. I Sverrige sad Per Albin Hansson og Sandler, Folk af en hel anden Støbning end Erlander og Undén, Finland var frit, Rusland ikke nær saa stærkt og aggressivt som nu, Tyskland var ganske vist stærkere, men havde endnu ikke vovet sit første Panter-spring. Man vil naturligvis benægte det. Men ingen faar mig fra at tro, at de nordiske Folks Skæbne under Verdenskrigen, navnlig Danmarks, Norges og Finlands, vilde være blevet en helt anden end den nu blev, hvis der i Danmarks Udenrigsministerium i 1937 havde siddet en A. P. Bernstorff og ikke . . . en P. Munch.

Nordiske Kommentarer

Professor Torgny Segerstedt skrev den 18/8 1937 i en Artikel: Begrebet Norden: «Paa en Maade har vi faaet Besked. Statsminister Stauning har baade ved sit berygtede Besøg i Lund og senere udtalt sig meget tydeligt om Danmarks Stilling til Norden. Han har blæst paa alle, som var indstillede paa et økonomisk Samarbejde mellem de nordiske Lande . . . Der er kun at konstatere, at her er ingenting at gøre. Danmark vil sejle sin egen Sø».

Det konservative norske »Morgenbladet« skrev i en Artikel »Danmark under Tyskland« den 11/8 1937: »Enhver, som har fulgt med i den sidste Tids politiske Begivenheder, er klar over, at Danmark har meldt sig ud af ethvert reelt nordisk Samarbejde. Det forstod man efter den udfordrende — for ikke at sige uforskammede — Tale, som Statsminister Stauning holdt i Vinter for overraskede Tilhørere i Lund. Der frabad han sig i uhøflige Former enhver Tale om nordisk Forsvarssamarbejde og meldte i det hele taget Danmark ud af Norden«.

I en senere Artikel 18/8 s. A. kaldes Talen: en »overrumplende Tordentale«. Ordet overrumplende bedes bemærket. Der tales om dybe og skræmmende Slagskygger, der falder ind over Landet og om »visse usmagelige Formaninger i den tyske Presse mod, at Danmark gaar videre paa Oslokonventionens Vej, end det passer tyske Interesser . . . De to Partier, som styrer Danmark, har valgt deres Vej. Det bør vi heroppe i Norge lægge os bag Øret«.

Disse Citater, som jeg iøvrigt først er blevet bekendt med ved i

1949 at læse Johan Vogts Bog »Den tyske Indflydelse i Danmark« viser jo med al ønskelig Klarhed, hvor rigtigt jeg i sin Tid bedømte Virkningen i Sverige og Norge af Staunings ulykkelige Tale.

Inden vi forlader Hr. Staunings Tale, kunde det maaske være interessant at høre følgende, som er mig fortalt af en af mine jævnaldrende, en kendt Dansk, som har haft en Del af sin Livsgerning i et andet skandinavisk Land og er varmt interesseret i nordisk Samarbejde. Han fortalte mig, at han efter Staunings Tale i Lund skrev til ham og sagde, at han her havde haft Lejlighed til at gøre en Indsats, der kunde være blevet af stor historisk Betydning for Skandinavien. Stauning, der var hans personlige Bekendt svarede, at Tanken om et nordisk Forsvarsforbund var en Utopi. Omtrent 3 Uger før Staunings Død, mødtes de i et Selskab hos Redaktøren af et radikalt Blad, og min Bekendt spurgte da Stauning paa Tomandshaand, om han nu ikke saa anderledes paa denne Tale. Stauning sagde i dybeste Mismod: »Alt, hvad jeg har kæmpet for, er blevet til Løgn, det er altsammen brudt ned . . .«.

Dette dybe Mismod er let forstaaeligt hos en Mand, der havde en saa væsentlig Del af Ansaret for den Afrustningspolitik, der gjorde Danmark til et militært Tomrum og saaledes skabte den militære Begrundelse for Tysklands Aktion med alle deraf flydende Ulykker for Danmark og Danskerne. Han blev — ligesom C. M. — i sine sidste Dage en dybt ulykkelig Mand, og det vilde være ilde anbragt at forsøge at hovere derover. Vi er alle med i Ulykken, og vi, der tilhører de Generationer, der i første Række ramtes, kommer vel aldrig helt over det. Men det vilde paa den anden Side være lige saa ilde anbragt at skjule, at vi var mange, der følte det dybt beskæmmende, at Danskerne i Nødens Stund ikke fandt en anden Mand at samles om. Og saa var Stauning med alle sine store og let iøjnefaldende Brist, jo sikkert i sit Hjerte en god dansk Mand. Han savnede blot Styrke og Mod til at handle efter, hvad hans Hjerte tilsagde ham. Men han var, trods alt, et Hoved højere end de Meningsfæller, der omgav, og efterfulgte ham. Ingen vil benægte, at Stauning var en betydende Mand, ingen vil paastaa, at Hr. Hedtoft, født Hansen, var det. Om Stauning sagde alle, at han aldrig gik fra sit Ord, det vil ingen falde paa at sige om Hr. Buhl, der tværtimod vil huskes i Danmarks Historie først og fremmest som den, der ledte en Mængde Mennesker ud paa Gerninger, som han bagefter fordømte og lod straffe efter Love med tilbagevirkende Kraft. Det var ikke sket, hvis Stauning havde levet.

Skønt Christmas Møller, som foran nævnt, nærmest modvirkede

Protesten mod Staunings Tale, blev det dog ordnet saadan, at det var ham, der svarede Stauning.

Christmas Møllers »Modtale« i Lund

Den 5/4 1937 talte Christmas Møller i Lund ved et Møde ordnet af den borgerlige Vælgerforening, dennes Kvindeklub, den ungsvenske Studentklub og den ungsvenske Forening, alle tilhørende det svenske Højre. Emnet var: »Danmark og Norden«. Talen var saa »realpolitisk«, saa fyldt med Opremsning af Vanskelighederne ved et nordisk Samarbejde og af Advarsel mod »hovedkuls at styrte sig ud i et Forsvarsforbund«, at den som Modtræk mod Staunings Tale var en Misforstaaelse, uegnet til at virke i nogen Henseende udover maaske dette ene, at vi gerne drøftede vore Forhold med Sverige. Men den forsigtige og indsvøbte Afstandtagen fra Staunings Tale, der overhovedet ikke nævntes, var i Forhold til den forudgaaende fælles og officielle Afstandtagen fra tre danske Oppositionspartiets Side værdiløs. Kun i et lille Afsnit i Slutningen, hvor Taleren citerede et Ord fra 1914 af Helge Rode: »Det Ord Norden har en skøn Klang i mine Øren« kom der der lidt Varme i Talen. Der var dog ingen fast Maalsætning, intet om det Skæbnefællesskab, der allerede da burde have tvunget de nordiske Folk ind i et Forsvarsforbund, intet, der kunde begejstre Ungdommen blandt hans Tilhørere. Skulde den have virket, maatte den have indeholdt et advarende Nødraab om, at der var ingen Tid at spille. Men det følte Taleren ikke, og derfor sagde han det ikke. Det var maaske »korrekt« nationalt ikke at polemisere mod sit Lands Statsminister i et andet Land. Et Synspunkt C. M. dog under sit senere Englands Ophold — ganske vist under stærkt ændrede Forhold — ikke overholdt, og som jeg ikke vilde have overholdt i et nordisk Land under Drøftelse af »Nordisk Samarbejde«. Men hvad vilde han da tale i Lund for? Det er svært at se, hvilken svensk Interesse, der skulde gøre det ønskeligt, at netop han talte i Lund efter Stauning. Det ligger derfor nær at antage, at Initiativet til Mødet er udgaaet fra dansk Side.

Talen blev slaaet stort op, den findes in extenso gengivet i Randers Amtsavis og maa derfor antages at være udsendt fra det af C. M. selv lede Hovedkontor (gennem den der installerede Fælleskorrespondance til konservative Provinsblade). Der siges intet om, at den havde samlet fuldt Hus, hvilket næppe var undladt, hvis Tilstrømningen havde været betydelig, og jeg har intet noteret om nogen Virkning i svensk Presse, hvorimod Halfdan Hendriksen i Partimødet karakteriserede den som smuk, klog, mandig og overordentlig betydningsfuld (de var da gode Venner) .»Alle rejste sig«.

Herhjemme havde Talen den Virkning, at den placerede Christmas Møller som ogsaa paa dette Omraade førende i konservativ Politik, og for dem, der mener, at denne Placering var rigtig, var Talens Berettigelse jo dermed godgjort.

Under Finanslovens tredje Behandling d. 18/3 berørtes naturligvis Lundtalen af alle Ordførerne, fra konservativ Side Christmas Møller, der i sin Slutreplik bl. a. sagde til Hartvig Frisch, at naar denne hævdede, at »baade politisk og økonomisk er nordisk Fællesskab mere paakrævet end nogensinde, saa viser det efter min Opfattelse frem mod en anden Optræden og Handlemaade end den Statsministeren har vist«. Til den radikale Ordfører Steen sagde han, at det var Historieforfalskning at sige, at »det er fra konservativt Hold i Danmark, denne Sag er rejst. D. æ. M. maa vide, hvorledes der i Sverige er skrevet om denne Sag«.

Dette kunde jo med en vis Ret siges, og Christmas var ikke interesseret i at faa fastslaet et konservativt Initiativ i denne Sag, og navnlig ikke i at faa min Andel deri belyst.

Stauning var meget bitter. Han talte om Overfald paa ham, medens han ikke var i Landet, hvorved han oversaa, at det jo ikke var vor Fejl, at han udtalte sig paa en Maade, der nødvendiggjorde Reaktion. Denne havde jo iøvrigt den for Stauning gode Virkning, at den gav ham Anledning til at ændre sin Stockholmertale, saa den blev mindre anstødelig, end den ellers vilde have været. Kun saaledes kan Tilbagekaldelsen og Omredigeringen forklares.

Jeg brugte ved denne Lejlighed den Taktik, som jeg stedse fulgte i mine sidste Aar paa Rigsdagen, at vente til Debatten var ved at afsluttes og da sige, hvad jeg syntes burde siges, og som ikke var sagt af nogen foregaaende Taler. P. Munch, den uforstyrrelige, gav en Gang sin Irritation heroverfor Luft ved en Bemærkning omtrent saaledes: »Sjældent gaar nogen Debat til Ende her i Salen uden, at d. æ. M. Hr. P. mod Slutningen griber ind og fremsætter sin Mening. . . .« Hans Irritation var ganske aabenbar og det morede mig. Den var jo et uforkasteligt Vidnesbyrd om, at mine Angreb generede ham, og da jeg ansaa hans Politik for meget skadelig, var det jo kun glædeligt.

Jeg sagde ved denne Lejlighed bl. a.: »Naar d.h.æ. Statsminister sagde, at der aldrig havde været saa meget Had i hans Liv, som han havde mødt i de sidste 10 Dage, tager Statsministeren ganske fejl. Dette Angreb og denne Erklæring er ikke skrevet ud fra noget Had til Statsministeren, jeg ved det bedre end nogen anden (Munterhed). . . jeg ved det bedre end nogen anden! Den er skrevet ud fra en ærlig Overbevisning om, at Statsministerens Tale i Lund var

landsskadelig Tale, som Danmark kommer til at bøde for, maaske i mange Aar, men Statsministerens Person er i den Forbindelse et ganske underordnet Moment. .

Statsministeren sagde, at han vilde selv være med til at bedømme sin Tale. Jeg skal ikke have noget imod at anerkende, at dette er rigtigt, og jeg skal præsentere ham for hans egen Bedømmelse af Talen. Han tilbagekaldte, efter hvad »Sydsvenska Dagbladet« har meddelt, en gennem Ritzaus Bureau udsendt Stockholmertale og ændrede den. Han lod sig interviewe i Stockholm, hvor han tog Afstand fra noget af det, han havde sagt i Lund. Dette Interview blev, efter hvad »Berl. Tid.« har oplyst, vedstaaet i »Politiken« første Udgave og fragaaet i den næste, og dernæst søgte Statsministeren at dække sig med, at Svenskerne havde misforstaaet ham paa Grund af Sprogvanskeligheder. Alt dette viser Statsministerens Bedømmelse af Talen, og den var rigtig, netop saaledes maatte denne Tale virke, netop saadan som Statsministeren havde Indtryk af det. .

Det, der var det ulykkelige i denne Situation var, at der netop var ved at gro frem en Opfattelse over hele Norden, at saaledes som Verdensudviklingen havde været, var de nordiske Folk mere end nogensinde henvist til at staa sammen. Efter Folkeforbundets Sammenbrud, som mange taler aabent om, efter at man i hvert Fald er blevet klar over, at man kan ikke søge nogen Sikkerhed i dette Folkeforbund mere, er det ganske naturligt at spørge, hvor kan vi da finde en Støtte, hvor kan vi finde en Styrkelse. Derom kan der ingen Tvivl være, at hvis der i Norden levede en Statsmand saa stor, at han kunde samle de nordiske Folk i klar Erkendelse af den dybe fælles Interesse, de har af at værne Freden, hvis han kunde samle dem, kunde han gøre Nordens Folk en Tjeneste, som ingen anden Statsmand har gjort disse Folk. Og der er ikke nogen Tvivl om, at kunde der skabes en Overenskomst mellem de nordiske Folk om, at i Lighed med det, man er gaaet ind for i Folkeforbundspagten, uprovokerede Angreb paa et af dem, vilde man fra alle Sider betragte som et Angreb paa Norden — kunde man gennemføre denne Folkeforbundstanke for Nordens Vedkommende, saa vilde det uprovokerede Angreb udeblive i mange Tilfælde, hvor det nu bliver sat ind. . «

Tidligere i Talen havde jeg sagt: »Jeg har altid hævdet den Opfattelse, at Undertrykkelse af et af de nordiske Folk, er det første Skridt paa Vejen til Undertrykkelse af det næste.«

Det er nu 20 Aar siden, disse Ord faldt — til Jorden — i den danske Rigsdag uden, at Statsminister, Udenrigsminister eller nogen

anden fandt dem værdige til blot en Drøftelse. Jeg plejer ikke at ofre megen Tid paa at gruble over, hvad der kunde være sket hvis. . Men her har jeg ikke kunnet lade være. Jeg ser for mig et enigt Norden, enigt netop om det, »Politiken« saa elegant skrev — uden et Øjeblik at have tænkt paa at drage nogen Konsekvens af Tanken — at et Angreb paa een af Nordens Stater var et Angreb paa Norden. Et Norden, der som Følge af denne Enighed havde indkaldt sine Forsvarsstyrker, rede til at afværge Angreb, og som, saaledes som Sverige gjorde, arbejdede hver Dag paa at styrke dette Forsvar. Og jeg tænker, at Rusland dog maaske vilde have betænkt sig paa at angribe Finland, om Forladelse, jeg mener naturligvis, at Finland af de andre nordiske Folk vilde være blevet forhindret i at aabne Vinterkrigen! Denne var maaske — efter min Tro — blevet undgaaet og dermed ogsaa den sidste for Finland og derigennem for Norden saa ulykkelige Krig i Forbund med Tyskland.

Efter alle foreliggende Efterretninger om Overvejelserne i Tyskland forud for Overfaldet paa Danmark og Norge, vilde en Sikringsstyrke i Danmark (og Norge) i 1940 efter al Sandsynlighed have haft samme Virkning som her i 1914—18, nemlig at faa Tyskland til at betænke sig paa at begynde et Foretagende, hvis Varighed ikke med Sikkerhed kunde forudberegnes. De stærke Kræfter, der var imod dette hasarderede Foretagende, Risikoen, der efter at Foretagendet er gennemført med et eventyrligt Held, let glemmes, var jo nemlig selv under de givne Forhold ikke ringe. Jeg tænker videre, hvilket Hav af Lidelser vilde ikke, i første Række det finske, og dernæst det norske og danske Folk være blevet skaanede for, hvis et enigt Norden kunde have bevaret sin Neutralitet. En Neutralitet, der ovenikøbet vilde have sikret Rusland og Tyskland mod Angreb paa to svage Fronter.

Mon ikke mange vil give mig Ret i, at det er ikke helt uden Sandsynlighed, at det kunde være gaaet saaledes. Med Staunings Tale i Lund var Døren slaaet haardt i for en saadan Udvikling. Han henviste ganske vist Christmas Møller til, at alt det, han (C.M.) ønskede, jo var under Overvejelse i nedsatte Kommissioner. Det var vel for det første en Overdrivelse. Det, det kom an paa, drøftedes ikke, og det andet var — som sagt — sænket i Begravel-sesudvalg.

Nej, der manglede den Gang i Norden en Statsmand, der saa klart og havde Evne og Vilje til at handle efter, hvad han saa. Han synes at mangle endnu.

De Mænd, der skaber Historie er jo dem, der »gør det umulige«.

Den spanske Borgerkrig og de spanske Børn i Danmark

I Juli 1936 udbrød den spanske Borgerkrig, der efter langvarige, blodige og fra begge Sider grusomme Kampe førte Franco frem til Magten. Min Hustru og jeg havde i 1935 deltaget i et interparlamentarisk Møde i Madrid og der faaet et levende Indtryk af den herskende voldsomme Gæring. Man regnede med, at de forestaaende Valg til Cortes vilde gaa imod den siddende stærkt venstreorienterede Regering, hvis derved fremtvungne Afgang vilde udløse blodige Uroligheder. Det kom imidlertid til at gaa noget anderledes. Valgene i Februar gik ganske rigtigt til højre, men Regeringen blev siddende, idet den ganske roligt efter Metoder, der senere har vundet en betydelig Popularitet, forfalskede Valgene. Derefter begyndte et Terrorregime rettet mod Højrepartierne.

I Maj 1936 fræmlagde Højres Fører, Calvo Sotelo, i Cortes sin berømte Liste over de seneste Ugers Voldshandlinger, udvisende bl. a. 140 Mord, 600 svært saarede, hundredevis af Gadeoverfald og Mordbrande, bl. a. 26 Kirker og Klosterskoler o.s.v., og alt dette uden at den demokratiske Regering gjorde Mine til at ville gribe ind. Regeringschefen rettede et voldsomt Modangreb mod Calvo di Sotelo, der efter den officielle Tidende »Diario di Sessiones«, svarede: »Senor, I kan tage mit Liv, men ikke mere. Og jeg svarer med samme Ord, som en Gang Domingo di Silos svarede en kastiliansk Konge: Det er bedre at dø med Hæder end at leve i Fornedrelse«. Han blev afbrudt fra Kommunistbænkene, idet den senere saa vidt brygtede kvindelige Menneskeslagter Dolores Ulibari, mere kendt under Navnet »La Passionaria« raabte: »Nu har du talt for sidste Gang Calvo Sotelo«.

Den 13/7 1936 om Morgenen fandtes hans Lig paa Østre Kirkegaard i Madrid. Det er senere oplyst, at han om Natten blev afhentet af Politiet og ført ned i en stor Politibil. Han spurgte efter Føreren, og da denne meldte sig fra sin Plads ved Chaufførens, satte Sotelo sig roligt ned. Kørslen begyndte og kort efter blev han skudt gennem Nakken og smidt ud paa Kirkegaarden.

Dette Mord, udført af Regeringens »Ordensmagt«, blev den Gnist, der tændte Krudttønden an. Fem Dage efter udbrød Borgerkrigen. I det af Spaniens Biskopper i Begyndelsen af 1937 udsendte »Fællesbrev til hele Verden« siges det: »Ved Valgene til Rigsdagen i Februar 1936 skete det, at Venstre havde en halv Million Stemmers Majoritet, medens Højre fik 118 Deputerede færre end Fløkkfronten, og kun fordi man vilkaarligt havde annulleret samtlige

Stemmer fra hele Provinser paa een Gang. Saaledes var Parlamentets Legitimitet fra Begyndelsen forfalsket og forløjet. Man sammenholde dette Resultat med den ganske almindelige Forventning uden Hensyn til Partifarve om Sejr til den anden Side, som vi personlig havde konstateret under vort Besøg i Madrid Sommeren forud.

I Brevet opgives Tallet paa brændte eller skændede Kirker i den tøjlesløse Periode fra Februar til Juli 1936 til 411, Tallet paa alvorlige politiske eller sociale Attentater i samme Tid til henvend 3000. I Begyndelsen af 1937 er Tallet paa ødelagte og plyndrede Kirker 20000, Tallet paa dræbte »og forud torterede og lemlæstede« Præster ca. 6000. Det hedder i Brevet: »Af Blufærdigheds og Barmhertigheds Hensyn vil vi afholde os fra her at gaa nærmere i Enkeltheder«. Jeg havde paa anden Haand paalidelige Efterretninger fra danske Øjenvidner (bl. a. Drachmann) og udenlandske Pressemeddelelser, om det, der her hentydes til. Det er paa een Gang saa obscønt og saa rædselsvækkende, at det maa forbigaas i Tavshed.

Man bebrejdede mig fra socialdemokratisk og kommunistisk Side, at jeg, der var den militære Retstjenestes første Mand herhjemme, aabent udtalte min Sympati for den spanske Oprører, Franco. Der er jo det rigtige i denne Bebrejdelse, at jeg saavel efter min Embedsstilling som efter hele min Livsanskuelse paa Forhaand maatte have min Sympati paa den lovlige Regerings Side. Forklaringen paa, at det her tilsyneladende var anderledes, var den ganske simple, at den siddende Regering i Spanien ved den Maade, hvorpaa den havde skaffet sig sit Flertal og ved sit Rædselsherre-domme, udøvet ved Politiets Hjælp, havde forskertset Retten til at kaldes lovlige Regering. Naturligvis var de Røde ikke ene om at begaa Grusomheder. De sker altid under Krig og navnlig under Borgerkrig paa begge Sider, men det var fra »Oprørernes« Side Undtagelser *imod* Ledelsens Ønsker; paa den anden Side var det systematisk. Alle datidige objektive Vidnesbyrd gik ud paa, at paa de Steder, hvor Francos Folk herskede, var der Ro og Orden, paa den anden Side Anarki. Det hedder herom i Bispernes Brev: »I Madrid blev i Løbet af de første tre Maaneder mere end 22000 Personer henrettede« (for deres politiske og for deres religiøse Standpunkts Skyld).*)

*) Under en Borgerkrig vil den »Retshaandhævelse«, der fra begge Sider praktiseres, altid være yderst haardhændet og meget ofte ske efter Princippet: Den, der ikke er med os, er mod os og vi taaler ingen Modstand bag Fronten. — Det er brutalt men undgåeligt under en Borgerkrig. Her er Forargelse ikke paa sin Plads, men det er den over for de sadistiske Grusomheder, der i saa stort Tal udøvedes fra rød Side.

At Kommunerne fandt dette ganske i sin Orden kan og bør ikke forbavse, mere mærkeligt er det, at vort hjemlige Socialdemokrati kunde gaa ind for et saadant Regime som »lovligt«. Med Demokrati i vesteuropæisk Forstand har det ikke meget at gøre, men den Gang var man ganske vist ikke kommet saa langt i Retning af Klarhed over den betydelige Forskel paa Demokrati i vest- og i østeuropæisk Forstand, som man nu er. Paa den anden Side har det jo ikke mindst af socialdemokratiske Statsretslærere været hævdet og med utvivlsom Ret, at Forudsætningen for Befolkningens Lydighedspligt overfor Regeringen er, at denne ikke tilsidesætter de fundamentale Retsregler, der er givet til Beskyttelse af Borgernes Liv og Formue mod Vilkaarligheder fra Statsmagtens Side. Krænker Regeringen denne sin første Pligt, har der til alle Tider og fra alle Sider været anerkendt en »Ret« for Befolkningen til at gøre Oprør for at genoprette lovlige Tilstande.

Jeg ved vel, at store Dele af vort hjemlige Demokrati betragter Franco med en Afsky, der overhovedet ikke giver Plads for en fornuftig Afvejelse af Ret og Uret m.H.t. den spanske Borgerkrig. Over for denne blinde Fanatisme kan det maaske være tilladt at bringe i Erindring, at et Underudvalg af Forsvarsudvalget i Repræsentanternes Hus, der 7 Mand høj har berejst Spanien, i sin Beretning bl. a. siger: »Spanien har kompromisløst bekæmpet Kommunismen overalt. Det har givet over en Million af sine Sønner i Fædrelandets Forsvar mod kommunistiske Erobringsforsøg.

Den spanske Borgerkrig var intet andet end Kommunismens første Forsøg paa imperialistisk Agression.

Ingen Fortolkninger eller idealistiske Udgydelser kan skjule den Kendsgerning, at Spanien besejrede Kommunismen«. *)

Jeg er ingen Tilhænger af Diktatur, heller ikke af Francos. Der finder sikkert i Spanien Uretfærdigheder Sted og Undertrykkelse af oppositionelle Meninger, som jeg er bestemt Modstander af, men dog siger jeg uden Betænkning, at det var en stor Lykke for vesteuropæisk Kultur og Frihed, at det blev Franco og ikke Kommunerne, der sejrede i Borgerkrigen. Det kan i en kritisk Situation blive vanskeligt nok for Kommunisternes Modstandere i Frankrig at sejre. Med et kommunistisk Spanien i Ryggen havde det været umuligt.**)

Allerede i Vinteren 1936—37 dannedes her i Landet to Komiteer

*) Her gengivet efter »Nationaltidende« for 18/1-1954.

***) I »NATION EUROPA« har der for øvrigt nylig været offentliggjort en dokumenteret Redegørelse for Francos kloge Vurdering af den politiske Situation under den 2. Verdenskrig og hans forgæves afgiven gode Raad til England. De afvistes overlegent. Man havde fuld Tillid til Rusland!

der indsamlede Bidrag til nødlidende Spanierbørn, en, der var en Aflægger af den internationale Matteottifond, opkaldt efter den af Facisterne myrdede italienske Socialistfører Matteotti, hvis ledende Medlem i Danmark var Hedtoft Hansen. Det var tilstrækkelig karakteriseret ved, at Komiteens franske Afdeling leverede Vaaben til den røde Side i Spanien. Enhver økonomisk Støtte til denne Komite maatte lette det for den at skaffe Penge til sit andet Formaal: Vaabenleverancerne.

Den anden Komite havde til Formand Kammerherre Bernhoft, en udmærket dansk Diplomat, tidligere i Spanien. Til denne havde bl. a. den konservative Rigsdagsgruppe — *paa mit Forslag* — ydet et samlet Bidrag. Saa fandt en eller anden *paa*, at vi skulde modtage 2—300 spanske Børn i Danmark. Som initiativtagende opgaves skiftevis den spanske Regering (Valenciaregeringen, den røde), den herværende spanske Gesandt (Repræsentant for samme Regering) og de to Komiteer. Der dannedes en ny Komite sammensat af nogle Kommuniste og Kommunistsympatisører. I Komiteen sad ogsaa en lang Række pæne borgerlige Mænd og Kvinder af den Type, der enten ikke forstaar noget videre af, hvad der foregaar eller tror, at man kan dække *alt* med Kærlighedens Kaabe. De virker i et politisk Intrigespil som en Hund i et Spil Kegler. Det kan være svært underholdende at se dem springe for Kuglerne, men Spillet. . . .

Formand for Komiteen her var Kammerherre Bülow, Overpræsident i København. Komiteen gjorde et Forsøg *paa* at faa Christmas Møller med, men han undslog sig. Der var heller ingen af Venstres eller den radikale Rigsdagsgruppe med, hvilket sikkert ikke skyldes, at Opfordring ikke er tilgaaet disse Grupper saavel som den konservative. Men de gamle Rotter lod sig altsaa ikke fange. Det viste sig jo nemlig straks, at det hele var en Kommunistspekulation. Pariserbladet »Le Matin« bragte et Billede fra Afrejsen, der kun overværedes af nogle Politibetjente og et Par tilfældige Havneshøvere. Bladet oplyste, at disse Børn havde begaaet Mytteri i den franske Lejr, hvori de havde været anbragt. »Ekstrabladet« var det første, der i Anledning af Børnenes Modtagelse her i Landet i Esbjerg og København talte om Kommunistdemonstration. Internationale blev sunget og de søde smaa Spaniere hilste med kommunistisk Hilsen (ganske vist ogsaa brugt af D.S.U.), den »knyttede Næve«. »Arbejderbladet« vendte sig i en Artikel for 24/9 1937 mod »Ekstrabladet« og sagde, at det, der var sket, var, at den danske Arbejderbefolkning spontant havde vist sin Solidaritet med det lidende demokratiske Spanien. Det fortsatte, at alle demokratiske Mennesker opfatter Hjælpen til de spanske Børn som en Hjælp til

det demokratiske spanske Folk og som et Led i Kampen mod Facismen og dens blodige Barbarer. (Man bedes bemærke den sidste Sætning og sammenholde den med de foran givne Oplysninger om det »demokratiske« Spaniens bloddryppende Regime).

Jeg skrev da den 28/9 i »Nationaltidende« en Artikel: »Til Klaring«, hvori jeg advarede danske Borgere, der ikke ønskede at tages til Indtægt for Solidaritet med det bloddryppende spanske og russiske Kommunistregime, mod at yde Støtte til dette Foretagende, hvor »Medlidenhed misbruges i Propagandaøjemed«. Næste Dag havde jeg naturligvis hele Koblet over mig. »Socialdemokraten« og »Arbejderbladet« kappedes med »Ekstrabladet« om at fremstille mig som en blodtørstig haardhjertet Forfølger af de uskyldige Børn. At jeg tværtimod ønskede, at man skulde hjælpe de ulykkelige Børn, naar det kunde gøres uden at blive misbrugt politisk, er foran dokumenteret. »Arbejderbladet« fremstillede det som fascistisk Arbejde og spurgte den 3/10 Regeringen om den vedblivende kunde have en Facist som P. siddende som den »demokratiske danske Regerings højeste juridiske Embedsmand i den danske Hær«. Bladet oplyser, at demokratiske Arbejdere forlængst har besvaret dette Spørgsmaal med et rungende Nej. Og saa kommer Bladet til at røbe, hvad der egentlig ligger bag dets Kampagne, idet det henviser til, at »det var det republikanske Spaniens store Svaghed, at det var for hensynsfuldt, for tolerant: Derfor fik Franco og hans Medforbrydere Mulighed for at rejse det blodige Oprør mod det spanske Folk«. Saa uretfærdig ogsaa Beskyldningen for Hensynsfuldhed er mod det republikanske Spanien, jfr. det foran oplyste, saa er Meningen dog god nok. Det er Meningen i Tide at søge udryddet eller uskadeliggjort de Mænd, der herhjemme kunde tænkes at blive ledende i Kampen mod Kommunismen. Dette glemmer Kommunisterne aldrig, og de har efter Befrielsen herhjemme haft det kæmpemæssige Held at faa Hjælp til dette Arbejde af mange, der drives af en i og for sig prisværdig national Følelse, der ægges og hides af Kommuniste, der forfølger Ofrene under nationalt Paaskud, men af alt andet end nationale Grunde.

Komiteen med Bülow i Spidsen rykkede ud med en Erklæring om, at dens Hensigter var ganske neutrale, hvad intet Menneske havde tænkt paa at benægte. Erklæringen var derfor betydningsløs og overflødig, medmindre man vil tage den som et Vidnesbyrd om, hvor paakrævet det var at søge Borgerskabets Øjne aabnede for, hvad der foregik.

En Journalist ved »Politiken« ved Navn Anker Kirkeby kom særlig galt af Sted, idet han i et Radioforedrag med Opfordring til

at yde Bidrag til Børnenes Underhold udtalte, at det var gement at søge at blande Politik ind i dette Arbejde. Han sigtede herved, hvad »Politiken« senere indrømmede, til mig, men han ramte jo unægtelig sin kære Bundsforvante »Arbejderbladet«, eftersom det, jeg havde gjort, var at protestere mod den politiske Udnyttelse, som »Arbejderbladet« havde gjort sig skyldig i. Næste Dag fik jeg Radiofonien til at udsende følgende: »For at undgaa Misforstaaelse oplyses, at den første Artikel, der betragtede Indsamlingen til de spanske Børn fra et politisk Standpunkt, fandtes i »Arbejderbladet«, der anbefalede Indsamlingen«. Næste Dag, 3/10, rasede »Arbejderbladet« over, at Radiofoniens Ledelse havde udsendt denne Erklæring, medens den havde nægtet at udsende en Erklæring fra dette: »Arbejderbladet« har som det første Blad i Danmark arbejdet for, at ulykkelige Børn fra det af Oprørerne mishandlede Spanien fik Understøttelse fra og i Danmark. Forsøget paa at skade Indsamlingen er ene udgaaet fra Generalauditør Pürschel«. Artiklen fortjener iøvrigt at leve ved Siden af Hr. Kirkebys Ord, som et andet smukt Eksempel paa, hvor højt — eller lavt — Polemikkens Teknik er udviklet her i Landet. Artiklen indledes med: »Naar man slaar blandt en Flok Hunde saa hyls den, man rammer«. Pointen i dette gamle Ordsprog er jo denne, at den udenforstaaende ikke kan se, hvem i Flokken der rammes, men den ramte melder sig gennem sit Hyl. Der kan forekomme polemiske Situationer, hvor man f. Eks. staar over for en anonymt udslynget gemmen Beskyldning eller udført Handling, hvor den dygtige Polemiker kan karakterisere Ordet eller Handlingen og dens Gerningsmand i deres fulde Smudsighed med den Virkning, at Gerningsmanden enten i Stilhed maa tage den nedværdigende Karakteristik til Indtægt, vel vidende, at de faa indviede forstaa hans Nederlag eller maa melde sig offentligt og vedstaa sin sjofle Handling. Der kan Sætningen med Rette og med Fordel anvendes. Men naar man som »Arbejderbladet« begynder med Sætningen og 12 Linjer længere nede siger: »Ingen, der hørte dette, er i Tvivl om, at det var Hr. Pürschels utrolige gemene Artikel.. Kirkeby sigtede til med den Udtalelse«. Ja, saa vidste jo alle, hvem der var sigtet til, og følgelig kunde Hylet efter Slaget ikke udfylde den Opgave, det har i Ordsproget, nemlig at røbe, hvem der er ramt. Med andre Ord er det Vrøvl, som kun kan glæde aandeligt tilbageblevne, altsaa Folk paa Forfatterens Standpunkt.

Det viste sig iøvrigt snart meget vanskeligt at holde Styr paa Børnene, der oversvømmede det omliggende Villakvarter, hvor de stjal Cykler og lavede forskellig Uorden. Komiteen maatte derfor

opføre et 3 Meter højt Plankeværk, der tog det meste af den sparsomme Efteraarssol fra de ulykkelige Unger. De troede, at de nu var i Fængsel og gjorde Mytteri, hvorunder de knaldede en Del Ruder i Bygningen, hvor de var indkvarterede. Skønt naturligvis Kærlighedens Kaabe blev kastet derover, kom det dog frem, at man havde maattet hjemsende 16 af Børnene og samtlige fra Frankrig medfulgte Ledere, før man fik nogenlunde Ro over Foretagendet. De var her temmelig længe, men Hjemsendelsen fandt Sted i stor Stilhed. Der var ingen, der følte Trang til at promenerer sin Værdighed som Godgører i denne Forbindelse, hvoraf det vist tør sluttes, at Komiteen til sidst har faaet Øjnene op og i Stilhed afviklet Foretagendet. Jeg gjorde i Foraaret 1938 et forgæves Forsøg paa i Folketinget at faa en klar Udtalelse fra Udenrigsministeren. Han svævede bort i nogle taagede Almindeligheder, og hermed ehbede Sagen politisk ud.

Den 24/5 1938 indeholdt »B.T.« en Udtalelse fra Lejrlederen, Lærer Nielsen, der meddelte, at Børnene indtil 1/10 skulde være paa Vejstrup Ungdomshjem og derfra sendes til en Lejr i Frankrig. Artiklen slutter: »Sverige og Norge har for deres Vedkommende ordnet det saaledes, at de to Lande ikke tog Børn op til sig, men i Stedet gav et rimeligt Tilskud til en Lejr i Frankrig. Saaledes burde vi ogsaa have gjort, men først nu er altsaa Komiteen ved at indse det«. Det havde naturligvis været bedre om Komiteen straks havde set dette.

Jeg har skildret hele denne Episode saa udførligt, fordi den synes mig et Skoleeksempel paa en Udnyttelse fra kommunistisk Side af en Aktion med et helt andet Formaål til Propaganda for den kommunistiske Opfattelse af en bestemt politisk Situation. Det havde selvfølgelig sin agitatoriske Værdi at kunne telegrafere til Udlandet noget som: Den danske Offentlighed stiller sig uden Hensyn til Partifarve solidarisk med »det demokratiske Spanien«.

»Demokrati« har jo, som de seneste Aar saa klart har vist det, mange Ytringsformer, der ikke alle stemmer med de tilvante danske Forestillinger.

Sammen med andre konservative, f. Eks. Korsgaard og Drachmann, henstillede jeg flere Gange til Regeringen at sørge for at faa etableret en Forbindelse med Francos Regering, der raadede over mere end to Tredjedele af Spanien og maatte antages at blive den sejrende. Regeringen tøvede længe, men bøjede sig dog til sidst, i Foraaret 1938, for Nødvendigheden. Jeg havde særlig fremhævet Hensynet til Afsætningen af Klipfisken fra Færøerne og Grønland. Norge, der formentlig ikke var mindre demokratisk end Danmark,

havde forlængst den Side af Sagen i Orden, og vi burde ikke komme bag efter. »Arbejderbladet« bragte i den Anledning en Karrikatur af mig som Klipfisk med et Hagekors paa Næsen. Meget vittigt.

Hidtil var Fægtningen gaaet efter velkendte Mønstre. Da man fra Modstandernes Side ikke var i Stand til at klare Debatten sagligt, greb man naturligvis til at tilsvine Modparten og hans Motiver. Men saa kom den 31/3 1938 den store Sensation. Der forhandlede om Fremmedloven, og Kommunisterne havde stillet nogle Ændringsforslag, som jeg som Partiets Ordfører ganske kort afviste i en Bemærkning paa 15—16 Linjer i Rigsdagstidende (Sp. 4646). Hedtoft Hansen kaldte mig frem under en Debat om de spanske Børn mellem ham og Foget (Sp. 4651). Lidt senere gjorde han sig skyldig i den Usømmelighed at nævne min Embedsstilling i Forbindelse med Omtale af mig, hvilket efter Forretningsordenen er forbudt.

Jeg sagde nu (Sp. 4670): »Mine Motiver til at tage denne Sag op er, at jeg ganske simpelt ønsker, at man her i Landet skal give Udtryk for Sympati for ikke blot den saakaldte lovlige Regering, hvis Dage formentlig snart er talte, men ogsaa for den kommende Regering i Spanien. . Det er ud fra disse Betragtninger, jeg har ønsket, at der ogsaa skulde være en Repræsentant paa Francosiden, og det finder jeg meget rimeligt og naturligt«.

Aksel Larsen (Sp. 4672): »Det ærede Medlem har tillige udtrykt Haabet om, at Oprørerne meget snart maatte sejre over den lovlige Regering. Jeg ønsker, at dette skal staa en Gang til i Rigsdagstidende«.

Som det vil ses af det foregaaende ordrette Citat tillagde A. L. mig her en Udtalelse, jeg ikke havde fremsat. Lad os haabe, at det skyldes, at han har hørt forkert.

Jeg (Sp. 4673): »Og saa endelig skulde det være saa forargeligt, at jeg haabede — jeg ved nu for Resten slet ikke, at jeg har sagt det (A. Larsen: »Ja, men det ved jeg«) — men jeg er ikke bange for at sige det: Jeg haaber virkelig oprigtigt, at Franco vil sejre i Spanien (Afbrydelse: Det kan passere her i Tinget!) saa vi kan faa ordnede Forhold dernede«.

Hele Salen kom i Oprør. Formanden ringede voldsomt med Klokkeren: »Jeg maa beklage, at et Medlem af denne Forsamling benytter Folketingets Talerstol til at udtrykke et Haab om, at en Rejsning i et Land maa føre til Sejr over en Regering, hvormed vi staar i venskabelig Forbindelse. (Hørt! Hørt!) Jeg benytter Lejligheden til at paatale Udtalelser af denne Art.. (J. Chr. Jensen:

Smid ham ud!) Jeg beklager meget, at dette Optrin her har fundet Sted. (Rasmus Hansen: Det var en dansk Embedsmand, der sagde det!).«

Christmas Møller: »Jeg henholder mig naturligvis fuldstændig til, hvad den højtærede Formand udtalte angaaende de faldne Udtalelser, men som mit Partis Formand maa jeg ogsaa have Lov at sige, at jeg finder det ganske upassende, at et Medlem af mit Parti Gang paa Gang faar stemplet paa sig i Forbindelse med de Anskuelser han har, at han indtager en Embedsstilling«.

Formanden sagde, at han havde udtalt sin Beklagelse af, at dette sidste var sket.

Prieme paatalte Udtrykket »Smid ham ud« og spurgte, om det kunde passere.

Formanden sagde i en længere Bemærkning, at han vedkendte sig den Opgave at passe paa Tingets Værdighed og bemærkede, at der en og anden Gang »et eller andet Steds fra i Salen er faldet Udtryk, som jeg meget har beklaget er fremkommet, men som jeg alligevel ikke har ment var af den Natur, at det burde gøres til Genstand for Bemærkninger fra Formandspladsen«.

Prieme opfordrede paany og forgæves I. Chr. Jensen til at tilbagekalde de Udtalelser, han før fremførte, jeg formoder paa overilet Maade.

Jeg sluttede: »Jeg vil blot gerne sige til alle de Medlemmer, der har følt sig saa ophidsede i Dag, at jeg forbeholder mig at have mine Meninger og at sige dem, det har jeg aldrig været bange for, og det faar ingen mig skræmmet fra at gøre ganske uanset, hvem der billiger eller misbilliger det«.

Formanden: »Jeg tager her Anledning til at slutte denne Forhandling«.

Jeg fandt da og finder fremdeles, at den hele hysteriske Ophidselse beroede paa en fuldstændig Misforstaaelse af de Forpligtelser af international Karakter, der paahviler et Land i Forhold til en fremmed Regering, til hvilken man staar i et neutralt eller venskabeligt Forhold. Hvad er der ikke sagt om Czechoslovakiet i forskellige lovgivende Forsamlinger i Aaret 1949 og hvad var der ikke sagt i det engelske Parlament i 1937. Naturligvis maa Regeringens Medlemmer ikke sige noget saadant i Tinget eller offentligt. Heller ikke Tingets Formand bør maaske sige det. Om man skal gaa saa langt som til at medtage Formanden for Regeringspartiet blandt dem, hvis Tunge bør være bundet, er efter min Mening meget tvivlsomt, men længere kan man absolut ikke komme. At et menigt Medlem af Tinget ikke skulde have Lov at udtale Haab om en bestemt poli-

tisk Udvikling i et andet Land, det er efter min Mening blottet for sund Fornuft. Partiformandens Udtalelse generer mig mest ved sit forfærdelige Sprog, men det er jo en kendt Sag, at han aldrig lærte at udtrykke sig med Sikkerhed i korrekt Sprog, hverken skriftligt eller mundtligt. Jeg hørte en Dag Raft sige til ham: »Ja, du kan blive gode Venner med mange, du kan maaske endda blive gode Venner med Pürschel, men gode Venner med det danske Sprog, det bliver du aldrig«.

Iøvrigt fik jo baade han og Tingets Formand det Svar, de trængte til i min Slutreplik, som jeg genser med Tilfredshed. Der er et klart Udtryk for mit Standpunkt dengang — og nu.

Dagen efter var hele Pressen stærkt optaget af Oprinet. De fleste var dydigt forargede. »Berl. Tid.« bragte et Interview med Partiformanden, der indledningsvis sagde: »Som dansk Borger og Rigsdagsmand er jeg ubetinget af den Mening, at den spanske Borgerkrig ikke er et Emne, der bør diskuteres i Folketinget og give Anledning til, at der tages Parti for den ene eller den anden af Krigens Parter«. Han udtalte Forventning om at faa Tilslutning hertil af Gruppen og, »at en saadan Tilslutning vil blive taget til Følge af Gruppens enkelte Medlemmer«. Jeg ser af Bladudklip, at Gruppen eenstemmigt har givet Tilslutningen. Enten har jeg ikke været til Stede eller ogsaa har jeg ikke fundet det rigtigt at stemme om et Spørgsmaal, der angik mig selv. Det var mig naturligvis ganske ligegyldigt, hvad Gruppen vedtog i den Slags Spørgsmaal. »Aarhus Amtstidende« skrev den 2/4: »Frivilligt tænker P. ikke paa at gaa. »Politiken« har spurgt, om Spændingen mellem ham og Partiet var saa stærk, at han ikke kunde blive staaende. Hertil svarede P. med et Smil, der tydede paa, at han nærmest nyder Situationen: »Nej, jeg føler ingen Spænding«. Udtalelsen kan kun forstaaes saaledes, at P. er ligeglad om han bliver smidt ud eller faar Lov til at blive. Men han tager ikke mod et Hæfteplaster for Munden som Betingelse for at nyde Husly i Partiet«.

Det var en helt rigtig Vurdering af Situationen.

Partiformanden havde desværre ogsaa sagt noget temmelig flovt om, at jeg var blevet provokeret, hvilket gav »Arbejderbladet« en kærkommen Anledning til at skrive en Overskrift: »Ynkелigheden P.«, der vilde have været fuldt berettiget, hvis jeg selv havde fremført den Slags Undskyldninger, hvilket ikke faldt mig ind. Ræsonnementer af denne Art er mig helt fremmede. Jeg har altid overvejet, hvad jeg har sagt i offentlige Debatter og har altid staaet ved det fuldt ud.

Som et fornøjeligt Modstykke til »Arbejderbladet«s Vurdering

hidsætter jeg følgende fra »Vestkysten« (Venstrebladet i Esbjerg): »Han nyder det. . . En Situation som den forleden i Folketinget nydes af Generalauditør P. Naar Socialdemokraterne stimler sammen om Talerstolen, og der er Uro og Afbrydelser, gaar der over hans Ansigt et Smil, der i Arrogance ikke kender sin Lige. Han føler Afstanden mellem sig og de andre, han Aristokraten, den store Polemiker, Officeren.

Og saa smiler han, dette Smil, der trækker paa langs ned gennem et aristokratisk Ansigt, og ender i en haanlig Krusen ved Mundvigene, dette lille spydige Smil, der under andre Breddegrader, hvor Blodet ruller hastigere, og hvor Temperamentet er stærkt, fremkalder ganske andre Eksplosioner end J. Chr. Jensens: Smid ham ud!

I andre Situationer, hvor han staar over for Modstandere, som spydige Smil ikke bider paa, anlægger han Stenansigt, hæver Stemmen og gaar efter Afleveringen af sin Replik ned af Talerstolen og hen paa sin Plads med en Holdning som en spansk Grande.

Han kaster ikke Blikket op til Tilhørerlogerne, som andre gør det, men han ved, at Tilhørerne er deroppe, og han ved, at Virkningen er større, naar han lader som om intet andet eksisterer end Modstanderen — og ham selv.

Til andre Tider kan han — glimtvis — være ret charmerende i sin Polemik. Holdning og Stil har han mere af end ti Reumerter. Han forstaar til enhver Tid at anvende den polemiske Form, der i Øjeblikket virker bedst, og Sproget behersker han og kæler for dets Vellyde. Der er Humor i hans Blik, naar Oluf Pedersen slynger ud over Salen: »Det ærede Medlem Hr. Pørsel«.

Alt for længe har han levet forholdsvis ubemærket. Nu er hans Navn fremme, og han nyder det. Primadonna er han, om det kan siges om nogen paa den danske Rigsdag, og heri ligner han en Del Christmas Møller, om end de er meget forskellige. C. M. elsker at faa Tilslutning, han vil beundres, men for P. er det ikke afgørende, om han beundres eller hades. Bare ikke glemmes! Bare ikke staa i Skyggen«.

Det siges saa videre, at vi gensidigt foragter hinanden, at vi begge »krukker«, men »medens C. M. gør det med folkelig Ynde, ifører Hr. P. sig et ironisk Klædebon, og kan han faa Brushovederne paa den anden Side til at fare op, er Dagen stort reddet«.

Der filosoferes saa noget over mit Forhold til Partiet. Derefter hedder det: »Ogsaa dette vil Hr. P. nyde, at han er ugleset i sit Parti, tildels hadet, men at man ikke tør smide ham ud«.

Uden at ville godkende den givne Karakteristik, kan jeg ikke nægte, at den har moret mig, og at den ogsaa bygger paa visse rig-

tige Iagttagelser. Jeg har medtaget den, fordi den forklarer, hvorfor jeg var saa lidt populær paa Rigsdagen og selv blandt mine egne Partifæller, navnlig efter at jeg var kommet i et ulægeligt Misforhold til Partiet. Det Smil, der tales saa meget om, var nu ikke saa meget Udtryk for Hovmod, som det var dels et Udtryk for, at jeg morede mig over Modpartens ofte utrolige Klodsethed, der ikke formindskedes, naar han blev ophidset, dels var det et Panser jeg anlagde over for de talrige og ofte meget giftige Angreb, jeg var udsat for. Artiklens Forfatter har ikke lidt af noget Mindreværdskompleks, men for dem, der gjorde det, og det har jeg Indtryk af, at bl. a. en Del af mine daværende kære Partifæller gjorde, var Smilet naturligvis et Udtryk for Foragt, som de gengældte med Had. Et typisk Udtryk for Følelser af denne Art var det, at Venstremanden Jensen-Broby, der vist ikke i Almindelighed vurderes som en særlig beskeden Mand, en Dag kaldte mig for: »Folketingets mest storsnudede Medlem«.

»Jyllandsposten« var det eneste betydende Blad, der klart stillede sig paa min Side. Det forbigik helt det hysteriske Raab om Mangel paa Neutralitet og sagde om Partiformandens »ejendommelige Udtalelse« efter Mødet, »at den har skurret slemt i adskillige borgerlige Vælgeres Øren«.

Tingformandens lidt forfjamskede Optræden foreviges af »Ærbødigst« saaledes: Dansk-spansk Rigsdag. (Folketingets Formand beklager, at han ikke længer kan holde Styr paa Tinget):

Lad mig samle mig lidt. Hvad var det, der hændte?

Det var jo som hele Rigsdagen brændte.

Hvor kunde jeg tænke og tro og ane?

Jeg sad, som jeg altid har for Vane

og blundede lidt paa Formandsstolen

og drømte om Rønne og om Foraarsolen,

om Samlingen, der nu snart er forbi,

og om Sommeren, da vi skal holde fri.

Da blev jeg paa en Gang voldsomt vækket,

jeg skal ikke nægte, jeg blev forskrækket.

Husk jeg var aldeles uforberedt.

Er der faldet en Bombe eller hvad er der sket?

Jeg rent mekanisk greb efter Klokken,

men der var gaaet Panik i Flokken.

Hvad, tænkte jeg, taler de ikke dansk?

Nej, saa mindsandten, det er jo spansk!

Caramba lyder det for mine Øren.

*Hvad er det med Generalauditøren?
 Hedspore-Hansen staar og fraader,
 han er ude af Flippen paa alle Maader.
 I. Chr. Jensen fægter med Armen,
 er han forrykt, eller er det Varmen?
 »Smid ham ud«, det lyder i korte Stød,
 han saa ud som en hel Christian Aandenød.*)
 Det flyver med Blekhuse, Borde og Stole,**)
 som i den klassiske Jødeskole.
 Axel Larsen raaber og skriger paa russisk,
 men overdøves paa andalusisk.
 Jeg ringer og ringer. Ingen det rører.
 Hvad skal jeg arme Menneske gøre
 I gamle Dage fik man et Chok,
 da en Dame kom ind og tog Formandens Klokk,
 men Anders Thomsen sku' bare ha' set
 hvad 30 Aar efter der var sket.
 Hvad skal jeg med Sekretærer ved Siden?
 Nej, nu da vi er i Oprustningstiden,
 saa bort med Klokke og Sekretær.
 Nu maa Formanden ha' et Maskingevær.
 Tre Gange la'r jeg min Stemme lyde,
 og hjælper det ikke, saa maa jeg skyde.*

Uden at høre til de bedste af Ærbødigt' ofte saa fremragende Præstationer, er Verset dog et morsomt Minde om det mest ophidsede Møde i Folketinget, som jeg oplevede i de 19 Aar, jeg var Medlem. Det er den eneste Gang jeg husker, at Formanden har paataalt nogen Udtalelse af mig. I den foran omtalte Episode med Hartvig Frisch beklagede Formanden ogsaa en Udtagelse fra mig, men der faldt ikke nogen »Paataale«.

Den i Øjeblikket saa drabelige Hr. Jensen faldt betydeligt af paa den bagtefter. Herom digtede »Bror Mika« i «B.T.» saaledes: »Hvordan Jensen skal forstaas.... Folketingsmand I. Chr. Jensen (Bolignød) erklærer, at han med sit Tilraab »Smid ham ud«, selvfølgelig ikke mente, at man skulde smide P. ud«.

*»Smid Manden ud« betyder ikke
 »Smid Manden ud« i Jensens Sprog,
 den, der kan tænke det om Jensen,*

*) Mandens Øgenavn var »Christian Bolignød«.

***) Dette er en poetisk Overdrivelse.

maa ikke være rigtig klog.
Med smide har han ikke tænket paa,
at Pürschel skulde smides ud,
det vilde paa den gode Tone
ha' været et for voldsomt Brud.
Hvis virkelig han mente »smide«,
var det i hvert Fald ikke ud,
en sømmelig Forhandlingstone
er Jensens første store Bud.
Paa Jensens Glosebrug der ikke
maa lægges alt for megen Vind,
det maa formodes, at han mente,
at Pürschel skulde smides ind.
For Resten var det sikkert ikke
Hr. Pürschel, Jensen tænkte paa.
Hvad der paa Jensens Kreditside
jo ubetinget skrives maa.
Hans »Smid ham ud« var ikke møntet
paa nogen saadan helt bestemt,
naar Jensen faar en lille Slummer,
saa taler han i Søvn nemt.
Hr. Jensen har med nævnte Udbrud
utvivlsomt nærmest ment som saa:
»Den meget ærede Hr. Pürschel,
var int'essant at høre paa«.
Jeg mener dog, at han har Uret,
saadan det for mit Øre lød
— den gode Tone skulde nødigt
i Tinget mærke Bolignød.

Bror Mika.

Verdensfredens Fjende Nr. 1

Jeg havde i Oktober 1936 skrevet en Artikel, hvori jeg betegnede Sovjetrusland som Verdensfredens Fjende Nr. 1. Jeg antager, at denne Betragtning i Dag vil finde Tilslutning i adskilligt videre Kredse end den Gang. Jeg havde allerede i Maj 1933 skrevet en Artikel om vore hjemlige Kommuniste, hvori der bl. a. stod: »Men

hvem trækker i Snorene? Kammerat Stalin. Hvornaar? Naar Ruslands Interesse kræver det! Mod hvem rettes deres Vaaben? Mod Landets Regering, mod dets lovlydige Myndigheder, mod dets Borgere«. Jeg antager, at et Flertal af Landets Borgere i Dag vil kunne tiltræde denne Opfattelse. Men den Gang var det kun et Mindretal, der havde Blik derfor. Jeg blev snart den hjemlige Kommunismes Fjende Nr. 1 og var derfor Genstand for meget hyppige, meget grove og injurierende Angreb i »Arbejderbladet«.

Jeg foragtede naturligvis disse Angreb. Jeg ansaa dem for ufarlige. Jeg tænkte ikke paa Sandheden i den af de gamle romerske Jurister formede Sætning: »Calumniare audacter, semper aliquid hæret«. — »Bagvask kun frækt, der hænger altid noget ved«. Sætningen rummer en dyb Sandhed. Paa »Arbejderbladet«s Gadeplakater fandtes mit Navn ofte i Forbindelse med grove Sigtelser, f. Eks. Nazisten Pürschel, Tyskeren P. o.s.v. Manden paa Gaden haster forbi. Han ændser det ikke, det Sludder. Men lidt efter lidt bundfælder der sig dog i hans Bevidsthed noget om denne P. Og naar han saa en Dag selv føler sig i Modsætning til P., dukker det op af Underbevidstheden. Ja, hvordan var det nu? Var der ikke noget med ham, at han var Nazist, at han egentlig er Tysker, o.s.v.? Der var maaske alligevel noget om det.. og en ny løgnagtig Sigtelse finder en forberedt Jordbund at gro i. Somme Tider var disse Plakater ganske morsomme, f. Eks. denne: Skal Pürschel i Fængsel? Med en vis naiv Fiffighed var Sætningen sat saaledes, at Ordet »Skal« var sat ganske smaat og ligeledes Spørgsmaalstegnet, medens de tre midterste Ord var sat med vældige Bogstaver. Jeg tror dog ikke Fiffigheden havde holdt over for en Domstols Bedømmelse, hvis jeg havde gidet røre ved det.

Men et Par Gange blev det for grovt. Første Gang var »Arbejderbladet« alene. I en Leder den 14/10 1936 hed det: »Vi tager ikke i Betænkning at stemple Manden som bevidst Landsforræder«. Og den 21/1 1937: »At Regeringen fortsat tolererer Pürschels landsforræderiske Spil«. I Henhold til Straffelovens Prg. 275, der hjemler en Tjenestemand, der sigtes for et Forhold, der kunde medføre Stillingens Fortabelse, Ret til at forlange offentlig Paatale, henstillede jeg gennem Krigsministeriet til Justitsministeriet, at der rejstes offentlig Paatale, og dette beordredes af Justitsministeriet den 10/3 1937. Redaktøren af Bladet blev dømt og Sigtelserne mortificerede. Men i Mellemtiden havde Bladet naturligvis fortsat med sine Angreb. Under sit Arbejde paa at finde Angrebepunkter paa mig gjorde det en — som det selv siger — sensationel Opdagelse, nemlig, at jeg i Virkeligheden var en Tysker.

Dette meddeltes Læserne i en Artikel med trespaltet Overskrift: »Lidt mere om »Danskeren« Hr. Pürschel, Bolchekogerens Søn, der blev født som Dansker i 13 Aars Alderen«.*) (Jeg kan ikke rigtig forstaa, hvorfor det, at jeg er Søn af en Bolchekoger er saa vigtigt, at det skal meddeles med Bogstaver paa 1,5 cm Højde. Bladet plejer jo ikke at fremhæve, hvad der tjener til min Fordel. Kendsgerningen, som jeg selv lejlighedsvis har fremhævet paa offentlige Møder, maa altsaa antages at være fremhævet som noget suspekt. Det *kan* ikke være i national Henseende, og jeg kommer da til den i og for sig ganske morsomme Slutning, at det i »Arbejderbladet«s Øjne er noget nedsættende for en høj Embedsmænd, at han er Søn af en Arbejder. Tja, hvem skulde nu have anet det?).

Den 26/10 1937 fandtes i »Nationaltidende« en Artikel af mig: »I Sandhedens Interesse«.

»Der har i en ikke ringe Del af Pressen været skrevet en Del om et Foredrag, jeg fornylig (16/10) holdt i Studenterforeningen. Man har ment i det at finde en aaben Bekendelse fra min Side til Diktaturet, og navnlig har man støttet det paa, at jeg i Slutningen af Talen skulde have ønsket den akademiske Ungdom, at den maatte møde en Diktator. Endogsaa konservative Blade har refereret mig saaledes. I Sandhedens Interesse vil jeg gerne have Lov at oplyse, hvad jeg sagde, ogsaa fordi jeg fra flere Sider er opfordret til at lade Talen trykke.

Her er da en Del af den.

»Naar man spørger, hvad der da kommer efter dette, saa tror jeg for mit Vedkommende, at Fremtidens Politik vil bygge paa en Forening af det nationale og det sociale. Jeg peger i denne Sammenhæng paa, at den Finanslovstale Hr. Hartvig Frisch holdt ved forrige Samlings Begyndelse med en vis Ret kunde karakteriseres som social med nationalt Islet og den Tale, som Hr. Christmas Møller holdt ved samme Lejlighed som national med socialt Islet. Større er fra et vist Synspunkt Forskellen ikke. (At den i Praksis er betydelig, er en anden Sag). Den Nationalisme, der her er Tale om, skal være fri for Chauvinisme. Det skal være en dyb og oprigtig Kærlighed til eget Land og Folk, men uden falsk Overvurdering. Netop en Følelse af denne Art vil være et udmærket Grundlag for international Forstaaelse. Jo mere jeg elsker mit eget Land og Folk, des lettere forstaaer jeg og respekterer jeg, at andre ser paa samme Maa-de paa deres Land og Folk. I Modsætning til den daarlige sociali-

*) Ved andre Lejligheder hævdede Bladet, at jeg først havde faaet Indfødsret, da jeg blev 18 Aar, en fejlagtig Opfattelse.

stiske Internationalisme, der lærer Ungdommen at fornægte deres eget Land og Folk (Tonen er paa dette Punkt nu blevet en anden), og hvis Fællesskab mellem Folkene vel har Bud til *alle Folk*, men ikke til *alle Dele* af hvert Folk, men som tværtimod bevidst stræber at sætte en Del af hvert Folk uden for Fællesskabet. At nogen kan tro, at dette skulde være Vejen til Fred paa Jorden, er mig en Gaa-de. Hvorledes Virkningen bliver i Praksis, ser vi i Rusland, hvor de saakaldte Burgøjsere udgør en praktisk taget retsløs Pariakaste. Det er det saa meget priste klasseløse Samfund, vi her ser en Prøve paa. Denne Form for Internationalisme vender vi os bestemt imod.

Hvad det sociale angaar, saa skal dette ikke tages i den forfuskede Betydning, hvori det dagligt misbruges nu. Ordet skal udtrykke Individets Pligt overfor det Samfund, hvori han lever, og hvis Goder han nyder. Det skal være saaledes, at Arbejdet er det eneste Adelsbrev, men ogsaa saaledes, at Arbejdet er det eneste Adgangskort til den fulde Nydelse af de medborgerlige Rettigheder. De arbejdsudygtige og de gamle naturligvis undtagne.

Naar jeg taler saaledes, vil man maaske raabe »Nationalsocialist« efter mig. Dertil vil jeg sige, at jeg er ikke bange for at erkende, at jeg tror, at hvis jeg var i Tyskland, vilde jeg være Nationalsocialist. Jeg synes, at Adolf Hitler har gjort sit Folk saa store Tjenester,*) at man sikkert ikke kunde være andet, hvis man var i Tyskland. Jeg synes iøvrigt ogsaa, at han har indlagt sig den største Fortjeneste af hele Vesteuropa derved, at han har standset Kommunismens Angreb paa dette.

Men jeg er i Danmark og her passer Nazismens Metoder ikke. Derfor er jeg ikke Nazist. Og spørger man mig, om jeg er Tilhænger af Diktatur, saa plejer jeg at svare, at jeg før jeg besvarer dette Spørgsmaal gerne vil vide, hvem der skal være Diktator. Herhjemme maa man erkende, at den der i Øjeblikket har størst Udsigt til at blive Diktator, er Hr. Stauning, og saa er jeg allerede af den Grund ikke Tilhænger af et Diktatur her i Landet. Jeg minder iøvrigt om det af Dr. Fraenkel saa ofte gentagne Citat, »at selv det sletteste Parlament er bedre end Forværelset hos en Despot«. Men jeg erkender, at hermed er Spørgsmaalet ikke afgjort. Thi for det første er Hitler ingen Despot (han blev det desværre) og for det andet kan det ikke nægtes, at der i det moderne Demokrati er rigeligt med Forværelser. Man tænker blot paa Valutacentralen. Selv om jeg saaledes ikke er Tilhænger af Diktatur, er jeg paa den anden Side ikke blind for den historiske Kendsgerning, at naar Demo-

*) Ved Læsningen bedes det ikke glemt, at Talen er holdt i 1937.

kratierne er udartede til Stemmekøbsdemokratier, saa kommer der noget andet bagefter, og dette har historisk altid været noget i Retning af Diktatur, Enevælde.

Jeg har i Aften talt om det let omskiftelige. Lad mig nu tilsidst sige noget om det evige eller dog det uforanderlige. Der findes i ethvert Menneske og i ethvert Folk dybe Strengte, der, naar de røres rigtigt, klinger med en Fylde, der overgaar alt andet. Det er den store Talers Kunst at gribe i disse Strengte, saa Tonen flyver fra Streng til Streng, fra Mand til Mand, og er han en Mester, saa stiger det til et Folkesjælens Orgelbrus med Højhed og Vælde, som løfter og bærer, og giver hver Mand en Følelse af, at det er en Lykke at tilhøre dette Folk. Og skulde jeg nu efter gammel nordisk Skik udtale et Gildesønske, saa skulde det være det, at I unge danske Akademikere maatte faa den Lykke at møde en saadan Mand, at han maatte tale og I maatte lytte, og at der »af gild Tale maatte rinde gæv Daad« til Gavn og Ære for det Land og det Folk, vi alle tilhører«.

Jeg tror, at de, der var til Stede vil genkende disse Slutningsord. Man vil se, at der her ikke er Tale om nogen Diktator. Nu har enhver, der bryder sig om at kæmpe paa Grundlag af, hvad der er sagt, og ikke paa Grundlag af hvad man helst vilde, at der skulde have været sagt, altsaa Adgang til at gøre dette. Adgangen er der. Det skal blive interessant at se, hvor mange, der mener at kunne bekæmpe dette uden Fordrejelse, og hvor mange, der har saa megen Respekt for deres Læsere, at de føler sig forpligtede til at sige dem Sandheden. Jeg venter ingen Trængsel paa denne smalle Sti.

Den socialdemokratiske og kommunistiske Presse fik det ud af det, at nu havde jeg aabent erkendt at være Nazist. Skønt jeg udrykkelig havde sagt og skrevet, at jeg ikke var det. Naa, Betingelsen for, at man kan polemisere skriftligt med Folk, er naturligvis at de *kan* læse — og *vil* læse.

»Nationalsocialisten« var naturligvis heller ikke tilfreds. Den fandt, at jeg burde oplyse, om jeg anerkendte »den nationalsocialistiske Livsanskuelse bygget op paa Racelæren, saavist som Lyrik ikke er tilstrækkeligt«. Herom sagde jeg bl. a. ved et stort Møde i Odense, at jeg ikke kæmpede for at afskaffe Klassehadet for at erstatte det med Racehadet. Naa, det var jo ikke det eneste der var i Vejen for, at jeg kunde blive Nationalsocialist.

Under et Ophold i Stockholm i November 1937 fremsatte jeg overfor »Svenska Dagbladet« nogle Udtalelser om Nødvendigheden af et nordisk Forsvarsforbund bl. a.:

»Den truende, aktuelle politiske Situation i Europa er for de

nordiske Stater et umiskendeligt Fingerpeg om at samle sig om en fælles nordisk Politik for at holde alle de nordiske Lande uden for Krigen«.

Efter at have nævnt den over hele Norden herskende Enighed om, at intet af de nordiske Lande kunde tænke sig at slutte sig til en af Parterne i en Stormagtskrig (hvilket den Gang var absolut rigtigt; nu er Stillingen maaske noget anderledes) fortsatte jeg: »Denne fælles Følelse og Opfattelse er det rationelle Grundlag, paa hvilken vi kan opbygge den fælles nordiske Politik, hvis Formaal maatte være, at vi fælles skulde forsvare vor Neutralitet og vor Frihed.

Har man engang indset, at een nordisk Stats Undertrykkelse er det første Skridt paa Vejen til den næste nordiske Stats Undergang, kan man ikke undgaa at acceptere denne Opfattelses uundgaaelige Konsekvens, nemlig den, at de nordiske Folk maa holde sammen og i givet Fald bistaa hverandre *aktivt!*«

Jeg har medtaget denne Udtalelse som et Vidnesbyrd om, at jeg ikke forsømte nogen Lejlighed til at fremholde for Offentligheden i Norden, hvor vigtigt det var, at de nordiske Stater fandt sammen i en fælles Neutralitets- og Forsvarspolitik.

Odensemødet

Den stærke Modsætning, der var mellem Christmas Møller og hans Ledsagere paa den ene Side og mig paa den anden, slog ud i hede Flammer, efter at jeg havde talt som Gæst ved et af »Dansk Samling« (Pastor Mallings Parti) arrangeret Møde i Fyens Forum den 22/3 1938. Det fastsloges i Indbydelserne til Mødet udtrykkeligt, at jeg talte som Gæst og under Mødet fra begge Sider, at vi hver talte under eget Ansvar og var uenige om meget. Jeg var f. Eks. uenig med Malling i hans Tale om Renteslaveri o.s.v.

Forum var stopfyldt. »Jyllandsposten« siger: »Hr. P. indledede under Fyraab, men sluttede under Bifald«.

Jeg udtalte da efter Referat i D.S.' Blad bl. a.: »Jeg mener, at Vesteuropa skylder Hitler Tak, fordi han standsede Kommunismen. M.H.t. Østrig, da var Metoderne andre, end vi vilde anvende, men det er dog et Spørgsmaal, om Historien ikke vil dømme saaledes, at det var Magten i Rettens Tjeneste«. (Jeg tænkte herved paa, at det jo var et allieret Veto, der efter 1918 forhindrede Østrigs Sammenslutning med Tyskland).

«Vi har Lov til at tro, at den tyske Fører ikke vil øve noget

Tryk mod Danmark*), i saa Fald vil han opnaa det modsatte af en aaben Dør til Norden, han vilde lukke den for Generationer. (For Sprogets Rædselsfuldhed maa Referenten alene tage Ansvaret, et saadant Sprog kunde maaske andre konservative have talt, ikke jeg, men Meningen kan vel forstaas).

Men Nazismen er ikke nogen Eksportvare, den passer ikke for det danske Folk, men store Dele af vort Folk vender sig mod Kommunismen som den Folkesplittelsens Dæmon, den er. Men vi vil ikke afskaffe Klassehadet for at indføre Racehadet. Vi hader kun Hadets Apostle....

Det nye Samfund skal kun kende et Borgerbrev: Arbejdet! og kun et Adelsbrev: det fremragende Arbejdes. Et arbejdsmodigt og fredselkende Folk, men et Folk, der elsker sin Frihed og sin Ære højere end Freden. Det vil vi arbejde for«. (Langvarigt og stormende Bifald). »Fyens Tidende« bemærker lidt ondskabsfuldt, at »Fyens Stiftstidende« (konservativt) havde taget kraftig Afstand fra Hr. P.s Deltagelse i Mødet. Resultatet blev, at Folketingsmanden i Aftes kunde tale til en større Forsamling, end hans Partis Formand, som han ikke er særlig god Ven med for Tiden, kan samle i sin egen Kreds«.

Pastor Malling sagde efter samme Kilde: »Vi skal ikke have Nazisme. Som Thomas Kingo sagde her i Odense: »de danskes Aand er ikke saa fattig og forknytt, at den ikke kan hæve sig til Himmelen uden at være ført af fremmede og udlændiske Vinger«. (Bifald)«.

Ikke desto mindre betegnedes Mødet naturligvis som et Nazist-møde ikke blot af kommunistiske og socialdemokratiske, men ogsaa af radikale og konservative Blade, uden at dog noget af dem bragte et eneste Citat af naziprægede Udtalelser eller Foreteelser ved Mødet. »Arbejderbladet« havde Overskrift: »Forsvarsministeren maa skride ind mod Hærens Generalauditor«. De radikale og socialdemokratiske Blade krævede af C. M., at han nu skulde frigøre sig og Partiet for mig, men dette stemte, som det senere skal vises, slet ikke med den Taktik C. M. agtede at følge. Jeg skulde chikaneres ud, ikke smides ud, hvilket partimæssigt utvivlsomt var rigtigt. Min Post svulmede op, hvilket betød en betydelig Forøgelse af mit personlige Arbejde. Jeg har aldrig haft nogen politisk Sekretær og har kun yderst sjældent ladet noget underskrevet Brev ubesvaret. De anonyme gik ofte ulæste i Papirkurven. Jeg skylder dog Sandheden at sige, at min Søn en Tid ydede mig en værdifuld Haandsrækning ved i sin Fritid at maskinskrive nogle Breve og ved

*) Det var altsaa en Misforstaelse, men næppe af hans daværende Stilling.

at ordne Breve og Avisudklip. Der var rasende konservative, bekymrede do., foragtende og højagtende, ja, beundrende, nogle, de fleste mente, at jeg reddede Partiet, andre, at jeg ødelagde det. En tysk Bekendt, Professor juris, var lidt bekymret over, at jeg havde taget Afstand fra »de tyske Metoder« og søgte at forklare mig disses Berettigelse. En kvindelig dansk Bekendt var utilfreds med mine Udtalelser om Jødehadet i Tyskland. Jeg svarede hende: »Jeg er ked af, at jeg har bedrøvet Dem ved mine Udtalelser om Jødehad, men jeg kan ikke forandre dem. Det, der sker i Tyskland, kan efter min Mening ikke betegnes paa anden Maade, selv om jeg meget vel kan se, at Tyskerne har meget at bebrejde Jøderne, og at Jøderne for en stor Del selv bærer Skylden, men det er Had, der prædikes i Tyskland, og det vil jeg ikke prædike her i Landet saa meget mindre, som Jøderne her giver meget mindre Anledning til Angreb, selv om mange af dem er mig inderligt imod«.

»Jyllandsposten«, der i Fortiden havde givet Plads for saa megen Foragt for mig, var i denne Tid ikke interesseret heri, idet jeg i min Modstand mod C. M. paa Forfatningens Omraade laa paa Linje med Bladet. Det behandlede mig følgelig pænt og loyalt. Af de øvrige konservative Redaktører er der Grund til særlig at nævne to, Hr. Geill paa Lolland-Falster og Hr. Herdal i Hillerød. De hørte begge til Hr. C.M.s personlige Drabanter. Hr. H. er, saavidt jeg ved, senere blevet Leder af Partiets Generalkorrespondance, hvormed meget er sagt. De to Herrer staar, efter mit Skøn, paa samme aandelige Niveau, og de ligner i deres Optræden over for mig i denne Periode hinanden deri, at de begge anlægger en streng moralsk Maalestok og atter og atter giver Udtryk for en ærlig og dybtfølt Forargelse. Jeg mindedes, naar jeg læste deres Moralprædikener det Ord, man tillagde Henrik Cavling, »at den virkelige Journalist ofte skriver bedst om et Emne, naar han ikke er tynget af et alt for indgaaende Kendskab til det«. De skrev virkelig godt, altsaa relativt godt. Paa et Omraade var Herdal dog sin Konkurrent langt overlegen, nemlig Injuriernes. H. var en Mester i den personlige Injurie, som den af og til anvendes i den indbyrdes Polemik blandt Pærekøbings Redaktører. En enkelt Dosis anvendt i en Polemik med aandeligt voksne Mennesker kan virke ganske pudsig, men i Længden trættes man naturligvis og finder det ubeskriveligt kedsommeligt. Redaktører af denne Kaliber har nu imidlertid deres partimæssige Værdi. Tallet paa deres Abonnenter angiver nemlig med stor Tilnærmelse Tallet paa den absolut uudryddelige Konservatisme i Omraadet og det har selvfølgelig sin Værdi for

Partiledelsen at kende den numeriske Styrke af den gamle Garde, som dør, men ikke overgiver sig.

Der findes jo i ethvert Parti en saadan »gammel Garde«, der hellere dør end den overgiver sig..... til et andet Parti. Det er en saadan gammel Garde, det radikale Parti lever paa, og det konservative Parti var efter en Aarrækkes udmærkede Ledelse paa Vej mod samme paa en vis Maade ideelle Standpunkt, hvor Ledelsen, hvis den forstaar, hvad der er foregaaet, slipper for alle Overvejelser om, hvorvidt den nu kan tillade sig at indtage dette eller hint Standpunkt. Den kan tage et hvilket som helst, blot ikke Navneforandring.

Stormen tiltog om muligt i Kraft, da det blev bekendt, at jeg havde givet Tilsagn om at tale ved et Møde i Middelfart den 26/6 1938, hvor ogsaa Pastor Malling og Arne Sørensen skulde tale. Rigsdagsgruppen havde da lige vedtaget, at intet Medlem maatte give Tilsagn om at tale ved andre Partiers Møder uden forinden at have forhandlet med den stedlige konservative Forenings Formand derom. Det gjorde jeg naturligvis, og om jeg ikke husker fejl, svarede han, at han intet havde derimod. Jeg havde dog besluttet under alle Omstændigheder at tale ved Mødet.

Inden jeg fortæller nærmere om dette, foretager jeg et Spring til Nutiden, der viser, hvor pudsigt Tingene kan forskyde sig. Bebrejdelsen i 1938 imod mig gik ud paa, at jeg talte sammen med notoriske Nazister som Malling og Arne Sørensen. Der var sikkert ikke een, der drømte om at dømme nogen af de to Herrer som Nazist, fordi de talte sammen med mig. Ikke desto mindre saa jeg med nogen Forbavselse i Rektor Gad og Ingeniør Forchammers iøvrigt saa udmærkede Bog om Facta og Myter fra Besættelsestiden, at Arne Sørensen var blevet skadet i det almindelige Omdømme ved at han havde talt bl. a. sammen med en saa suspect Person som Victor Pürschel. En Henvendelse førte til, at Hr. F. henviste til Fremstillingen i Dr. Lefevres Bog om Mændene i Frihedsraadet (den nøjagtige Titel huskes ikke). Der stod ganske rigtigt, og som det viste sig, godkendt af Hr. Arne Sørensen, at denne formentlig havde faaet et uheldigt Skær over sig ved at tale ved Middelfart-Mødet sammen med mig, og videre den pudsige Paastand, at Arne Sørensens Parti ved Sammenslutningen med mit Parti (Nationalt Samvirke) i Sommeren 1939 havde mistet Stemmer! Til Vurdering af den sidstnævntes Sandsynlighed forekommer det mig nyttigt at drage sig til Minde, at mit Parti efter blot 3 Maaneders Arbejde samlede ca. 17—18000 Stemmer (den Gang Rekord for debuterende dansk Parti) eller omtrent det dobbelte af, hvad Arne Sørensens

Parti samlede efter flere Aars Arbejde ved samme Valg i Foraaret 1939. Men Arne Sørensen havde i de samme Dage foretaget sig Ting, der var adskilligt mere egnet til at paadrage ham Mistanke for Nazisme. Han havde efter sit eget Blad («De Danskes Vej») for 24/6 besøgt det nordiske Stævne i Lübeck, arrangeret af Nordische Gesellschaft, om hvilket det hedder: Den danske Begivenhed blev Kontorchef Wilhelmsens Tale. Den her omtalte Wilhelm- sen er identisk med den senere i Sag med fhv. Minister Gunnar Larsen for Værnemageri m. v. tiltalte og dømte Mand. Han var ivrigt medarbejdende paa Stiftelsen af Nationalt Samvirke og gjorde her et godt og uegennyttigt Arbejde. Efter Partiets Ophør beskæftigede han sig ikke med Politik, saavidt jeg ved. Han blev vist stærkt optaget af Tanken om at tjene mange Penge, og dette førte ham formentlig ind i de Forhold, for hvilke han blev dømt.

Tilbage til 1938. I det nævnte Nummer af »De Danskes Vej« nævnes alle de mere fremtrædende Danske, der deltog, nemlig: Fhv. Højkommissær Helmer Rosting, Sekretær i Dansk Studieudveksling Niels Faaborg, Redaktør Kronika, Redaktør Kamphøener, Forfatteren Gunnar Gunnarson, Niels Bukh, Sagfører Knud Dahl, stud. theol. Haakon Falcke fra Studenterraadet og Bent Waagensen fra Polyteknikerne, Redaktør Poul Graae fra Politiken, Pastor Anders Malling, Svend Borberg, Sagfører Harald Høgsbro, Undervisningsinspektør Højbjerg-Christensen, Skolekonsulent Kaalund-Jørgensen, Leif Gamborg, Nina og Arne Sørensen. Jeg kendte naturligvis en Del af dem. Nogle er døde, andre har faaet deres Navne ødelagt. Om flere af dem ved jeg positivt, at de aldrig har kunnet være Nazister, f. Eks. afdøde Knud Dahl, en af de danske Sønderjyders varmeste og offervilligste Venner. Men alle har de vel ment, at man burde se, hvad det var, der foregik i Tyskland. At Arne Sørensen, al sin vældige Uklarhed til Trods, ikke var nazistisk indstillet synes at fremgaa af følgende Citater hentede fra samme Side i hans Blad: »Danskeren er Frimand, Marxismen og Nazismens Statsdyrkelse passer ham ikke. Han er saaledes indrettet, at den totalitære Stat vil bringe alt godt i ham til at visne eller gøre ham til Oprører«.

Og om Lübeckmødet: »Det, Tyskland respekterer, er et positivt folkelig-politisk Standpunkt — og saa kan vi saamænd udmærker give tydeligt tilkende, at vor nye Politik kommer anderledes«. Paa den foregaaende Side lyder en Undertitel: »Karl Marx og Adolf Hitler har samme Slags Lærlinge i Danmark«.

Jeg mente ikke da, at Arne Sørensen var Nazist og mener det heller ikke nu, men Deltagelsen i dette Møde var sikkert vel egnet

til at paadrage ham visse Kredses Mistanke derfor, langt mere end det, at han talte ved et Møde sammen med mig.*)

Hele Historien er et ganske morsomt Skoleeksempel paa, hvorledes en Myte dannes. Hr. Lefevre skal skrive om sin gode Ven Hr. A. S. og forklare en fra Forfatterens Synspunkt lidt mindre heldig Episode i den hyldede Folkehelts Fortid. Han var kommet i daarligt Selskab med N. N. m. fl., og dette skadede baade ham og hans Parti. Et Par andre Forfattere har Brug for nogle Oplysninger om Hr. A. S. og søger dem ganske naturligt i et Værk, hvis Fremstilling de med Rette anser for godkendt af A. S. De gengiver den kritiskløst og Fremtidens Historieskrivere har nu to uangribeligt hæderlige, tilsyneladende af hinanden uafhængige overensstemmende Fremstillinger, og Myten er moden til at blive Historie. Det er en Skæbnens Ironi, at Myten netop finder Plads i et Værk, der er skrevet ud fra en anerkendelsesværdig modig Bestræbelse for at bekæmpe Mytedannelsen, netop paa dette Omraade. Hvor maa det være svært at skrive Historie. Jeg mindes herved, at jeg en Gang havde den Glæde at ærgre P. Munch ved at sige, at jeg efter i Praksis at have prøvet, hvor svært det var for en virkelig upartisk Mand at skrive en objektiv rigtig Fremstilling af, hvorledes et Kæmpeslagsmaal paa Dyrehavsbakken havde udviklet sig, havde fattet en dyb Mistillid til Muligheden for objektiv Historieskrivning. Jeg mindes ligeledes med Tilfredshed, at jeg en Gang havde den Glæde at ramme min tidligere gode Ven og senere Modstander, den nu blandt Halvguderne optagne Nic. Blædel, en »lige Venstre« ved et Foredrag i Klubben af 1914.**)

Han indledede med at sige, at han vilde afholde sig fra Kommentarer og kun lade de objektive Kendsgerninger tale. Jeg indledede Diskussionen med at erindre om den gamle Erfaring, at det til Bedømmelsen af et paa denne Maade opnaaet Resultats Objektivitet var nødvendigt at vide, om alle Kendsgerninger var medta-

*) Lübecksmødet nævnes i øvrigt, saa vidt jeg husker, ogsaa i Dr. L's Bog.

**) Det hele minder meget om den Forklaring, Politimænd kender saa godt, naar det drejer sig om Drengbanders Forbrydelser. Hver Drengs Forældre er overbevist om, at deres Dreng er forført af daarlige Kammerater. »Selv kunde han aldrig finde paa saadan noget.« Og det er muligt, at de alle har Ret. Båndementaliteten forudsætter jo netop dette, at vi er flere om det. Paa tilsvarende Maade var det jo dette, at Malling, Arne Sørensen og jeg talte ved et Møde, der gav den store Tilslutning, der foruroligede de gamle Partiers Ledelse og førte til deres hæftige Bekæmpelse af dem. Da vi nu i vor Kritik af det parlamentariske System satte ind paa mange af de Punkter, som ogsaa Nazismen angreb, laa det jo ikke fjernet at sige, at da vi angreb det samme, vilde vi ogsaa gaa samme Vej til Manglernes Afskaffelse. Det var ganske vist forkert, end ikke vi tre var enige om Vejen fremad. Men det var bekvemt for de gamle Partier at hæfte Etiketten Nazisme paa Bevægelserne. De fulgte der den samme brede Vej, som Kommunismen benytter, naar den erklærer alle Modstandere af Kommunismen for Facister eller Nazister. Ogsaa Nazismen forenkledede paa tilsvarende Maade Problemet om sine Modstandere. Det gælder i den ideologiske Kamp som i Vaabenkampen, at Metoderne er simple, letfattede og overalt de samme.

get, og hvis ikke, hvilke der da var udeladt, og derfor ikke havde faaet Lov at tale. Jeg nævnte derefter et Par Kendsgerninger, som efter min Mening ikke burde være forbigaet. Det behagede hverken ham eller Flertallet af Tilhørerne, der var tilfredse med det præsenterede Resultat. Naa, det er jo ikke den eneste Gang, jeg har virket som en Kætter i et Nonnekloster.

Med den mig dybt iboende Trang til lejlighedsvis at være lidt maliciøs, kan jeg ikke lade være med at citere nogle Vendinger fra samme Nummer af »De Danskes Vej«. I en Artikel behandles det store Møde i Borgernes Hus i Ugen forud, og det siges, at »Holger Andersen og Pürschel havde et intellektuelt og oratorisk let Spil overfor saa ringe Debattører som Korsgaard og Prieme. Pürschels Tale var en oratorisk Oplevelse og hans sønderlemmende Kritik fandt jublende Genklang i Forsamlingen«. Ganske vist forklares denne Begejstring for en Del af den følgende Sætning: »Denne Kritik falder iøvrigt Ord til andet sammen med de Betragtninger, som vi tidligere (mærk Ordet: tidligere) har fremført i Forbindelse med Forfatningskommissionens Forslag«. Men helt kan Begejstringen nu ikke bortforklares. Senere siges det: »P. har i denne Stilling en sjælden Mulighed for at bryde Vej for en ny politisk Historie i Danmark«. Det var jo ikke nogen ringe Opgave, der her stilledes mig. Slutsatsen af Artiklen har Overskriften: »Vover de Springet«. Her siges, at Oppositionen inden for det k. F. maatte føre en selvstændig, positiv og samlende Politik, og »Hvis P. kun er en pragtfuld veltalende Nejsiger, har det danske Folk ikke Brug for hans Indsats, i al Fald kun til at underminere det nuværende«.

Jeg vovede som bekendt Springet og forsøgte en positiv, samlende Politik. Det danske Folk havde dog ikke Brug for mig.

At dette efter Hr. A. S. daværende Opfattelse ikke var rigtigt tør maaske sluttes af, at han senere, nærmere betegnet i 1939, efter Sammenslutningen af vore Partier, trods min gentagne Protest, gjorde mig til Æresmedlem af sit Parti. Jeg ved ikke med hvilke Følelser Hr. A. S. eventuelt vil gense denne sin tidligere Vurdering af mig. Jeg haaber med Glæde, maaske med samme Glæde som den, hvormed en Ingeniør, der har anlagt en Vej, der har ført ham til Tinderne, betragter dens mange dristige Haar-naalesving.

Medens Hr. A. S. og mange andre opfordrede mig til at vove Springet, var der mange baade Venner og andre inden for Partiet, der ivrigt opfordrede mig til at forlade den farlige Vej, jeg havde betraadt, blandt de første Lange, Drachmann og Holger Andersen, der besvor mig at opgive at tale sammen med Malling og A. S.

Ogsaa Hr. Axel Møller — senere Borgmester paa Frederiksberg og fhv. Minister — dengang Formand for K.U. og med Tilnavnet »Karriere-Møller«, et Navn han havde erhvervet i Studenterforeningen, uvist af hvilken Grund, — advarede mig meget indtrængende mod at tale ved et Møde sammen med »vore Modstandere«. Dette sidste var rigtigt, baade A. S. og Mallings Blade angreb ofte K.U., hvis Svar naturligvis ikke udeblev. Men det samme gjaldt jo Venstres Blade og Socialdemokraternes, og jeg havde dog gentagne Gange talt ved Venstres Ungdoms og ved socialdemokratiske Ungdomsforeningers og Vælgerforeningers Møde, uden at det havde udløst tilsvarende Naturkræfter.

Mit Svar til Axel Møller følger nedenfor. Jeg gengiver det i sin Helhed, fordi det giver et klart Billede af min Ogfattelse af mit Forhold til Partiet paa dette Tidspunkt.

Det var paa dette Tidspunkt, »Politiken« skrev, at jeg havde faaet Silkesnoren (gennem en Artikel af Hr. Herdahl) og jeg svarede, at skulde jeg hænges, blev det ikke i en Silkesnor, men i Randers Reb, hvilket af Offentligheden meget rigtigt forstodes, som at min Valgkreds Randers skulde afgøre min Skæbne, men det bundede en lille Smule dybere. Formanden for Vælgerforeningen i Randers var nemlig Redaktør Winge, om hvis ubetingede Hengivenhed jeg ikke følte mig overbevist,*) og han var tillige Hovedaktionær i Randers Rebfabrik, der lavede et udmærket Produkt, der reklameredes under Navnet »Randers Reb«.

Her er saa Brevet:

Klampenborg den 24/6 1938.

*Hr. Cand. polit. Axel Møller,
Formand for K.U.*

Kære Hr. Møller.

Jeg takker for Deres i Formen saa venlige Brev af 21. d. M.

Hverken Forretningsudvalget eller De har formentlig blot et Øjeblik tvivlet om, at jeg hverken kan eller vil blive borte fra et Møde, som jeg har lovet at deltage i. Jeg ser derfor Brevets Opgave deri, at det til mulig fremtidig Brug skal godtgøre, at en saadan indtrængende og venskabelig Henvendelse er blevet uden Frugt. Idet jeg herved anerkender Modtagelsen, er Formaalet for Brevvekslingen for saa vidt opfyldt.

*) Der opstod i disse Aar et varmt Venskab mellem Hr. Winge og min Efterfølger som Kandidat i Randers Kredsen, Dir. Boeck-Hansen. Denne sidste var en Mand med et straalende Humør. Der var mange, der ventede sig en Del af ham. Mon jeg er den eneste, der blev skuffet?

Jeg ønsker dog at tilføje et Par Ord. Naar der i mange Aar har bestaaet et hjerteligt Forhold mellem K.U. og mig, skyldes det bl. a. (se iøvrigt Slutningen af dette Brev), at jeg ved adskillige Lejligheder har forsvaret K.U. og derved bl. a. for nogle Aar siden for første Gang erhvervet mig Etiketten Nazist, en Betegnelse, der som bekendt endnu jævnlige af Marxismens og Radikalismens Tilhængere klistres baade paa K.U., paa Arne Sørensen, Mallings og undertegnede. Over for disse fælles Modstandere er Etablering af en fælles Front af største Betydning. Jeg forstaaer meget godt, at de to Herrer Arbejde paa visse Punkter kan komme til at skære Linjen for K.U.s Arbejde.

Jeg kan derimod ikke forstaa, at det skulde kunne være til Skade for K.U., at jeg paa et stort Møde siger, hvad jeg f. Eks. sagde paa Mødet i Odense, at »de Tanker jeg her har fremsat har jeg med Glæde set K.U. gaa ind for. Jeg har med Fryd set K.U. skabe et glimrende Kammeratskab mellem unge af alle Klasser o.s.v.« Hvis der i det hele havde været blot en lille Ting at hage sig fast i ved mine Udtalelser i Odense, mon det saa ikke var blevet udnyttet af mine talrige Modstandere i og uden for Partiet. Men jeg har intet set eller hørt deraf bortset fra Hr. Ambys ubeherskede og slet begrundede Angreb under visse Partisammenkomster.

De minder om Angreb paa vort Partis Grønlandspolitik o.s.v. Punkter, hvor jeg har været Ordfører. Ja det er rigtigt, at der har været saadanne Angreb. Jeg har Gang paa Gang maattet imødegaa dem. Men hvis De virkelig tror, at den Omstændighed, at jeg har været Ordfører for disse Sager, giver disse Angreb blot saa meget som et Milligram mere Vægt for mig, saa tager De ganske fejl af min Indstilling. Det er ganske underordnet, kære Herre. Lad mig tilføje, at hvis jeg skulde have udelukket Muligheden for et Samarbejde med Folk, der angreb mig eller den Politik, jeg førte, hvorledes skulde jeg saa kunne have samarbejdet med Madsen Mygdal. Hvorledes skulde jeg efter 1927 kunne have arbejdet sammen f. Eks. med Christmas Møller og Fibiger, der af al Kraft modarbejdede den Toldpolitik, paa hvilken Drachmann og jeg skabte Partiets største Valg (i 1926). Hvorledes skulde jeg kunne staa i Parti sammen med f. Eks. Hr. Amby eller de konservative Provinsredaktører, der kræver mig smidt ud af Partiet.

Hvis jeg ikke var villig til for større Formaalets Skyld at samarbejde med Folk, der Gang paa Gang har sjoflet mig, hvorledes skulde jeg saa kunne være blevet i det konservative Parti? Jeg er aldrig af nogen politisk Modstander blevet behandlet saa gement, som jeg lejlighedsvis er blevet det af visse Partifæller.

Hvis jeg lod min Stilling til en Bevægelse bestemme af den Slags underordnede Hensyn, som De over for mig har fremhævet (Ord-førerskab), hvorledes skulde jeg saa kunne bevare min venlige Indstilling overfor K.U., hvis Hovedorgan i det sidste Aarstid aldrig har fundet noget af det, jeg har sagt eller gjort politisk værdigt til at bringes til Læsernes Kundskab. Piecen: »Demokrati eller Diktatur« er f. Eks. end ikke nævnt. Jeg følger ikke til Stadighed Hr. Mallings eller Hr. Arne Sørensens Presse. Men jeg nærer ingen Tvivl om, at jeg der har været citeret hyppigere og med mere Tilslutning end i K.U.

Kort sagt kære Herre. Det k. F. har ved en gennem mange Aar fortsat Behandling hærdet mig saaledes, at jeg slet ikke paavirkes af alle den Slags Smaating. Jeg tager dem til Efterretning, og saa er den ikke længere. Jeg har et Maal for mit politiske Arbejde og for dette arbejder jeg med mine desværre beskedne Kræfter uden Hensyn til, hvad jeg anser for underordnet. Jeg føler mig i dyb Overensstemmelse med den aandelige Indstilling, jeg gennem mange Aar har fundet hos K.U., og som Flertallet af dets Medlemmer formentlig har bevaret, selv om jeg maa erkende, at jeg lejlighedsvis har fundet, at Ledelsen optræder lidt mere »opportunistisk« end efter min Opfattelse klædeligt for en ideel Ungdomorganisation. Men ogsaa dette er jo kun Overflade — forhaabentlig — og K.U. kan regne med mit Venskab saa længe den bryder sig derom og ikke gør sig uværdig dertil.

Skulde De ønske at offentliggøre Deres Brev til mig, betragter jeg det som Loyalitetens ufravigelige Krav, at De ogsaa offentliggør mit Svar i sin Helhed.

Med venlig Hilsen

Den 2/7 1938 holdtes i Borgernes Hus et Møde indvarslet af K.U., hvor mine Modstandere ønskede at gøre op med mig i denne Kreds. Det gik her, som det er gaaet overalt, hvor jeg har haft Lejlighed til at forsvare mig. Jeg sagde bl. a.: Der er nogle med hvem man *kæmper* om Stemmerne (Radikale, Kommuniste og Socialdemokrater) og andre, med hvem man *konkurrerer* om dem. Det gælder i Kamp at samle Kræfterne mod de fælles Modstandere. *Det er min Opgave i dansk Politik i Dag at samle alle Modstandere af Marxismen, Kommunismen og Socialismen, til en fælles Front* om den ene store, den vigtigste Opgave at faa fjernet denne Regering, at faa et Systemskifte.

Jeg har oplevet, at en Socialdemokrat i Rigsdagen raabte: »Smid ham ud«. Jeg har i Aften oplevet, at en Mand (Leo Dane) har stil-

let Forslag om at smide mig ud. Ikke en uoverlagt hidsig Bemærkning som »Socialdemokraten«, men et velovervejet Forsøg paa at brændemærke mig. . . . Jeg tænker tilbage paa Traverbanen, paa Blaagaardsplads, paa Langelandsplads, paa Protestmødet i Odd-Fellow Palæet, paa Forummødet, paa Diskussionerne med Steincke i Rigsdagen, og jeg forstaar, at der altid, som Formanden skrev til mig, har bestaaet et hjerteligt Forhold mellem K.U. og mig. I Aften har jeg set, hvad denne Hjertelighed betyder i visse Kredse af K.U. (Afbrydelse: Kun i visse Kredse). Ja, jeg ved meget godt, at det kun er et lille Mindretal af K.U., der tænker saaledes. . . . Jeg sluttede: »Jeg kan ikke tænke mig at blive andet end konservativ, jeg tror paa det konservative Partis Evne til at blive førende i den Bevægelse, der skal ske. Jeg ønsker fremdeles, at det konservative Parti og K.U. skal gaa i Spidsen og blive førende i Udviklingen, men Betingelsen er, at I ikke hænger i Bagsmækken (en Hentydning til en Udtalelse af Formanden, Hr. Axel Møller, om at han havde skubbet bag paa, overalt, hvor han havde kunnet faa anbragt en Finger), men at I gaar foran«.

Talen hilstes af meget stærkt Bifald. Der blev fra Forsamlingen udbragt et Leve for mig og jeg har noteret i min Dagbog, at mindst 90 pCt. af Forsamlingen, der var indkaldt efter mine Modstanderes Ønske, raabte Hurra, saa det rungede i Salen.

Derefter var der ikke ved den Lejlighed mere Tale om at smide mig ud. Det er jo ikke umuligt, at Partiets Ledelse har lært noget deraf m.H.t. Muligheden for at fælde mig i aaben Kamp.

Forholdet til Partiet

Den socialdemokratiske og radikale Presse var stærkt optaget af Forholdene i Partiet. De krævede Klarhed over, om I. C. M. havde Partiet bag sig, hvad det foran omtalte Møde i Borgernes Hus maaske nok kunde vække berettiget Tvivl om. Den socialdemokratiske Provinspresse bragte den 20/6 en Artikel, hvor man lidt anstrengt søgte at bevise, at Mødet intet betød, og dernæst med »Jyllandsposten« som Kilde refererede, at jeg der sagde, »at det vi trænger til, er en Konservatisme, der sætter ind mod Nazi effektivt og med fuld Kraft«. Bladet beviste derefter, at jeg fremdeles var Nazist og nævnede bl. a., at jeg paa Søndag skulde tale sammen med to Nazister, Malling og Arne Sørensen.

Efter Mødet fastslog »Fyens Venstreblad« (det radikale Hovedorgan), at det var Hr. P.s Optræden ved Mødet, »der gav dette nogen politisk Betydning«. Et ganske morsomt Referat er det i »Middelfart Venstreblad«, der ogsaa er radikalt: »Det var Hr. P., der havde Forsamlingens Øre og ham, der gav Mødet dets Præg.. Hvad man iøvrigt mener om Hr. P. som Politiker og som Taler, ved denne Lejlighed maa det erkendes, at han stod paa et Niveau langt over de to andre. ..Der var næppe mere end 1000—1200 samlede om Talerstolen og efter Bifaldet at dømme var kun en Brøkdal Nazister«.

Det er formentlig heraf berettiget at slutte, at langt den største Del af Forsamlingen ydede mig Bifald, og at det er deraf, Bladet slutter, at de ikke var Nazister, et morsomt ufrivilligt Dementi af Paastanden om, at jeg docerede Nazisme. — »Jyllandsposten« noterer: »Hr. P. sluttede under meget stærkt Bifald fra Forsamlingens Flertal«. Efter samme Referat sagde jeg, at jeg haabede, det maatte lykkes Konservatismen at føre Landet ind i en ny Tid. De, der vil det, skal nok faa stort Følge.

Bladet gengav umiddelbart efter Referatet en af K.U.s Forretningsudvalg udsendt Erklæring om, at det forud for Mødet havde meddelt Generalauditøren, »at Ungkonservatismen maatte forlange skarp og uforsonlig Front overfor enhver politisk »Bevægelse« der ved Angreb paa K.U. og D.K.F. gaar Social-Radikalismens Ærinde«.

Den unge Møller viste sig her som en lærevillig og lærenem Elev af den store Møller, der efter at han havde faaet Flertal i Partiets Forsamlinger energisk krævede Disciplin i Rækkerne, hvad han ikke havde talt om i den Tid, da han havde Flertallet imod sig. Nu kom Eleven og krævede Ensretning, skarp og uforsonlig Front mod enhver Angriber. Hvis man vilde være lidt onskabsfuld, kunde man ogsaa ud af Erklæringen læse et Krav fra Partiets Formand paa Monopol til inden for Konservatismen at gaa Radikal-Socialismens Ærinde, eftersom det dog notorisk var en radikal-socialistisk Grundlovsændring, man var ved at gennemføre. Den Tanke, at jeg skulde gavne Social-Radikalismen, stemmer kun daarligt med den Kendsgerning, at disse Partiers Presse ustandseligt opfordrede J. C. M. til at skille sig af med mig og saaledes bringe mig til Tavshed.

»Vestkysten«, et af de paa den Tid morsomste Venstreblade, skrev den 29/6, at det var et Svaghedstegn hos C. M., at han ikke turde »hælde mig ud af Partiet«. Dette er som tidligere bemærket en Misforstaaelse af C. M.s Bevæggrunde. Der fortsættes: »Striden

mellem de to Politikere er ikke blot personlig, den bunder ogsaa i dyb politisk Uoverensstemmelse. Generalauditør P. er konservativ, og der er ikke Tvivl om, at han betragter C. M. som en halvradikal Synder, der ikke har noget at gøre med Konservatismen som Ide. . . «

Paa den anden Side betragter C. Møller Pürschel som »staaende uden for et Folkepartis Rammer«. Denne Gengivelse af vor gensidige Vurdering er meget nærmere ved det rigtige. Om Mødet siges saa: »Naturligvis er det en Udfordring, saa meget mere som der ikke endnu — ingen aner dog hvad Fremtiden kan bringe — er nogen paaviselig Grund til at mene, at P. har tænkt at gaa over til Nazismen. Utvivlsomt morer det ham at forarge ved at tale sammen med de to Herrer (atter en Misforstaaelse). Vi ynder ikke Hr. P., men i Modsætning til en Mængde Politikere, der gerne gør sig bedre end de er, — vil han gerne gøre sig lidt værre end han er. Han elsker at forarge. Det er Sport for ham at udække! Og jo flere, der farer i Benene paa ham, desto bedre«.

Som et andet Led i Beviskæden af Datidens Citater kan dette tjene:

Den 4/4 1938 skrev jeg følgende Brev til en god politisk og personlig Ven, en Dame, der havde været min Stiller i Jylland og nu var blevet bekymret.

Klampenborg, 4/4 1938.

Kære Fru Ingrid.

Tak for dit lige saa venlige som bekymrede Brev. Du er bekymret for min politiske Sjæls Frelse, tror jeg og saa for dine Kvinder. Jeg tror du bør søge at berolige dig. Nogen overhængende Fare er der ikke for Nazismens Indførelse her i Landet.

Det har en passant bemærket interesseret mig at se, at du begynder at synes om J. C. M., saa er du paa den rette Vej til Tinderne inden for Partiet. Med mig er det jo beklageligvis anderledes. Jeg er jo paa Vej mod den Afgrund, hvori man slynger de elendige, der ikke ser vor Førers Storhed.

Hvad min Nazisme angaar blot dette. Jeg fik oprindelig Etiketten fordi jeg støttede K.U. Det er derfor ganske i sin Orden, at Folk som Kraft og Amby, navnlig den sidste, hører til de mest forargede. Senere har mine Venner i og uden for Partiet jo fundet adskilligt, der bestyrker Mistanken. Jeg har ladet dem finde. Hvad der siges om mig, er jeg efterhaanden nødt til at stille mig ret overlegen overfor. Ellers fik jeg for mange tunge Timer.

Jeg har jo været til Partidag i Nürnberg til »Vor Fører«s store Forfærdelse. Og saa har jeg talt ved Pastor Mallings Møde. Og jeg har endda gjort det »frivilligt«. Tja, jeg var naturligvis ikke nødt til det. Men jeg fandt det var en glimrende Lejlighed til at tale saaledes, at det hørtes over hele Landet. Jeg regnede ikke fejl. Han er iøvrigt ikke Nazist mere. Han har forladt Clausens Parti og siger selv, bl. a. paa Mødet i Odense, at de Folk, der tror, at de kan overføre den tyske Nazisme til Danmark, tager ganske fejl. Han blev ved Kaffebordet skældt ud af en Mand, der ogsaa havde forladt Clausens Parti, men som var vedblevet at være Nazist.

Selv sagde jeg paa Mødet noget om Tysklands Forhold til Norden og Danmark, som jeg lagde megen Vægt paa at faa sagt, saa det hørtes, og f. Eks. Holger Andersen var meget glad ved, at jeg havde sagt det, netop fordi jeg i al Beskedenhed er en af de danske Politikere, om hvem Tyskland ved, at jeg er ikke uvillig stemt over for det nye Tyskland. Jeg tilføjede, at der er faa Ord af den tyske »Fører«, der har vundet saa almindelig Anerkendelse her i Landet som dette, at Nazismen ikke er en Eksportartikel. Med Henblik paa, hvad jeg lige havde sagt om Østrig, fortsatte jeg: Danmark er intet tysk Land. Og det danske Folk er intet tysk Folk. Meget af det, den tyske Nationalsocialisme har gjort i Tyskland, skal ogsaa gøres her i Landet, men det skal gøres paa dansk. Jeg sagde ogsaa, at de tyske Metoder ikke passede for danske Forhold, og fortsatte: Vi vil ikke afskaffe Klassehadet for at indføre Racehad. Saaledes ser min Nazisme ud. Jeg gad set den konservative, der ikke kan underskrive dette.

Jeg kan iøvrigt glæde dig med, at jeg efter Diskussionen med Steincke i Radioen og efter Odense Mødet og nu paany har faaet Telegrammer, Breve og Blomster, ialt vist over 100 Henvendelser foruden de talrige telefoniske og mundtlige. Een eller to, anonyme, har skældt ud, Resten har været Tilslutning tildels af megen varm Karakter. Masser af Forsikringer om, at Masser af Vælgere staar usikre i alle Partier og kun venter paa Samlingssignalet, der er ikke saa faa Arbejdere imellem. Jeg tror der er noget om det, og jeg finder, at det vilde være ganske urigtigt om man ikke forsøgte at faa Føling med disse Folk og søge at vinde dem for min Betragtning af Sagerne. Jeg vil helst gøre Forsøget staaende i Partiet, men jeg vil ikke lade mig standse i Forsøget selv om I. C. M. skulde faa Held til at faa mig manøvreret ud af Partiet. Det sidste Afsnit er strengt fortroligt.

Venlig Hilsen til A. og dig.

Den 16. s. M. skrev jeg følgende til samme:

Kære Fru Ingrid. Tak for dit Brev af 10. d. M. Jeg er ikke Nazist og vil ikke betjene mig af deres Metoder. De passer ikke her i Landet. Saa langt jeg har Magt, bliver Klassehad ikke ombyttet med Racehad, men jeg vil ganske vist støtte en Bestræbelse for ikke at faa flere jødiske Emigranter herind end absolut nødvendigt.

Vedrørende Karrussel skal jeg blot minde dig om I. C. M.s Motto ved sidste Landstingsvalg: »Det vigtigste Valg i dette Aarhundrede« contra hans Stilling nu: »Væk med det Skidt«.

Inden for den her trukne Ramme er der ikke Grund til at dvæle længe ved mit Forhold til Partiet, der var af meget urolig Karakter. Fra forskellig Side — navnlig fra Hr. Amby — stilledes der gentagne Forslag om min Eksklusion. Men Hr. I. C.M. var klogere. Jeg skulde ikke gøres til Martyr, men ganske simpelt fryses ud. Jeg fik tidligt Meddelelse om hans Taktik. Jeg tog med stor Ro de voldsomme Angreb i Partimøderne. Der spildtes megen Tid og Mundtøj derpaa. Jeg blev holdt ude af alle Udvalg, men jeg blev fra mine unge Medarbejdere uden for Partiet idelig opfordret til at danne mit eget Parti. Først naar dette var sket, havde de frit Slag til at virke for vore Ideer. Jeg var ikke begejstret for Tanken. Jeg var klar over, at Vanskelighederne var meget større, end de unge Brushoveder mente.

Foreløbig udtraadte jeg af Gruppen. Ved Begyndelsen af et Partimøde bad jeg om Ordet for en Meddelelse og sagde i ganske faa Ord, at saaledes som Forholdene havde udviklet sig, fandt jeg det rigtigt at udtræde, hvorefter jeg forlod min Plads og vendte mig mod Døren. J. C. M. forsøgte at standse mig i ret heftig Tone, men jeg sagde: Nej, jeg har altfor længe lidt under Deres Regimente til, at jeg et eneste Øjeblik vil udsætte at nyde min Frihed, og dermed gik jeg ud af Døren. Andre maa fortælle, hvorledes Gruppen reagerede. Jeg har aldrig gjort Forsøg paa at faa det at vide. Jeg antager, det er følt som en Lettelse.

Nationalt Samvirke

Ved Nytaar sendte jeg Folketingets Formand Meddelelse om, at jeg havde dannet et Parti: Nationalt Samvirke. Om dette er der kun Grund til at fremhæve, at Partiet ikke paa noget Punkt havde nazistisk Præg. Der var intet Førerprincip. Ledelsen valgtes i Or-

ganisationerne, i Valgekredsene. Ingen Sysselinddeling, ingen særlig Hilsen eller Sang. (Vi brugte Højskolesangbogen). Ingen Stormtropper og ingen lange Støvler eller anden Uniformering. Vi udgav et Dagblad „Tiden”. Det indeholdt een Gang en Hyldest til Hitler. Det var, da han var marcheret ind i Tjekoslovakiet.

Jeg blev ganske forfærdet, da jeg saa denne Artikel, og Dagen efter bragte Bladet en kort Artikel af mig, hvori jeg sagde, at Hitler, da han overskred Grænsen til Tjekoslovakiet havde overskredet en Grænse ved hvilken mange, der hidtil havde set med en vis Sympati paa hans Arbejde paa at samle og genopbygge Tyskland, maatte stoppe og sige fra. Redaktøren, en tidligere konservativ Redaktør, var bundulykkelig over den Dumhed, han havde begaaet.

Programmet: Nationalt Samvirke søger at samle alle, der uden Hensyn til deres politiske Meninger iøvrigt er enige om, at det for Danmarks Fremtids Skyld er nødvendigt at samles til hurtig Løsning af følgende Opgaver:

1. Kamp for Danmarks Genrejsning — nationalt og økonomisk, socialt og kulturelt — paa Kristendommens Grund — mod Marxismen, baade Socialdemokrati og Kommunisme.
2. En virksomhedsfuld Bekæmpelse af Arbejdsløsheden og Genskabelse af Landbrugets Rentabilitet.
3. En positiv og ligelig Erhvervs politik paa det private Initiativs Grund og med Hensyntagen til hele Samfundets Tarv.
4. En social Lovgivning med sundere Principper og strengere Tilsyn med Maalet: en virkelig Hjælp til virkelig trængende.
5. Sundhed i det offentliges Pengeforbrug og en ligelig og retfærdig Fordeling af Byrderne.
6. Hele Ungdommens aandelige og fysiske Opdragelse i ren dansk Aand.
7. Dannelse af et nordisk Neutralitetsforbund og Udvikling af Danmarks Forsvar til et nordisk Jævnmaal.

For en saadan Politik er Ministeriet Stauning-Munch en afgjort Hindring paa alle Punkter. Det første Maal maa derfor være en Samling af et Flertal mod denne Regering ved første Valg.

En Udskydelse af Forfatningsrevisionen er derfor en Nødvendighed allerede af denne Grund, men ogsaa fordi en Forfatningsrevision, der skal have Udsigt til at give et Resultat af blivende Værdi, *ikke kan forbigaa de Tidens Tanker, der har præget saa mange af Europas nye Forfatninger*, og som det maa være Maalet at give et dansk Udtryk, stemmende med det danske Folks Ejendommelig-

hed (citeret efter Piecens første Side). Om dette sidste Punkt hedder det i den af mig forfattede Piece: »Det er efter vor Opfattelse en Misforstaaelse at tro, at Parlamentarismen og ganske særligt Partimaskineriparlamentarismen er det evige og endegyldige Udtryk for et Folkestyre, men paa dette Omraade har en Afklaring endnu ikke fundet Sted hos den danske Vælger, og derfor er Tiden endnu ikke inde til at tage disse Spørgsmaal op til Løsning. Det maa være muligt paa den nuværende Forfatnings Grund at begynde det dybtgaaende Saneringsarbejde, som er nødvendigt.

Paa Lovens Grund gaar Vejen frem og med Respekt for Folkeviljen, den Folkevilje, der gror paa Oplysningens Grund, ikke det Surrogat, der fremstilles paa Partimaskineriet«.

Jeg er ikke i Tvivl om, at visse Folk heri vil finde en maskeret Nazisme, men jeg nærer heller ingen Tvivl om, at de samme, hvis det drejede sig om at bevise, at jeg ikke var nogen ærlig Tilhænger af Nazismen, vilde finde, at Tilslutningen til Tanken til den ny Lære var saaledes indsvøbt, at der i Virkeligheden intet var lovet, og det var jo rigtigt: intet ud over en Overvejelse. Der var da, saavidt mig bekendt, ej heller nogen, der paa Grundlag af Piecen forsøgte at bevise, at vi var Nazister eller noget i den Retning.

De Forsøg, der i saa Henseende blev gjort, byggede paa Mistanke og Mistænkliggørelse, altsaa det bedst mulige Grundlag. Det kan nemlig ikke modbevises.

Piecen sluttede: I det Samfund, der er vort Maal, skal Arbejdet, det hæderlige Arbejde, være det eneste Borgerbrev, det fremragende Arbejde det eneste Adelsbrev. I det skal Kapitalen ikke betragtes som Fjende, men heller ikke være Herre, thi Kapitalen er en god Tjener, men en slet Herre. I det skal Arbejderne ikke udnyttes af hensynsløse Kapitalister, men heller ikke af ansvarsløse Politikere. I det skal Bonden atter være en fri Mand paa fri Jord. Der skal være flere, der bærer og færre, der tynger. Men først og sidst skal det Samfund være dansk.

Vi ved, at Opgaven er stor. Vi havde ikke vovet at kalde til Samling, hvis vi ikke havde den faste Tro, at der er Titusinder i alle Samfundslag i vort Land, der kun venter paa Kaldet for at komme. Nu har Kaldet lydt. Nu gælder det ikke at tvivle og tøve. Nu gælder det at tro, at vove, at virke. *Victor Pürschel.*

De Møder, hvor jeg talte, havde gennemgaaende glimrende Tilslutning. Vi fyldte de største Lokaler i Aarhus og Odense og K. B.-Hallen i København, for ikke at tale om Randers, hvor Trængslen var næsten livsfarlig. En kendt jysk socialdemokratisk Folketings-

mand anslog Dagen før Valget, at vi vilde faa mellem 70 og 80 Tusinde Stemmer. Det blev fortalt mig, at Boeck-Hansen, der var opstillet imod mig i Randers havde sagt, at han var stillet paa en Uriaspost.

Det gik helt anderledes. Hvorfor? Jo, det lykkedes i de sidste Par Dage før Valget at mistænkeliggøre os nationalt, hvilket var skæbnesvangert, fordi de Kredse, der havde sluttet sig til os netop var idealistisk, nationalt indstillede. Man brugte to Momenter. For det første dette, at vi stillede op i Sønderjylland. Man bebrejdede os, at vi derved maaske vilde spille Tyskerne et Mandat til i Hænde, et fuldkommen taabeligt Paafund, som det ogsaa klart fremgik af Valgets Tal, og hvad de kyndige selvfølgelig var fuldt paa det rene med, men ingen sagde det. Man lod Hetzen gaa . . . og med godt Resultat. Jeg var paa det rene med, at vi vilde tabe flere Stemmer i det »gamle Land«, end vi vilde faa i Sønderjylland. Naar jeg alligvel gik med til at stille op dernede, skyldtes det, at vor første Mand dernede med al den Kraft han besad, og det var ikke lidt, gik ind for Opstillingen. Vi maatte ikke svigte dem. Mange utilfredse vilde maaske gaa saa vidt som at stemme tysk. o.s.v. Han var en ung Forretningsmand, dygtig, energisk, national, idealistisk og sympatisk, alt med meget foran. Han blev under Besættelsen en meget fremtrædende Modstandsmand som iøvrigt ikke saa faa eller rettere mange af vore bedste Folk. Her bedømte han Stillingen forkert, men det skal være ham tilgivet. Han kunde jo heller ikke forudsæ den følgende Episode, der naturligvis maatte virke særlig stærkt i Sønderjylland.

Denne ulykkelige Episode, der efter min Mening blev af afgørende Betydning for vort Nederlag, var følgende. Vi havde i Ribe Amt opstillet en Fabrikant Heinecke. Han havde selv meldt sig, og da intet ufordelagtigt var bekendt om ham, havde vi accepteret ham. Den 4. eller 5. Dag før Valget var han til Møde i en af Kredsene, og ved Kaffebordet bag efter gik han i en Fælde, der blev stillet af en kvindelig Konservativ, hvis Dygtighed og Energi, jeg tidligere havde haft Lejlighed til at beundre. Da satte hun den bl. a. ind paa, at jeg skulde holde Møder paa Egnen der. Heinecke havde udtalt sig meget stærkt imod Socialdemokratiet, og det gav hende Anledning til at spørge, om han maaske foretrak, at der i Sønderjylland blev valgt en Tysker hellere end en dansk Socialdemokrat. H. var dum nok til at svare Ja, ganske i Strid med Partiets nationale Stilling. Næste Morgen stod der en strid Storm af national Forargelse gennem hele Presseskoven. Man forlangte en

øjeblikkelig Desavouering fra min Side, hvortil jeg svarede, at det trods al Umage havde været mig umuligt at komme i Forbindelse med Hr. H., og at jeg ikke vilde dømme nogen uhørt. Nu steg Forargelsens Storm til Orkan: at tænke sig, at jeg ikke vilde smide en Mand ud, før jeg havde hans Erkendelse af, at han virkelig havde sagt en saa utrolig Dumbhed. Selv tidligere gode Venner var blandt de dybt forargede. Landstingsmand Holger Andersen, der havde været en af mine nærmeste politiske Venner siden 1920 udtalte paa et Møde noget som, at man maatte haabe, at Hr. P. vilde være i Stand til at dementere denne Udtalelse o. s. v.

Tja. Menneskene er jo forskellige. Hvis det havde været ham, man havde villet mistænkeliggøre nationalt, vilde jeg uden Tøven have sagt: Jeg kender anklagede som en god dansk Mand, enhver Tvivl om hans nationale Sindelag er udelukket. Men det H. A. sagde, passede bedre ind i D.k.F.s Kram, og H. A. skulde jo paa Valg som Landstingsmand. Jeg havde sagt til ham: Du bliver vip-pet ud min gamle Ven. Jeg kender Partiets Formand. Det skete ogsaa med en saadan eclat, at H. A. kun fik to Stemmer ved Valget i Roskilde og dem fik han af vore to Valgmænd. Han var jo nemlig uanset den øjeblikkelige Svaghed over for Forargelsesstormen en god Mand baade nationalt og i mange andre Henseender.

Naa, jeg fik Forbindelse med Hr. H. Han erkendte, hvorefter jeg øjeblikkelig tilkendegav ham, at han maatte træde tilbage som vor Kandidat. Men det var Bladene naturligvis ikke nær saa interesserede i at banke ind i Læsernes Bevidsthed. En Nyhed kan jo bringes paa mere eller mindre fremtrædende Plads. Ja det kan endog i Travlheden lige før et Valg ske, at den helt glemmes, i hvert Fald et Par Dage, og naar der nu kun var et Par Dage til Valget saa . . . Og man var da heldigvis ikke forpligtet til over for et saa misliebigt Parti som Nat. Samv. at gøre Læserne bekendt med, at Forargelsens Genstand var gledet ud. Hele Affæren karakteriseres maaske allerbedst ved en Udtalelse af daværende Redaktør Schoch, som jeg mødte paa Gaden nogle Dage efter Valget. Han sagde omtrent saaledes: »Ja, nu har jeg jo lært, hvorledes man bærer sig ad med at slaa en Mand ud. Man sæler ham til saa kort før Valgdagen, at han ikke kan naa at rense sig. Jeg beklager, at det skulde være Dem, det gik ud over, men det er der jo ikke noget at gøre ved nu«.

Nej, det var der ikke. Jeg var slaaet ud. . . definitivt.

Jeg tror ikke, jeg tager Fejl, naar jeg antager, at langt de fleste Rigsdagsmænd har aandet lettet op ved at se »Oprøreren«s Skæbne. Den eneste af disse, der sagde mig et venligt Ord var saamænd

Zahle, der anerkendte, at jeg havde sat mit Mandat ind for, hvad jeg ansaa for Ret, han bevidnede mig sin Respekt i den Anledning. Selv om vi kendte hinanden godt fra Grønlandsturen i 1923, hvor vi alle kom udmærket ud af det med hinanden, og hvor jeg ofte havde rakt ham en hjælpende Haand under Fjeldture, saa var det dog ikke fra den Kant, jeg havde ventet Tilkendegivelse af Respekt.

Mine egne Følelser? Ja, det var jo en egen Følelse at staa i Folketingsalen og se op paa Talerstolen og vide, at nu var man berøvet Retten til at tale fra den Plads, hvorfra man havde erhvervet Navn af »Folketingets bedste Debattør« og »Folketingets mest storsnudede Medlem«. Jeg gik Hjem og var træt, dødtræt efter i 90 Dage at have holdt 80 offentlige Møder, foruden utallige Bestyrelses- og andre Møder og Konferencer. Nu forelaa Resultatet af Arbejdet: Tab af en betydelig aarlig Indtægt og Erhvervelsen af en Gæld paa 30—40.000 Kr., der var gjort i Partiets Navn, bag min Ryg og mod mit udtrykkelige Paabud, og som nu gjordes gældende mod mig personlig. Men saadan er jo Livet. Nogle belønnes for politisk Arbejde med Æresboliger, andre med Æresgæld. Jeg var dog ikke helt til Rotterne. Jeg havde min trofaste Hustru, mit smukke Embede, mit gode Hus og først og fremmest mit gode Humør, der holdt ogsaa til denne Belastning. Jeg lovede mig selv, at jeg ikke vilde gøre mine Fjender den glæde at blive bitter.

Vi gjorde boet op efter Partiet og sammensluttede dets Rester med dansk Samling under Arne Sørensen. Jeg havde altid placeret ham blandt Taagehornene. De kan jo være meget nyttige for dem, der sejler i Taage, men jeg har nu aldrig følt mig tiltrukket af Taagehorn og sagde derfor i sidste Øjeblik fra som Leder af det samlede Parti. Arne Sørensen gled derved frem paa Førstepladsen og blev saa lykkelig derover, at han — som før nævnt — mod min gentagne Protest fik mig udnævnt til Æresmedlem af Dansk Samling, hvad jeg maaske endnu er. Jeg har i hvert Fald aldrig modtaget Meddelelse om, at jeg er blevet afsat. Jeg mindes mange begejstrede Taler, hvori Folk som Carsten Raft, Axel Møller, Hjerminde o. a. har givet Udtryk for Deres Beundring for mig, men ingen med Vingesus, som Arne Sørensen, da han (efter at jeg havde trukket mig tilbage), takkede mig for min Indsats. Naar jeg nævner disse Navne, skylder jeg deres Bærere at tilføje, at de all er kommet over det. De har alle indset deres Fejltagelse (og sikkert angret den).

Det er ikke nogen let Sag at danne et nyt Parti, navnlig ikke i en Periode med saa stærke Brydninger, som Tredivernes. Der blev

jo gjort en lang Række Forsøg derpaa. Selve denne Kendsgerning er et godt Bevis paa, at der virkelig var en udbredt Utilfredshed med de gamle Partier og deres Metoder. Det er der jo iøvrigt ogsaa i Nutiden. Alle disse Smaagrupper rettede naturligvis deres Kritik mod væsentlig de samme Punkter. Det laa nær — og var af taktiske Grunde meget fristende — for de gamle Partier at skære alle disse Grupper over een Kam: naar de var fælles om det negative, Kritikken, var de naturligvis ogsaa fælles i deres positive Maal og Metoder. Her var der imidlertid en betydelig Forskel, hvad der bedst viste sig i Strandingen af en lang Række Forsøg paa at sammensmelte nu det ene, nu det andet af de smaa Partier med Nat. Samvirke. Vi vilde ikke have noget at gøre med Førerdyrkelse, Race dyrkelse og Racehad, ejheller med Sysselinddeling eller anden forloren drabelig »Nordiskhed«, ejheller med Stormtropper, Uniformering o. l. og endelig ejheller med den meget populære, men desværre ganske upraktiske Kamp »mod Renteslaveriet«, et af de Punkter paa hvilket Hitlerismens Agitations Forlorenhed først blev klar. (Denne Bemærkning maa ikke misforstaas som et Forsøg paa at løbe fra, hvad jeg den Gang sagde og fremdeles mener, at Hitler (som Mussolini) i sine første Regeringsaar gjorde meget godt Arbejde for sit Folk og navnlig skaffede Arbejderen bedre Kaar, end han længe havde kendt. Jeg hørte ham i et af disse Aar sige: En eneste Granat til en stor Kanon koster lige saa meget, som det koster at oprette et Husmandsbrug. Kan der være Tvivl om, hvad der er at foretrække? (eller maaske »hvad jeg foretrækker«). Udtalelsen blev hilst med Jubelraab. Den gjorde ogsaa paa mig et stærkt Indtryk. »Føreren«, hvis Ydre iøvrigt virkede stærkt frastødende paa mig denne den eneste Gang, jeg saa ham paa nogenlunde nært Hold, virkede her overbevisende som en Mand, der ønskede at føre sit Folk frem ad Fredens Vej. Det var vel egentlig ogsaa først Cæsardyrkelsen og senere Krigstidens uhyre Belastning, der fik hans medfødte Anlæg til at bryde igennem i den klare Galskab, der til sidst slog ud i lyse Luer.)

Jeg maa maaske her indskyde, at et Forsøg jeg — til slut — gjorde paa at læse »Mein Kampf« mislykkedes. Bogen var umulig at læse.

Det var et Fællestræk for alle disse Grupper, at der i Spidsen for dem stod en Mand med stor Selvtillid og stor Ærgærrighed. Jeg tør maaske som Modstykke hertil nævne, at jeg altid sagde til mine unge Hjælpere, at jeg vilde forsøge at hjælpe dem i Gang, men at jeg i og for sig var for gammel til at starte noget Nyt. Jeg havde

min lune Fornøjelse, naar jeg af og til opsnappede, at de omtalte mig som den gamle Mand. (Den Gang var jeg 62).

Blandt Partiets Folk var alle Klasser repræsenterede. Listen paa mine Stillere rummede flere jævne Folk, end jeg havde haft som konservativ Kandidat. Socialdemokraten Sneum fra Aarhus sagde til mig, at vor Stillerliste i Aarhus var langt bedre end nogen, det konservative Parti nogensinde havde haft. En anden af vore Kandidater i Aarhus var den senere saa ilde omtalte Kaptajn (da Løjtnant) Sommer. Han var en fiks Fyr, en dygtig Flyver, var i Besiddelse af visse Talegaver, dog af ret beskedent Format, men med en stor Ærgerrighed.

Medens jeg er ved dem, der senere gjorde sig uheldigt bemærkede, bør jeg nævne Redaktør Høyer, der meget tidlig meldte sig til Tjeneste ved Partiet og arbejdede for, at vi skulde have vort eget Blad, hvad vi fik. Han blev den ene af de to Redaktører. Skønt vi havde bestemt Aftale med Trykkeriet, at det ikke maatte trykke, før det havde faaet Pengene forud, og skønt jeg saaledes mente at have sikret mig mod, at der lavedes Gæld, lykkedes det ham dog at lave en Gæld alene paa denne ene Post paa mere end 20.000 Kr. Vi kom saaledes til at staa netop i den Situation, som jeg atter og atter havde foreholdt mine Medarbejdere, at vi ikke maatte komme i, nemlig at staa med en stor Gæld efter et tabt Slag. Høyer var, som ogsaa hans Virksomhed under Besættelsen viste, dygtig, men han var vist — man skal jo være varsom med at dømme Folk — en Landsknægttype, der tjente snart den ene, snart den anden Herre. Det var skæbnesvangert for Partiet, at vi kun fik tre Maaneder til at sigte vore Folk i — saa var Valget der. Een meget uheldig Mand kom vi klar af, en Ingeniør Mortensen, der allerede i Efteraaret 1937 dukkede op i mit Hjem for at »sælge mig en Lynafleder« og meget hurtigt begyndte at tale Politik. Vi havde en Tid højtflyvende Planer om at starte et stort Dagblad eller eventuelt købe et saadant, og Mortensen sagde, at han kunde skaffe Pengene. Da jeg spurgte, hvad det var for Penge, sagde han, at det var engelske Penge. Nærmere vilde han ikke sige, men da jeg ikke vilde have Penge af ukendt Oprindelse, blev der intet deraf, og han gled efter et Sammenstød med nogle andre ud — heldigvis. Han viste sig senere at være Agent for Tyskerne. Vi var ogsaa i Forbindelse med en meget rig Dame med en overdaadigt rigt udstyret Lejlighed i den indre By. Hun talte uden at blinke om at skaffe en halv eller en hel Million, men trak sig saa paa Grund af private Forhold tilbage lige saa pludselig, som hun var dukket op. Medens Sommer, Høyer og Mortensen under Besættelsen gik til tysk Side, var

der en lang Række af vore Folk, der gik til Modstandsbevægelsen. En enkelt Søofficer gik til Nazisterne (Clausen), men for mange laa det vist, som det laa for en nu fremragende jysk Godsejer, der mange Aar senere sagde til mig: »Det var et Held for mig, at jeg traf Dem, for ellers var jeg maaske nok endt hos De danske Nazister«. M. a. Ord, det var saa langt fra, at vi lavede Nazister, tværtimod, vi forhindrede mange utilfredse i at blive det, ikke mindst gælder dette i Sønderjylland, saaledes at vor Opstilling der saa langt fra at være til national Skade i Virkeligheden var det stik modsatte.

Jeg har mange smukke Minder fra det hektiske Halvaar fra September 1938 til Begyndelsen af April 1939, om rørende Tillid og Offervilje. Ikke mindst fra ganske jævne Folk, men ogsaa fra Officerer (af hvilke der var mange i vore Rækker), fra Godsejere og store Erhvervsfolk. Særlig er der Grund til at nævne een Mand's Indsats. Han er død og jeg kan derfor uden Fare for at skade ham sige, at det var Grosserer Beerbom. Han dukkede først frem efter Nederlaget og paatog sig uegennygt det store og ubehagelige Arbejde at rydde op i vore forsømte Pengesager. Hans Minde ærer jeg.

Den 2. Verdenskrig

I September 1939 udbrød Krigen, og vi fik jo snart dens Virkninger at føle, i første Række paa vor Skibsfart. Samtidig intensiveredes den tyske Propoganda, hvilket bl. a. gav sig Udtryk i, at jeg fik tilsendt en »Dansk Berlinerkorrespondance«, der gav Anledning til nedenstaaende Brev som jeg af 8/3 1940 skrev til den tyske Gesandt. Jeg fik aldrig noget Svar, men jeg gengiver det helt, som et karakteristisk Udslag af dansk Stemning paa dette Tidspunkt:

Klampenborg, den 8/3 1940.

Hr. Minister C. von Renthe-Fink.

Deres Excellence.

Jeg tillader mig et skrive dette Brev, fordi jeg er en oprigtig Ven af det bedst mulige Forhold mellem Danmark og Tyskland. Jeg modtager en »Dansk Berliner Korrespondance«, hvis sidste Nummer giver mig Anledning til følgende Bemærkninger. Jeg citerer først og gør derefter min Bemærkning.

Side 1 nederst: »Den tyske Propaganda vinder stadig Terræn«. Dette gælder afgjort ikke et Indlæg, som det derefter følgende, der tværtimod maa betegnes som et alvorligt Misgreb bundende i fuldstændig Miskendelse af de smaa Staters og navnlig den danske Indstilling over for disse Spørgsmaal.

Der tales om, at man begynder at forstaa den tyske Politik i det finsk-russiske Spørgsmaal. Jeg ved ikke, hvad det er for danske, Forfatteren omgaas. Jeg har ikke truffet een dansk, der ikke betragter det russiske Angreb paa Finland, som et af de skændigste og brutaleste Stormagtsovergreb over for et fredeligt lille Land, og jeg kender ingen dansk, der ikke for at forklare Tysklands Stilling dertil, maa tage sin Tilflugt til, at der for Tyskland forelaa en Nødsituation, hvor det i Virkeligheden intet Valg havde og derfor maatte derelinquere sin gamle Vaabenfælde og prisgive det ulykkelige Land til de Metoder, som ingen mere end Tyskland har Fortjenesten af at have bragt til den civiliserede Verdens Kundskab. Alle de danske, der overhovedet har nogen politisk Forstaaelse betragter det russiske Angreb, som et Angreb ogsaa paa vor Fremtid som frit Folk. Det er mig derfor ubegribeligt, at vor Regering kan snakke om Neutralitet i den Forbindelse, man kan ikke være neutral, naar man selv angribes. Jeg indskyder her, at jeg tror, at Tyskland kunde have naaet at bevare et frit Norden, ganske uafhængigt af Vestmagterne og med nogen Evne og megen Vilje til at hævde sig overfor disse, hvis Tyskland ikke — undskyld jeg siger det — havde ført den ukloge Politik at skræmme de skandinaviske Lande fra at slutte sig sammen, stik mod, hvad der i det lange Løb er Tysklands Interesse. Nu driver Tyskland Finland over i Vestmagternes Arme, hvor det paa ingen Maade ønsker at havne, men hvad det naturligvis foretrækker fremfor at være russisk Vasalstat. Tyskland kan ved denne Politik naturligvis naa at faa Skandinavien gjort til Krigsskueplads og maaske ogsaa at faa Norden splittet i Atomer. At dette skulde være i langsigtet tysk Interesse har jeg lidt ondt ved at forstaa, og jeg er ikke den eneste. Jeg har forsøgt at faa Lejlighed til at gøre denne Anskuelse offentlig gældende, men det er udelukket ved det Pres, antager jeg, som fra Regeringens Side lægges paa de større Aviser.

De tyske Betragtninger om den Imødekommenhed Finland skulde have vist for at undgaa Krigen, betyder efter Smaastats Opfattelse ganske simpelt, at man opfordrer os til, naar en Stormagt kræver et eller andet af os, at lægge Strikken om vor Hals og Aaget paa vor Skulder og gaa ind til Trællekaar. Det kan man anstændig-

vis ikke kræve af Mænd, der, selv om de tilhører smaa Nationer, dog er frie Mænd og ikke Trælle.

Jeg gaar efter dette Indskud videre i Korespondancen. Side 4 øverst siges, at vor Storkøbmand uden at kny underkaster sig den engelske Kontrol. Dette er positivt urigtigt. Der er fra de smaa Lande Gang paa Gang protesteret mod Overgrebene fra begge Sider. Naar det derefter siges, at de smaa Lande opgiver deres Suverænitet til Gunst for England, er dertil for det første at bemærke, at det er nøjagtigt, hvad Tyskland har forlangt af Finland i Forhold til Rusland, og dernæst, at det vilde være af største Interesse for os, om Tyskland vilde anvise den Vej, ad hvilken en lille Stat uden at begaa Selvmord kan søge at forhindre England i at kontrollere dets Skibsfart. Tyskland kunde vinde Hundreetusinder af Venner i de smaa Folk blot ved at gøre denne simple Ting. At man ved, hvad der skal gøres, maa jeg gaa ud fra, ellers er der jo ingen Mening i denne Tale. Hvad den næste Sætning angaar, saa er vi mange der »fortænker« Tyskland i at anse denne Opførsel som »stridende imod Neutralitetens Principper«. Disse kræver nemlig kun Modstand *efter* Evne og ikke *over* Evne. I den følgende Sætning skriver den lidet tænkssomme Forfatter Ord, der kun kan forstås som et Krav til de neutrale om, at de skal bistaa den ene af de krigsførende. Hvorledes dette skal forenes med Neutralitet kunde Forfatteren i næste Nummer gøre den undrende Verden en stor Tjeneste ved at oplyse.

Det følgende Stykke er Udtryk for en Politik fra Tysklands Side, der kun kan undgaas, hvis Danmark vil undlade at eksportere til England. Kan det virkelig være Alvor, at en Forfatter tror, at man i den Hensigt at vinde Venner i Danmark, kan sige den Slags? Denne Undladelse vil jo ganske simpelt betyde, at store Dele af Danmarks Befolkning henvises til at lægge sig til at dø af Sult. Det er med andre Ord en Krig mod Kvinder og Børn, der her føres. Hvis jeg husker Ret, har man fra tysk Side vendt sig med stor Styrke mod denne Form for Krigsførelse.

Naar Forfatteren slutter med at sige, at »dette er Sandheden«, er dertil kun at sige, at der burde have staaet: Dette er, hvad man fra Tysklands Side anser for at være Sandheden i denne Sag. Man skal ikke gøre sig noget som helst Haab om at faa danske til at forstå, at dette skal gaa for Sandhed.

Nej, vil man fra tysk Side vinde den danske Opinion, saa kan man sige det, der er Sandheden. Denne Krig gælder Kampen om Verdensherredømmet mellem England og Tyskland. England, der

ikke har nogen som helst Udsigt til at ramme Tyskland til Lands, og som ikke kan tilføje Tyskland noget afgørende Nederlag, selv om det tilintetgjorde hele den tyske Flaade, har grebet til sit gamle Kampmiddel, en hensynsløs Blokadepolitik, der gennemføres paa en Maade, der er i klar Strid med Folkeretten. Tyskland er herved kommet i en Nødssituation, og Nød bryder alle Love. For Stormagter, der kæmper, gælder til Syvende og sidst kun eet, nemlig hvad der er i egen Interesse. Derfor bryder ogsaa vi Folkeretten. Saadan Tale vil man kunne forstaa i Danmark, men naar man kommer og forsøger at faa os til at forstaa, at dette, at en Lov brydes af Nød, er det samme som, at der er skabt en ny Lov, saa fornærmer man os intellektuelt og moralsk, og saa virker Propagandaen stik imod sin Hensigt.

Sig til os: I en Kamp paa Liv og Død kan vi ikke lade os binde af den saakaldte Folkeret. Vi kan ikke tage Hensyn til 3—4 Millioner fremmede, naar det gælder vore egne 80 Millioner. Hvis det for at frelse Tyskland er nødvendigt, at Danmarks Folk sulter ihjel, nuvel saa maa det sulte ihjel. Det er beklageligt, men det kan ikke være anderledes. Det vil vi kunne forstaa, men Propagandaens Forfatter vil have, at vi skal anerkende, at det er *Ret*. Det maa han vente med, til vi er blevet Trælle.

Til sidst kun dette. Finland har set sine Kirker, Skoler, Sygehuse og Hjem blive skudt i Grus. Det har ikke gjort eet Forsøg paa at gøre Gengæld. Æret være 1000 Gange denne en foragtelig Smaastats Mentalitet. Hvilken aandelig Rigdom ligger der ikke i dette. Hvor er de stridende Stormagter dog ikke fattige sammenlignet hermed. Den ene stor, den anden lille. Den ene lav, den anden høj, saa mærkeligt maa Adjektiverne fordeles, hvis de skal ramme.

De kan være forvissat om Hr. Minister, at som jeg har talt, tænker Hundrederusinder af, om ikke hele Danmarks Befolkning, men derom faar De naturligvis intet at vide. Tysklands varmeste Venner i Danmark er dem, der sørger dybest.

Med Højagtelse, ærbødigst

Den 9. April 1940

Saa kom den 9/4 1940. Min Kone vækkede mig og viste mig Flyvemaskinerne. Snart fik jeg Besked fra Krigsministeriet om, at Danmark var besat af Tyskerne og at der var givet Ordre til, at der ikke skulde gøres Modstand. Hun har senere fortalt mig, at jeg

blev graa i Ansigtet. Jeg var lammet. Nu var *det* sket, som jeg i saa mange Aar havde advaret imod (og mange andre med mig): et forsvarsløst Danmark var æreløst besat af en Haandfuld Mænd, ganske som det var forudsagt i en Pjece (Dommens Dag) for mere end 30 Aar siden. Jeg tog straks ind til Krigsministeriet og fik undervejs en første Prøve paa, at Bagvaskelsens Naziststempel havde gjort mit Navn mere Fortrød, end jeg havde troet det muligt. Jeg gjorde undervejs en Afstikker til Indgangen til Kastellet og stod af Cyklen. Der laa en tysk Post paa Vejen og en Del civile stod og saa paa den. En lurvet klædt Fyr sagde her til mig: »Naa, nu er jo det sket, som De har ønsket«. Jeg spurgte Fyren, om han var gal og beordrede ham til at forsvinde, hvad han ogsaa skyndsomt gjorde. Det var et ilde Forvarsel.

I Ministeriet hjalp jeg med til Oversættelsen af den bekendte tyske Proklamation og tog derefter atter hjem til Klampenborg. Her fik jeg ret hurtigt Besøg af den øverste Jurist ved Besættelsestyrken. Han interesserede sig meget for, om det kunde befrygtes, at franc tireurs vilde angribe de tyske Tropper. Jeg svarede, at det troede jeg ikke, der var nogen nærliggende Fare for. Efter hans Bortgang meddelte jeg Krigsministeriet om hans Visit og spurgte, om Ministeriet ønskede, at jeg skulde gengælde den. Ministeriet svarede benægtende. Allerede om Sommeren blev han afløst, og hans Efterfølger aflagde ligeledes Visit paa min Villa i Klampenborg, dog uden at træffe nogen, da jeg med Familie boede i mit Sommerhus i Gilleleje. Han afleverede sit Kort. Ogsaa han blev hurtigt afløst og den ny Mand gjorde ikke Visit. En god Bekendt af mig, en Landsretssagfører, der i flere Aar havde været juridisk Konsulent for det tyske Gesandtskab, indbød mig saa en Dag til Frokost hos Wivex (han havde Generalsrang, men hans Titel kender jeg ikke), hvor jeg blev præsenteret for den nye tyske Generalauditor. Han var i Fredstid Dommer ved Højesteret i Leipzig, en fin kultiveret Mand, der bl. a. fortalte, at han havde været i Tjekoslovakiet, men at han var søgt derfra, fordi der var saa mange Dødsdomme, og da han principielt var Modstander af Dødsstraf, søgte han bort, selv om det maaske nok var nødvendigt med Dødsdomme under de der-værende Forhold. Det var den eneste selskabelige Berøring, jeg havde med Tyskere under Besættelsestiden. Det viste sig heldigt, at jeg havde lært ham at kende, idet jeg nogle faa Gange efter Ønske af Krigs- eller Marineministeriet maatte søge ham paa Kontoret for at søge at skaffe Oplysninger om Befalingsmænd, der var arresterede af Tyskerne. Jeg blev altid modtaget med stor Elskværdighed, og han hjalp med at skaffe Oplysninger. Dog svarede han et Par Gan-

ge, at det var en Sag, Gestapo havde, og »der formaar jeg desværre intet«. Forholdet mellem Hær og Gestapo var aabenbart ikke helt i Orden. Efterhaanden som Forholdene blev mere spændte, op-hørte disse Besøg naturligvis.

Omkring ved Nytaar 1940 skrev jeg til Udenrigsminister Munch om Grønland. Til Forklaring af en saadan Henvendelse bør jeg maaske oplyse, at mit Forhold til P. Munch var ganske eget. Jeg ansaa hans Politik for en Ulykke for Landet, men personligt stod vi i et meget godt Forhold, hvilket bl. a. viste sig i, at Munch ikke sjældent kom over til min Plads i Folketinget og talte om den udenrigspolitiske Situation i Verden. Under Afrustnings- eller Nedrustningskonferencen i Geneve var jeg naturligvis daglig sammen med ham i Maanedsviis. Vi spiste næsten altid, alle delegerede fra Danmark, Middag sammen og ved en af disse Lejligheder dekretede Munch, at jeg skulde holde Festtale for Alsing Andersen, der fyldte 40 Aar den 5/2 1933. Jeg klarede denne lidt delikate Opgave ved at sige, at jeg troede ikke man kunde ønske Alsing Andersen noget bedre end, at han maatte komme til at svare til de Forventninger, hans Parti nærede til ham.

Naar jeg nu skrev til ham, var det fordi jeg med Bekymring havde set visse udpræget nationalistiske og aktivistiske Kredse i Norge søge at nærme sig Tyskerne og søge at vinde dem for den Opfattelse, at Grønland i Virkeligheden var et gammelt norsk Land. Vi havde ganske vist lige vundet Processen i Haag, men nu var Verden i Støbeskeen, og man kunde jo aldrig vide, hvad der kunde opnaas ved et tysk Diktat. Jeg fulgte fra gammel Tid disse norske Kredse med Opmærksomhed, men jeg var ikke helt sikker paa, at man i Udenrigsministeriet i den brogede Situation skulde faa Øje paa denne lille Enkelthed i Verdensbilledet. Munch had mig komme op i Ministeriet. Jeg udviklede, hvad jeg frygtede. Han sagde, at man i Ministeriet var opmærksom paa Bevægelsen, men han hørte gerne min Mening om Sagen. Han sluttede med at sige: »De er jo en af dem, der tænker selvstændigt over Sagerne, og skulde De senere have noget paa Hjerter, er De velkommen i Ministeriet«. Det var jo meget venligt, maaske endda lidt smigrende, naar man tænker paa at jeg lige var gledet ud af dansk Politik. Bemærkningen taler jo iøvrigt ogsaa til Ære for Dr. Munch, som et Vidnesbyrd om den Fordomsfrihed, hvormed han hørte ogsaa politiske Modstanderes Mening, hvis han mente at der kunde komme noget nyttigt derud af. Jeg vidste imidlertid i Forvejen, at Munch sondrede meget skarpt mellem mit politiske og mit saglige Arbejde. Det

første var han ikke glad ved, men det sidste satte han meget højt.

Jeg fik kun een Gang Anledning til at gøre Brug af hans Opfordring til at sige min Mening. Det skete ved et Brev af 30/4 1940, der lød saaledes:

Klampenborg, den 30/4 1940.

Hr. Udenrigsminister P. Munch.

Lige siden hin skæbnsvangre 9. April, der brændemærkede Danmark, har jeg overvejet at skrive til Dem. Jeg har tøvet dermed, fordi det er til saa liden Nytte at paavise Fortidens Fejl overfor en Mand, der har vist en saa fremragende Evne til at holde fast ved sine Læresætninger uden Hensyn til, at de Gang paa Gang viste sig ikke at kunne holde i de kritiske Situationer. Men naar jeg nu af kortfattede Notitser i Blade ser, at den radikale Presse med vanlig Smartness søger at udnytte endogsaa denne af radikal Politik fremkaldte ydmygende Situation til partipolitisk Agitation, saa synes jeg dog, at jeg for min egen Samvittigheds Skyld vil tale frit til Dem, der staar som denne Politiks ubestridte Førstemand og dens første Ansvarshavende.

Nu ser De Dødsdommen fældet over den »ligge todt« Politik, som De til Danmarks ubodelige Skade har formaaet at gennemføre først med og siden mod et Flertals Ønske, ved en Politik mod hvilken det, som Borgbjerg med dyb Forargelse kaldte de raadne Militærforlig mellem Venstre og konservative, er som Salve og duf-tende Vande. Den er gennemført ved at kalde paa de daarligste Egenskaber hos Hoben og ved en Stemmekøbspolitik, der kalder paa Erindringen om Roms sorteste Forfaldsperioder.

Jeg nærer dog ingen Tvivl om, at De forsvarspolitisk — sit venia verbo — har handlet ud fra en ærlig Overbevisning om, at dette var den for Landet bedste Politik. Det er Danmarks ufattelige Ulykke, at De saa længe blev ved at spille en Rolle, en stedse større Rolle, i Landets Udenrigspolitik. De blev anbragt i en Skare Mennesker med en meget begrænset Horisont. De eneste, der havde en Smule Kendskab til, hvad der foregik uden for Landets Grænser, var forsynede med den internationale Arbejderbevægelses kolossale Skyklapper. I denne Kreds maatte De blive saa overlegen, at De kunde diktere. — I Kraft af denne store Magt drev De Deres ulykkelige Fædreland til at leve efter de Doktriner, der i Deres unge Dage var kommet til at staa for Dem som Idealer. De vedblev dermed efter at Storpolitikken i Europa forlængst havde forladt de Baner, ad hvilke den maaske i en vis Periode kunde synes at tage

Retning. Ulykken er, at der ud fra en uovervindelig instinktiv Uvilje mod alt Militærvæsen hos Dem har udviklet sig en fuldstændig Mangel paa Evne til at forstaa militære Ræsonnementer. Det har altid været svært uden denne Evne at naa til Forstaaelse af de verdenspolitiske Krisesituationer, i de sidste Tider har det været umuligt.

Det er denne Mangel, der har forhindret Dem i at forstaa, at naar Danmark ikke selv vilde sørge for sit Forsvar, vilde andre paatage sig det. Derfor lærte De ikke af Verdenskrigen, at naar det lykkedes at holde Danmark uden for denne, skyldtes det i ikke ringe Grad, at vort Forsvarsberedskab med alle dets Mangler dog var saa stærkt, at det opfyldte det militære Krav, der for mig altid har været afgørende Maal for Danmarks Forsvar. Det skal være saa stærkt, at ingen Stormagt i kort Tid og med en ringe Styrke kan gøre sig til Herre over Territoriet. Det er Forsyndelsen mod dette Krav, der med Livsinteresse maatte stilles til os baade af Vestmagter og Tyskland, der har bragt Danmark i den i hele dets tusindaarige Historie ganske enestaaende ydmygende, ja fornedrende Situation, at dets Hovedstad »erobres« af nogle faa Hundrede tyske Militærturister, der ganske ugenert sejler ind og besætter den søvende Hovedstad efter det Mønster, som allerede i 1909 blev opstillet af Karl Larsen i »Dommens Dag«. For 31 Aar siden er dette forudsagt, og saa var der endda en af de betydende Politikere af Regeringspartierne, der havde den ubegribelige Dristighed at sige, at dette var kommet uventet. Forhaabentlig kommer der en Dag efter denne, hvor et vaagent dansk Folk giver Politikere, hvem dette er kommet bag paa, Rejsepas for bestandig.

Nu forstaaer de fleste her i Landet, at denne skønne Teori om, at naar bare Danmark forholdt sig rolig, saa vilde der intet ondt ske, den var en Lygtemand, en til indvortes Brug dulmende Medicin. Nu ser de, at Danmark bliver Krigsskueplads. Kun Skade, at Hr. Hørup ikke oplever at se, at hans og Deres Teori, det er just den, om hvilken man nu med Sandhed kan sige: Hvad kan det nytte? Nu har de danske Pacifister ført Landet ud i en Ydmygelse, som ingen af de „krigsgale“ Konger nogensinde har formaaet at fremkalde.

Nu skal Generationer af danske slide for at forsøge at aftvætte den Plet paa Danmarks Ære, der sattes den 9. April, da Deres og Hr. Staunings Politik høstede den Løn, som ingen klartseende har været i Tvivl om maatte komme. Finland sønderlemmet, Norge hærget og ødelagt, det danske Folk under Kommando af en tysk General, Titusinder af Skandinaver allerede dræbte og lemlæstede, andre Titusinder hjemløse, ingen ved, hvad der venter Danmark,

men hvad „Regeringen“ venter, det hører vi hver Aften i Radioen. Alt dette, fordi Skandinavien i Skæbnetimen ikke ejede een Statsmand, men kun nogle „Parlamentarikere“, der følte sig overbeviste om, at den „Uvilje mod Krig“, der var saa udbredt i disse Folk ogsaa nok skulde holde dem uden for Krigen.

Nu synes jeg blot, at Regeringen til Underholdning for Folket i Mørklægningstiden skulde lade Stauning gentage sin Tale i Lund. En anden Aften kunde saa Indenrigsministeren*) udvikle, hvor fiffig han var, da han i et Par Aar saboterede Arbejdet paa at skabe en Luftbeskyttelse. Saa kunde en god Ven af Fog-Petersen læse hans Tale om, at Danmark ikke skal have et Forsvar for, at Tyskerne ikke skal fristes til at bruge det. Hartvig Frisch kan jo gentage sin Tale fra 19/1 om, at vi vil sætte ind „alt hvad vi ejer af Produktivkraft og Snilde(!), af Udholdenhed og Magtmidler for at bevare vort Land frelst og frit“ o. s. v. Der kan ogsaa findes en Række af Deres gamle Profetier, der vil virke underholdende og opbyggende i disse trange Tider. Spar blot ikke paa Kræfterne, der er nok at tage af, og vi trænger sandelig til en Opmuntring.

Ærb. V. Pürschel.

Jeg fik følgende Svar: „Østeralle 5 13/5 1940. — — — Hr. Generalauditor Pürschel: Jeg forstaaer jo, at De ud fra Deres Opfattelse ser paa Forholdene, saaledes som De har givet Udtryk for i Deres Brev af 30/4. Det nytter jo imidlertid ikke nu at diskutere, hvem der har haft mere eller mindre Ret. Opgaven for os alle maa være i Fællesskab at virke for, at det danske Folk kan komme saa taaleligt som muligt gennem de overmægtige Verdensbegivenheder, der nu foregaar.

ærbødigst P. Munch.

Jeg svarede, at det, der nu krævedes var en Regering af Mænd, der virkelig forstod, hvad der foregik, og som havde Mod til at handle derefter. Herpaa fik jeg naturligvis ikke noget Svar.

I Besættelsestiden

I Juli 1940 fandt der i Sønderborg en lille Episode Sted, hvis Enkeltheder jeg ikke erindrer, men som gav Tyskerne Anledning til at klage over Kommandanten Oberst Christensen, i hvilken Anledning Udenrigsministeriet ønskede at forhandle med Krigsmini-

*) Bertel Dalgaard.

steriet. General Stemann bad mig gaa med. Om denne Konferences Forløb handler det følgende Brev til en af mine gamle Venner fra Auditørtiden, daværende Kaptajn ved Livgarden, senere Oberst i Viborg Ivan Carstensen, der i mange Aar gjorde et stort og godt Arbejde for d.k.F. Brevet gengives helt, fordi det indeholder Referat af nogle Udtalelser af Erik Scavenius, der synes mig ret interessante.

Kære Carstensen.

Du interesserer dig jo for Politik og tilhører stadig det saakaldte konservative Parti. Jeg tænker mig defor, at det vil interessere dig at høre, hvorledes en af de saakaldte upolitiske Ministre, den gamle bundfrosne Radikaler, Forsvarsnihilist og Militæræder Erik Scavenius ser paa vor nuværende Stilling og særlig Sønderjyllands.

Det var under en tjenstlig Samtale, som General Stemann og jeg havde med E. S. i Udenrigsministeriet den 23/7, at de følgende Udtalelser faldt. Samtalen drejede sig om en Officer i Sønderjylland, som den tyske Overkommando var utilfreds med. (Oberst Christensen, Sønderborg).

Ministeren sagde bl. a.: Der er her i Landet en Del Mennesker, der tror, at alt efter den 9/4 er som før, men det er en Misforstaaelse. Danmark er et *erobret Land*. Stemann protesterede. Ministeren svarede i sin kendte, junkeragtige affejende Tone: »Der har ikke fundet de Begivenheder Sted, der sædvanligvis sker, men Danmark er et erobret Land«. Nu syntes jeg han trængte til et Standsningsstød og indskød: »I visse Henseender ringere«! Denne Hentydning til Radikalismens Ansvar irriterede ham aabenbart, og han kom med en lang Udvikling om, hvor meget værre Holland og Norge blev behandlet. Han omtalte hverken Belgien eller Finland.

Senere sagde han, at den paagældende Officer befandt sig i en Landsdel, som vi med Englændernes og Franskmændenes Hjælp havde erobret fra Tyskerne, hvor der stadig findes en Døl Tyskere, og at Officeren ikke havde forstaaet sin Stilling.

Dette sidste var i Parantes bemærket ganske uretfærdigt og efter min Opfattelse kun et Udslag af hans Militærhad.

Men tænk dig nu. Den, der taler saaledes om Sønderjylland, er den radikale Minister, der ledede vor Udenrigspolitik under hele Fredsslutningen, og som den Gang blev hævet til Skyerne for sin Indsigt og sit Maadehold. Ja, naar Grundbetragtningen var den, at vi *erobrede* Sønderjylland, saa forstaar man jo godt, at et vist

Maadehold var klogt. De blev den Gang helt hysteriske, naar man sagde, at det, der skete, kun var en delvis Genoprettelse af gammel Uret, men at det desværre var blevet Led i en omfattende Ordning, Versaillesfreden, hvilket maatte befrygtes at bestemme Tysklands Syn paa Grænsen. Den Slags maatte da end ikke antydes. Nej, her var Tale om en Ordning, der ved Danmarks, d.v.s. de Radikales, (in casu) Hr. Erik Scavenius' Klogskab var blevet saadan, at den kunde tjene som Forbillede paa hvorledes den Slags skulde ordnes. At antyde noget andet, var nærmest Landsforræderi. Nu staar den samme Udenrigsminister og siger sin ærlige Mening: Danmark har *erobret* Sønderjylland fra Tyskland. Jeg finder det oprørende, og hvad værre er, hele denne Indstilling med os som Erobrere fra 1920, der nu staar over for Erobreren af hele Danmark i 1940, maa jo stille ham ganske overordentlig svagt overfor et eventuelt tysk Grænserevisionskrav. Den maa i det hele gøre ham lidet egnet til at forhandle med Tyskerne, der blandt deres mange andre udmærkede — og nogle daarlige — Egenskaber ogsaa tæller den, at de øjeblikkelig gennemskuer Svaghed, udnytter den hensynsløst og — foragter den uendeligt.

Da han paany vendte tilbage til de Folk her i Landet, der ikke havde forstaaet, hvad der var sket den 9/4, hvormed aabenbart mentes alle dem, der ikke deler hans Opfattelse af, hvorledes der nu bør optrædes, bemærkede jeg med størst mulig Kølighed, at der var ingen, der havde mere direkte Opfordring til at forstaa dette end Officererne, og jeg kendte intet Tilfælde, hvor man havde klaget over Mangel paa denne Forstaaelse. Herpaa kunde han ikke give igen.

Til Karakteristik af Manden kan jeg iøvrigt tilføje, at han afbrød mig i en juridisk Udvikling med en storsnudet Bemærkning: Alt det Sludder bryder jeg mig ikke noget om! Jeg svarede ham omgaaende og skarpt: Ministeren kan være uenig i en Betragtning, uden at den derfor behøver at være meningsløs. Han svarede: »Ja, ja, vi sidder her jo ikke for at polemisere!«

Du maa naturligvis ikke benytte dette hverken offentligt eller privat, men det kan maaske bidrage til at give din Indstilling en efter min Opfattelse rigtig Retning, og det kan maaske atter lejlighedsvis bidrage til, at han bliver sat paa Plads, d.v.s. som Landjunker og Formand for A/S Politiken. I det Selskab passer han.

Med venlig Hilsen

Saaledes saa jeg altsaa den Gang paa Erik Scavenius, som jeg personlig kendte fra Ophold i Geneve under Nedrustningskonferencen, hvor jeg nogle gange spiste til Middag med ham og hvor han ofte overraskede mig med politiske Udtalelser, som jeg ikke havde ventet at høre fra en førende radikal, navnlig m.H.t. Husmandspolitikken.

Uden at have ændret de ovenfor gengivne Momenter af min Vurdering, maa jeg dog erkende, at hans Opræden i Efterkrigstidens Storme har givet mig mere Respekt for ham end for alle de øvrige Regeringsmedlemmer tilsammen. Tænk hvis Brorson havde været i Besiddelse af en lignende Karakterstyrke, for ikke at tale om Buhl, hvor mange Familier og Mennesker kunde da ikke være frelst fra Ulykke og Fornedrelse.

I December 1940 blev jeg syg, ved en Operation kort før Jul blev min ene Nyre fjernet. Jeg kom efter Datidens Forhold meget hurtigt oven Senge, men det tog meget lang Tid for mig at komme blot nogenlunde til Kræfter. Jeg kom først til Tjeneste igen den 1/5 1941.

Medens jeg laa paa Militærhospitalet, indtraf Episoden med Oberstløjtnant Ørum, der blev arresteret af Tyskerne. Jeg laa vaagen en hel Nat og spekulerede paa, hvorledes man kunde komme ham til Hjælp. Hvis Ministeriet havde fulgt min ret tidligt i 1940 afgivne Indstilling om at sætte den militære Straffelovs Krigstidsbestemmelser, der jo hjemlede Dødsstraf, i Kraft, havde man staaet meget stærkere i Kravet om at faa ham udleveret til dansk Retsfølgning. Nu stod vi svagt, fordi vore Straffebestemmelser ikke hjemlede en efter Tyskernes Opfattelse tilstrækkelig streng Straf. Efter at denne Mangel var afhjulpet ved en Lov med tilbagevirkende Kraft (vel nok det eneste Eksempel i Verdenshistorien paa, at tilbagevirkende Love er gennemført med humant Formaal), lykkedes det omsider at faa ham udleveret og idømt en lang Fængselsstraf. Dermed var Faren for, at Tyskerne skulde skyde ham, ovre. Jeg kendte ham ikke, men jeg bad min Søn, der da var konstitueret Auditor, om at paalægge min konstituerede Stedfortræder, Schæffer, at gøre hvad han kunde for at bjerge Ørum.

Det er her paa sin Plads at indskyde den Bemærkning, at hvis Ministeriet havde fulgt min ovennævnte Indstilling, havde det været muligt efter mil. Straffelovs Forræderibestemmelser at ramme de allerfleste af de Forbrydelser, som man nu efter Krigen lavede tilbagevirkende Love for at ramme. Men daværende Forsvarsminister Brorson var en altfor lille Mand til at kunne fatte en saadan

Beslutning. At tænke sig, at der i vort lille demokratiske Danmark kunde blive Brug for Dødsstraf for Forræderi, det laa langt uden for Søren Brorsens Aands Rækkevidde. Det er isøvrigt betegnende for Hulheden i Paastanden om, at Danmark var i Krig med Tyskland, at ingen af Forkæmperne for denne Teori nogensinde har turdet hævde, at militær Straffelovs Krigstidsbestemmelser var i Kraft. Der var ganske vist ikke udstedt nogen Bekendtgørelse om, at de var traadt i Kraft, men det havde dog været en langt mindre betænkeligt Standpunkt at hævde, at Ministeren efter 29/8 1943 havde været udelukket fra at udstede Bekendtgørelsen, og at det nu maatte være klart for alle, at der var Krigstid. . . . eller var det maaske netop dette sidste, man ikke turde hævde?

I Foraaret 1941, medens jeg som Rekonvalescent laa paa et Rekonvalescenthjem i Espergærde, blev jeg anmodet om at træde ind i et nyt Parti, i hvis Spids der fandtes to Folketingsmænd, Retsforbundsmanden, Kontorchef Svend E. Johansen, som jeg personlig kendte som en hæderlig og velmenende Mand, og en tidligere Nationalsocialist Larsen, som jeg ikke kendte. Desuden en alt for velkendt Mand, Wilfred Petersen, der havde opereret i Spidsen for en Skare ungdommelige Tilhængere. Jeg var meget betænkelig ved denne Kombination, men tilsidst gik jeg med til at mødes med dem i Snekkersten. Her havde jeg en lang Samtale med W. P., hvem jeg ligeud sagde, at hvis der skulde være Tale om et Samarbejde mellem ham og mig, maatte han fuldstændig aflægge de Metoder, han hidtil havde fulgt. Disse Vilkaar accepterede han, og jeg gik modstræbende med. Men ved det første (og eneste) store Møde, vi holdt i Koncertpalæet, skete der for det første det, at en stor Del af Tilhørerne under Anførsel af en ung Godsejer (Castenskjold) demonstrativt udvandrede, fordi jeg fra Talerstolen nægtede at angribe Jøderne. Jeg gentog min ofte tidligere fremsatte Udtalelse, at vi havde intet Jødespørgsmaal her i Landet. Dernæst maatte jeg offentligt og bestemt desavouere Wilfr. Petersen, der i en Tale forud for min var faldet tilbage til sin gamle Facon. Umiddelbart efter Mødet udmeldte jeg mig af Partiet. Det var splittet i Løbet af et halvt Aar.

Endnu en Gang lod jeg mig overtale til at forsøge med mit Navn at hjælpe en ung, som jeg en kort Tid troede paa, Jens Strøm. Han havde i sin Tid været et Navn inden for socialdemokratisk Ungdom, men var brudt ud og havde udsendt en ret stærkt omtalt Piece: Farvel Stauning. Han havde i Efteraaret 1938 søgt Tilnærmelse til Nat. Samvirke, men atter trukket sig tilbage. Nu kom

han igen. Der stod nogle Pengemænd bag ham og jeg lod mig overtale til Forsøget. Det var en Misforstaaelse. Jeg tog meget hurtigt Afsked med Hr. Strøm. Derefter sagde jeg bestemt Nej til flere Opfordringer til paany at gaa ind i Ringen. Min Indsats i dansk Politik var forbi.

Tilbage staar endnu at omtale en Piece, som jeg skrev i Sommeren 1941, hvilket bedes fastholdt ved Bedømmelsen af den. Den hed: »Ord til rolig Eftertanke«.

Den har været stærkt misbrugt af Folk, der har læst den med det ene Formaal at finde enkelte Sætninger, der løsrevne fra Sammenhængen kunde bruges i Avisartikler som »Bevis« for, at jeg havde støttet Tyskerne under deres Besættelse. En stakkels Politadvokat, som jeg traf en Dag, jeg var oppe hos Professor Carsten Høeg for at sige ham min uforbeholdne Mening om den ganske uansvarlige Maade, hvorpaa han forvaltede Politiets hemmelige Kartoteker, ytrede da, at alene det, at jeg havde skrevet denne Bog, var »tilstrækkeligt«. Mit Hjerter fyldtes af Medlidenhed med ham og hans stakkels Forældre. Jeg kan ikke tænke mig en tungere Lod end at have svagt begavede Børn.

En af mine Bekendte, der havde medvirket ved Bogens Udgivelse, bl. a. ved at skrive en Indledning, blev i de hektiske Udrensningsdage gentagne Gange afhørt af Inkquisitionen. Da man havde pløjet Bogen igennem fandt man dog intet Grundlag for at gøre Ansvar gældende. Naar man ved, hvad der krævedes dertil i 1945 —46, vil man forstaa, at rent juridisk maa den i hvert Fald være uangribelig. At ingen nogensinde har vovet at forulempe mig blot med en Afhøring, er allerede tidligere bemærket. Man har indskrænket sig til at sidde bag Busken og hive med Skidt fra egen Muddergrøft, naar jeg tilfældigt kom i Nærheden. De paagældende skulde vise Grøftekammeraterne deres — for manges vedkommende frisk erhvervede — Danskhed, saa den ikke blot kunde ses, men ogsaa lugtes.

De løsrevne Citaters Værdi for Mistæneliggørelsen er jo saa glimrende belyst ved det kendte franske Ord: Giv mig 10 Linjer, som en Mand har skrevet, og jeg skal faa ham hængt.

Her mindes jeg pludselig — naturligvis uden Forbindelse med det foregaaende — en lille Episode, jeg havde med en Højesterets-sagfører, kendt bl. a. for Aandfuldhed. Han havde anmeldt Besættelsestidens Fakta, der som bekendt ikke er lutter Fakta. Heri var de smaa Partier, jeg havde været med i, henførte under Kategorien: tyskorienterede, en Betegnelse, som Forfatteren ganske vist

havde haft lidt, eller meget, vanskeligt ved at begrunde, da jeg bad ham om det. Den aandfulde Højesteretssagfører sagde nu i sin Anmeldelse, at man ved at betragte disse Partier fik samme Fornemmelse, som man i sin Barndom havde, naar man væltede en stor Sten og saa alt det væmmelige Kryb, der havde samlet sig under den, myldre rundt. Jeg gik over til den fine Mand og spurgte ham høfligt, med hvilken Ret han betegnede mig som Kryb. Det havde han naturligvis aldrig tænkt sig, men han maatte jo erkende at have gjort det i sin Anmeldelse. Han forsvarede sin Betragtning med, at de, der i den kritiske Situation ikke havde stillet sig bag Demokratiet o.s.v. »Hvad forstaar De ved Demokrati?« spurgte jeg. Aabenbart et generende Spørgsmaal, som jeg ikke fik noget Svar paa ud over en Erkendelse af, at dette naturligvis kunde diskuteres. Han tilbød tilsidst en Berigtigelse, men jeg sagde: »Tak det skal De ikke ulejlige Dem med, Hr. Højesteretssagfører«.

Det udslyngede Ord kan jo ikke kaldes tilbage. Det øver ud i Fremtiden sin Virkning.

Det kan gøre forbandet ondt at blive traadt paa en Ligtorn, siger Folk, der har haft den Slags. Sker det for Hr. Sørensen, saa bander han højlydt. Men om en Mand trampes ned i Retsopgørets Trængsel, om en hæderlig Mand, der har gjort et stort og uegenlystigt Arbejde i den faste Overbevisning derved at gavne sit Fædreland eller dog forsøge derpaa, om han af en »korrekt Mand«, der maaske ikke aner, hvad det vil sige at kæmpe for sin Overbevisning, betegnes som et giftigt landsforræderisk Kryb, om der er 10, eller hundrede eller tusinde af den Slags. Gud bevares, hvor er det Hr. Sørensen ligegyldigt, bortset fra den vellystige Kildren, han altid føler, naar en Mand, helst en tidligere betydende Mand, faar maalt Skæppen fuld. Og Historiens Muse vil — med fuld Ret — slaa alle de ramte sammen i en Bunke: Det blev gennemført med forholdsvis beskedne Ofre af Menneskeliv og Menneskelykke. Det er min faste Tro, at Historiens Dom over »Retsopgøret« vil komme til at lyde omtrent saaledes, og med Rette. Men derfor vilde det alligevel klæde det danske Samfund i Egenskab af »Retssamfund« godt, om det søgte at gøre noget af Uretten god igen.

Jeg gentager, at jeg tænker ikke paa mig selv. Jeg var lykkeligvis gennem et langt Liv i Politik blevet saaledes hærdet, at den Smule, jeg har faaet, ikke har generet mig mere end taaleligt og forbigaaende.

Men tilbage til Bogen. Hvorfor skrev jeg den? Jeg kan ikke sige det bedre end det siges S. 17:

Det er haabløst! Ja, og dog maa det gøres. Thi kan der ikke haabes imod al Fornuft, saa kan der ikke haabes for Danmark. Lullet i Blund af Alsang driver Danmark ind i den Skæbne, der maaske sletter det ud. Det blunder trygt. Jeg forfærdes, naar jeg ser det. Jeg er fyldt af den dybeste Angst for mit Folks Fremtid. Derfor skrives disse Linjer. Kald kun Indsatsen latterlig i Forhold til Opgaven! Jeg erkender det. Men det skal ikke være min lille Sten, der har manglet i Muren om Danmark. Det skal ikke være paa min Plads, at Stormfloden sender det første Slik over Diget, det Slik, der i ufattelig Hast bliver Bæk., Aa., Flod.. og Stormflod gennem hele Diget. Ingen kan vide, om ikke hans lille Indsats kan blive netop den, der kalder en anden, en afgørende frem. Derfor bør ingen Indsats holdes tilbage, hverken af Beskedenhed, Haabløshed, Dovenskab eller Frygt. Danmark trænger nu mere end nogensinde i sin tusindaarige Historie til, at hver Mand gør sin Pligt. Du skal haabe mod al Rimelighed, du skal tro mod al Fornuft, og du skal handle ud fra din Tro og dit Haab!

Paa Side 35 redegjorde jeg for, hvad der efter min Mening var Fejlen ved det daværende Styre saaledes:

Under vor nuværende Ledelse driver Danmark for Vind og Vo-ve. Det første nødvendige for at styre et Fartøj, stort eller lille, er, at det gør Fart.

Det danske Redningsvæsen udgav for nogle Aar siden en Vejledning om, hvorledes man skulde bære sig ad, hvis man kom ud for den Opgave at føre en Baad gennem Brændingen. Det første er at skaffe Baaden egen Fart. Man kan ro med Bølgen eller mod den, men egen Fart maa der til, ellers vender Baaden før eller senere Siden til og kæntrer i Braaddet, og saa er det, der kommer i Land, efter al Sandsynlighed Resten af en Baad med Bunden i Vejret og ved Siden af den nogle blege forhenværende Mennesker.

Danmark er en Baad i Brænding, der driver rundt uden Fart, derfor uden Styr, og venter paa sin Skæbne. Du vil indvende, at saa vældige Kræfter er i Virksomhed, at et lille Land intet evner derimod. Tænk paa Redningsvæsenets Vejledning. De Kræfter, der kan udvikles fra nogle Aarer i en Baad i Brændingen paa Jyllands Vestkyst, er ikke meget værd i Sammenligning med Stormens og Bølgernes Vælde, og dog tilraader den højeste Sagkundskab at sætte disse Kræfter ind, for at skaffe Baaden egen Fart, derigennem Styr og den eneste Mulighed for at naa Kysten paa ret Køl.

Jeg ønskede, at det danske Folk skulde klare sig sin Stilling, vælge sin Kurs og saa sætte noget ind for at følge den valgte Kurs.

I Afsnittet »Skandinavisk Foraar« polemiserede jeg mod en i »Berl. Tid.« under 27/4 (41) gengivet Artikel fra »Hamburger Tageblatt«. Jeg bemærkede, at jeg ikke hører til »de sidste Dages hellige«, den foragtelige Skare, der først efter at Tyskland har besat Danmark har opdaget, at de egentlig altid har næret en dyb Sympati for Tyskland. Jeg fortsatte (S. 54): »Jeg skriver ud af den Overbevisning, at der ud af Kaos vil gaa et nyt Europa, der i sine Hovedtræk økonomisk og politisk vil blive bygget paa de Tanker, der er spiret i Italien og Tyskland og har sat saa smukke Frugter i Portugal...« Dette var altsaa en af Øjeblikkets militære Situation udsprunget fundamental Fejlvurdering. Men saa kom der noget helt rigtigt: »Jeg tror altsaa paa en Ordning, der vil gøre det muligt for Europas Folk — hvortil jeg ikke regner et kommunistisk Rusland — at leve i Fremtiden uden at ødelægge hinanden med idelige Krige, og at samle Kræfterne til fælles Værn mod fælles Modstander«.

Side 55: »En af Grundene til, at andre Folk ikke forstaaer Tyskerne, er den, at mange Tyskere ikke forstaa andre Folk. Og en Artikel som den ovenfor nævnte i »Hamb. Tageblatt« er i saa Henseende typisk«.

Artiklens Forfatter havde i en nordisk Samling set »en Blokdannelse«. Jeg svarede: »Tyskland maa forstaa, at Skandinaviens Folkestammer har samme Ret til at samles som de tyske Folkestammer. Og videre maa Tyskland forstaa, at Vilkaaret for et kulturelt Samarbejde med Norden er, at der bestaar en nordisk Kultur, og dennes første Betingelse er *Frihed*. Uden denne ingen nordisk Kultur. Og *uden* Befrugtning af nordisk Kultur vil den tyske i det lange Løb blive mindre værd end *med* en saadan Paavirkning«.

Det udvikles videre, at Tyskland maa forstaa, at vi ønsker at forsvare os selv, og »at vi alle føler en fremmed Besættelse som en Ydmygelse«. Endelig, at Skandinavien først og fremmest ønsker at leve i Fred og ikke at blive indviklet i andres Kampe«.

Side 58: »Tyskland kan da vælge. Det har Valget, thi det har Magten. Det kan undertrykke disse Folk og maaske dertil finde indenrigske Hjælpere. De tyske Ledere bør da blot spørge sig selv, om de i eget Land vilde finde Landsmænd, der tog en tilsvarende Stilling, egnede til at være ledende for en sund national Udvikling. Tyskland maa træffe Valget, om det vil vedstaa sin Lære om det nordiske Menneske og medvirke til at skabe et stærkt, frit og værdifuldt Folkeelement i Fremtidens Europa ved at medvirke til

Samlingen af Skandinavien, eller om det vil vælge for en Tid at undertrykke disse Folk. For det kan siges med Sikkerhed, det bliver kun for en Tid, sandsynligvis en kort Tid. Thi den tyske Lære er rigtig. Det nordiske Folk er et af Verdens stærkeste og værdifuldeste, men det er ogsaa et af Verdens mest frihedselskende«.

Skarperne og klarere kunde vel Kravet om Frihed som det alt overskyggende ikke stilles op.

S. 62 vendte jeg tilbage: »Stræbte Tyskland at blive Hersker over en Række undertrykte Stater, vilde det være en Ulykke for Europa og for Tyskland selv. Det er muligt, at det en Tid kunde herske ved at anspænde alle Kræfter, men da maatte hele den tyske mandlige Befolkning til Stadighed holdes under Vaaben og Freneds Arbejde i Hjemmet overlades til Kvinder og fremmede. Det maatte fremdeles blive et »Jern og Blodregimente«, der saa langt fra at føre Europa fremad og opad vilde føre det tilbage og ned«.

Det er vel Udtalelser som disse, der førte »Berl. Tid« til i en ellers meget uvenlig Anmeldelse at sige, at Bogens Holdning overfor Tyskerne var præget af »Værdighed«. Jeg lægger Vægt paa Brugen af Ordet værdig, fordi det jo netop var en nationalt uværdig Holdning, der blev bebrejdet mig af de Folk, der spredt i Bogen fandt Udtalelser, der løsevne kunde bruges til Mistænkelig-gørelse.

Side 67 findes følgende: »... at det for det danske Folk er ikke blot det værdigste men ogsaa langt det mest udviklende, om det søger at klare sig, hvilken Udvikling, det anser for den bedste i Fremtidens Europa, og naar det under en fri Diskussion har klaret sig dette — saa lad det danske Folk gøre en Indsats i den fastslaaede Retning, der er dette gamle frie Folk værdigt«. I en Note siges: »Fremtidens Europa er jo ikke noget færdigt, ej heller noget en enkelt eller nogle faa planlægger og bygger, som man bygger en Lejekaserne. Det bliver et Resultat af Kræfternes Brydning, og enhver, som sætter sine Kræfter ind, har Mulighed for at være med til at forme det«.

Enhver fordomsfri Læser vil vist indrømme, at dette ikke har noget at gøre med Knæfald for et af Nazismen præget nyt Europa, eller overhovedet med autoritær Meningsdannelse.

Naar det Side 84 siges, »at det er haabløst at vente nogen Fornyelse indefra«, altsaa fra det danske Demokrati, saa har jeg mødt

en overbevist Demokrat, der triumferende foreholdt mig, at paa dette afgørende Punkt havde jeg taget Fejl. Det danske Demokrati holdt og sejrede.

I dette sidste har han jo Ret. Demokraterne holdt i hvert Fald sammen. Lad mig først indskyde, at selv om jeg maaske har vurderet Fejl her, saa er der ved Indrømmelsen eller Fastslaaen af dette, ikke ført Bevis for, at jeg har været Landsforræder. (Ordet Landssviger bør forbeholdes dem, der af økonomiske Grunde gik Tyskernes Ærinde). Den, der søger at sige sit Folk, hvad han efter sin ærlige Overbevisning anser for at være Sandhed, selv en bitter Sandhed, er ikke en Landsforræder, men det modsatte, ganske uanset, om han har Ret eller ikke. Men dernæst er jeg jo langt fra den eneste, der har haabet og krævet en Fornyelse af vort politiske Livs Personer og Principper. Ikke mindst fra den tidligere Modstandsbevægelses Folk har der jo mangfoldige Gange været givet Udtryk for dyb Skuffelse over, at den Fornyelse, de saa sikkert havde haabet paa, den udeblev, da alle de gamle Politikere, der havde ført Danmark ud i Nedværdigelsen, efter at Uroen var ovre, satte sig hyggeligt til Rette igen.

Kun for ikke at lade selv den fjerneste Mulighed upaaagtet tilføjer jeg, at jeg gaar ud fra, at ingen vil driste sig til at betegne den nye Grundlov som den tiltrængte Fornyelse. Den blev jo mødt med stærk Protest, og der synes at herske Enighed om, at hvis det havde regnet paa Afstemningsdagen, var Fornyelsen blevet forkastet. Der er nu en Gang Forskel paa at støde i Fornyelsens Basuner, saa Jerichos Mure falder og paa at puste i Agitationens Tudehorn foran et gammelt Plankeværk.

Men det skal uden Forbehold indrømmes, at dansk Demokrati under Besættelsen — bortset fra enkelte Undtagelser — viste det Sundhedstegn, at Trykket udefra ikke virkede knusende men samlende. Der var ganske vist ingen af Folkets førende Mænd, der viste Heroisme, men der var heller ingen der viste sig villig til at danne en »dansk Regering«, der støttedes af tyske Bajonetter. Der kan — og skal — saaledes godskrives dansk Demokrati en Del for dets Holdning under Besættelsen, ikke for Heltedaad, men for jævn jysk stædig Modstræben, saaledes som den danske Bonde gør Modstand mod, hvad der ikke passer ham. De Heltegerninger, der blev øvet af Modstandsfolk havde ikke deres Udspring paa Christiansborg.

Jeg sagde videre i Bogen, at vi følte Besættelsen lige saa ydmygende som nogen anden dansk, at vi tilstræbte et frit Danmark, Led af et forenet frit Norden (S. 85) og i nært Samvirke, kulturelt,

økonomisk, politisk og maaske forsvarsmæssigt med et nyt Europa. Jeg betonede paany (S. 86—87), at »Der er en afgørende Forskel paa det danske og det tyske Folk. Og det vilde være en grov Misforstaaelse at tro, at en Propaganda efter tysk Mønster skulde virke i rigtig Retning paa det danske Folk. Ikke fordi vi er et bedre Folk, heller ikke fordi vi er et ringere, men fordi vi er et andet Folk, hvor en anden Udviklingshistorie har gjort Slægtsarven uens. Den danske Nationalsocialisme har vist sin Mangel paa Forstaaelse af dansk Tankesæt. . . . Paa Side 90 gentages det: Vi vil ikke skabe noget nationalsocialistisk Parti. . . .

Bogen sluttede med følgende Trosbekendelse: Hvert Slægtled maa kende sin Pligt og tage sin Byrde og bære den saa langt den formaar, paa det at Danskheden — frit Folk i frit Land — kan leve evigt og gøre sin Indsats i Europas Kultur ved at give den danske Mand de lykkeligste Kaar for Udviklingen og Udfoldelsen af sine Evner. Evigt skal den leve og give hver Slægt sin Opgave, sin Kamp, sin fuldbragte Gerning at hvile paa og give det dyrebare Minde om de Slægter, der kæmpede for Danmark, et evigt Liv. (S. 92).

»Det, der skal føre Danmark frem til Frihed paany, er en Kærlighed, der selv i den dybeste Ydmygelse intet Øjeblik ophører at arbejde — arbejde trods alle Vanskeligheder — gennem Passivitetens hængende Dynd — tagende Vilkaarene, saa haarde som de er, uden derfor at godkende dem, men aldrig opgivende og aldrig stivnende i et goldt, et daadløst Had«.

Jeg haaber, at det af de Citater, jeg har bragt vil ses, at Bogen ingenlunde er et Agitationsskrift for Nationalsocialisme, hverken i tysk eller dansk Form. Den gaar tværtimod hele Tiden imod Tanken om Danmark som et tysk Lydland, den betoner hele Tiden, at vil Tyskland et godt Forhold til Danmark (og Norden) er den første Betingelse Frihed.

Bogen blev næsten tiet ihjel.*) Nogle faa hadefulde Modstandere rodede den igennem for at finde »Citater«, der kunde misbruges til Mistænkeliggørelse. Jeg havde forudset og forudsagt dette, men naar jeg alligevel gik med til at skrive og udsende den, var det for at have min Samvittighed fri. Jeg gjorde et sidste Forsøg paa at bruge hvad der var tilbage af den ret betydelige Indflydelse paa dansk Offentlig Mening, som jeg en Gang havde haft,

*) Det eneste Blad, der anmeldte den, var mig bekendt kun »Berl. Tidende«. Anmeldelsen var meget uvillig, men den anerkendte dog, som allerede bemærket, at Holdningen over for Tyskland var af »megen Værdighed«.

til at vække det danske Folk til Daad, ikke til Alsang og Pjat. Det mislykkedes, og dermed er alt sagt, dog at det maaske bør understreges, at dette Forsøg saa lidt som nogen anden Indsats fra min Side i dansk offentligt Liv har haft egenlyttige personlige Formaal.

Under Besættelsen levede jeg hele Sommeren i Gilleleje, om Vinteren i Klampenborg. Jeg kom kun sjældent til København. Jeg er bagefter blevet klar over, at Etiketten Nazist, som jeg havde faaet paaklæbet, alligevel havde gjort en Del Fortræd, bl. a. paa den Maade, at jeg blev holdt udenfor. Hele den illegale Presses Virksomhed blev jeg først bekendt med efter 5/5 1945. Jeg fik ialt kun tilsendt en tre-fire Eksemplarer af et hektograferet Blad. Begivenhederne ude i Verden søgte jeg at følge gennem den svenske Radio. Den engelske ønskede jeg ikke at høre, fordi jeg ikke brød mig om at blive udsat for at høre Hr. Christmas Møllers Stemme. Den paa-virkede mit Nervesystem ubehageligt. Naar jeg var i København, generede det mig i høj Grad overalt at høre de tyske Soldaters Støvletramp med de jernbeslaaede Saaler. Derfor kom jeg der saa lidt som muligt. I Gilleleje havde Tyskerne besat Gilbjergshoved tæt ved mit Sommerhus, og de rykkede Aar efter Aar nærmere ind mod os. Tilsidst byggede de et Blokhús med Maskingevær paa Gilbjergstien knap 100 m fra vort Hus. Vor Bevægelsesfrihed var saaledes efterhaanden stærkt begrænset. Af og til standsedes man af en Patrouille, der forlangte at se Legitimationskort, og blev pudsigt slaaet med Ærbødighed, naar de saa en Titel med General ved. I Klampenborg blev min Kone og jeg en Gang inviteret paa at blive skudt af en dansk Hipomand, der var posteret for at dække en Tømning af et Ammunitionsdepot, der havde været skjult i en af N.E.S.A.s Transformatorstationer. Jeg raabte tilbage til ham: »Jeg er Generalauditør Pürschel, og De skal ikke sige mig, hvor jeg skal gaa eller hvor hurtigt.« Han blev staaende med Maskinpistolen i Anslag ved Hoften, medens vi demonstrativt langsomt gik ad Stien til Rødeport paa den planlagte Tur i Dyrehaven. En maskinpistolbevæbnet Mand fulgte os et langt Stykke inde i Direktør Pades Have, saa vi var jo Genstand for en smigrende Opmærksomhed.

Den 29/8 1943 cyklede jeg med min Søn, der havde været hos os i Anledning af min Fødselsdag den 28. til København. Jeg gik op i Krigsministeriet for at orientere mig og mødte der Forsvarsminister Brorsen, hvem jeg bad om en Forholdsordre. Han gjorde et meget nervøst og let forvirret Indtryk og svarede, at han havde

ingen Ordre at give: »De maa handle efter Konduite«. Helt for-gæves havde han altsaa ikke tilbragt Tiden i Forsvarsministeriet. Jeg tænkte uvilkaarligt paa den gammelkendte Anekdote om den gamle Ritmester, der modtog den unge Løjtnant, der meldte sig til Tjeneste ved Regimentet med bl. a. at advare ham mod at bruge sin Konduite: »Det har jeg kun gjort een Gang i mit Liv og jeg er aldrig nogensinde blevet skældt saa forfærdeligt ud, som den Gang«.

Der var naturligvis under Besættelsen, da alle de højere Offi-cerers Nerver var paa Højkant, en Række pinlige og vanskelige Sager til Afgørelse hos Generalauditøren, bl. a. de mystiske Begivenheder i Vordingborg paa Besættelsesdagens Morgen, da Stedets Politimester — før den officielle Meddelelse derom var udgaaet — kunde fortælle en Oberstløjtnant, at der ikke skulde gøres Mod-stand o. m. a., hvorom man kan læse i den parlamentariske Kom-missions Beretning, i Forbindelse med Undersøgelserne om det my-stiske »Møde i Rostock«. Der er efter min Mening vedblivende Momenter, der ikke er fuldt opklarede.

Kartotekskandalen

At jeg havde »gode Venner« inden for Politiet, havde jeg alle-re faaet at vide, da min Søn søgte ind i Politiet. Det trak ufor-staaeligt længe ud, og jeg spurgte min gode gamle Bekendt gen-nem mange Aar, Thune-Jacobsen, dengang Rigspolitichef, om Grunden. Han svarede, at et af Medlemmerne af det Udvalg, der stod for Ansættelserne, havde sagt om min Søn: »Ja, Manden er jo god nok, bare han ikke havde det forbandede Navn«. Medde-lelsen overraskede mig ærlig talt. Jeg havde levet i lykkelig Uvi-denhed om, at det ligefrem var diskvalificerende at være Søn af Generalauditør Victor Pürschel. Det var midt i Trediverne. Men saa var man den Erfaring rigere. Kort efter Besættelsen fik jeg at vide, at jeg var optaget i Politiets Kartotek over mistænkelige Per-soner. Det var sket paa et Tidspunkt, da jeg var Generalauditør og altsaa Forsvarsministerens ansvarlige juridiske Raadgiver, dertil Folketingsmand med en, det har jeg Lov at sige — ganske særlig Position paa den danske Rigsdag. Samtidig med, at Kongen ekstra-ordinært hurtigt benaadede mig med Kommandørkorset af før-ste Grad, bl. a. for mit Arbejde med Tilvejebringelsen af en ny mi-

litær Straffelov, sad der paa Politigaarden Folk og registrerede mine Gerninger i Kartoteket over mistænkelige Personer. Det lyder pudsigt, ikke? Det minder lidt om McCarthy.

Naa, foreløbig kunde jeg jo tage mig den Slags let. Men saa kom Befrielsen og med den kom Aanden over mange, som nu saa en Mulighed for at ramme Folk, som de ikke tidligere havde kunnet naa med en Ildrager. Rundt om i Foreningerne vaagnede mange af de smaa Ærgerrigheder, der ikke havde kunnet naa at spille nogen rigtig Rolle, op til Daad. Her var endelig Chancen, tænk at kunne optræde som »Udrenser«, som Repræsentant for den virkelige ægte Dankhed. Saa gik Ferietoget ud til den store Heksesafari. Saaledes f. Eks. i Foreningen 1. Regiment, hvor jeg netop i de seneste Aar var kommet til at spille en vis Rolle, efter at jeg som Dirigent havde klaret en meget bevæget Generalforsamling til begge Parters Tilfredshed. Her havde Bestyrelsen taget det fornuftige Standpunkt, at den ikke vilde have nogen privat Heksejagt og havde derfor afvist at lade nedsætte et »Udrensningsudvalg«. Men en lille Skare nidkære Medlemmer konstituerede sig egenmægtigt som Udrensningsudvalg uden Antydning af Mandat fra nogen anden og skrev til den over al Ros udmærkede Professor Carsten Høeg der — uvist ved hvilken Fortjeneste — havde erhvervet en saa almen Tillid, at en eller anden ukendt Magt havde udleveret ham Politiets Kartoteker at skalte og valte med, formodentlig frit efter eget Tykke. Denne Herre, der offentligt udtalte, at Oplysninger fra Kartoteket kun udleveredes til Myndigheder eller noget i den Retning, skønnede, at disse tre eller fire selvbestaltede Udrensningsmænd i 1. Reg. naturligvis fyldestgjorde Betingelserne, Senere maatte han dog erkende, at det gjorde de ikke. Og han gjorde det under en saadan Form, at den var bedst mulig egnet til at befordre ondsindet Sladder, idet han skrev noget som, at »Charteque forefindes«, »optaget i et eller andet Kartotek«, betegnet med Forbogstaver. Jeg bringer i Erindring, at der var noget der hed Bovrupkartoteket, et nazistisk Kartotek. Hvor let kunde Tanken ikke ved de mystiske Bogstaver ledes hen paa dette Kartotek. De ulykkelige, hvis Navne var optaget der, var Genstand for en vild Heksejagt Landet over. Jeg klagede naturligvis omgaaende til Justitsministeriet, men fik intet fyldestgørende Svar fra Hr. Ejvind Larsen, der tidligere havde behandlet mig med megen Respekt. Jeg gik op til Hr. Høeg og sagde ham, at han efter min Mening var blottet for Forstaaelse af, hvad det betød at sidde inde med Raadighed over Folks gode Navn og Rygte. Jeg havde ogsaa et andet utvetydigt Tilfælde af Hr. H.s letsindige Omgang med Menneskeskæbner for

mig. Hr. Høeg skal være en udmærket Videnskabsmand. Paa det Omraade, han her havde vovet sig ind paa, viste han sig som en lille Mand, uden Begreb om, hvad han havde med at gøre, men ganske vist passende fortræffeligt ind i hele Systemet til Nedtrampning af Menneskeskæbner.

Hr. H. sagde iøvrigt, at der i Kartoteket ikke stod andet end, hvad enhver kunde klippe ud af Aviserne. Enhver vil formentlig give mig Ret i, at Vendingen: »Charteque forefindes« er egnet til at vække Forventning om adskilligt mere spændende Ting end Ud-klip af gamle Aviser. Jeg er desværre ikke i Stand til præcist at dokumentere denne Episode, fordi jeg har udlaant de herhen hørende Skrivelser til en konservativ Folketingsmand, Redaktør B., der ikke har været at formaa til at tilbagelevere dem.

Derimod har jeg bevaret Genparter af den Korrespondance, jeg førte med Akademisk Skytteforening og Studenterforeningen, inden jeg udtraadte af disse Foreninger, til hvis høje nationale Standard jeg altsaa desværre ikke kunde svare. Korrespondancen findes aftrykt i Tillægget og vil sikkert mere Folk, der kender Foreningerne og min Indsats i dem.

Krigsslutning og »Befrielse«

I Begyndelsen af 1945 var det jo klart for alle, at det bar mod Enden af Krigen. Jeg forudsaa, at der efter dens Slutning vilde blive stillet Krav til Generalauditøren om Medvirken til Ting, som jeg vidste, at jeg ikke kunde være med til, hvis jeg skulde bevare Respekten for mig selv som Menneske og Jurist. Begivenhederne viste, at jeg havde Ret i denne Forudelse. Jeg realiserede derfor et Ønske, som jeg allerede før Krigen havde talt med den daværende Direktør for Krigsministeriet, min Ungdomsven fra Løjtnantsdagene, General Stemmann om, nemlig at gaa en Gang, naar jeg havde passeret de 65. I Februar 1945 begærede jeg derfor Afsked paa Grund af Alder fra Udgangen af Maj s. Aar.

Samtidig begærede jeg min sædvanlige Sommerferie i en Maaned fra 1/4 og fratraadte derfor i Realiteten mit Embede med Udgangen af April, hvilket jo var et for Formaålet særdeles passende Tidspunkt. Da jeg i Slutningen af Maj meldte mig fra Tjeneste, var General Gørtz Direktør for Ministeriet. Han takkede mig smukt for min Tjeneste og tilføjede i Anledning af, at vi lejligheds-

vis havde staaet ret skarpt over for hinanden, at det var den almindelige Mening i Hæren, at omend man kunde være uenig med Generalauditøren, saa var der ingen Tvivl om, at »dennes Bevæggrund altid havde været at naa den retfærdige Løsning af Spørgsmaalet, og intet andet«. Det var Ord, der glædede mig meget, fordi jeg altid havde højagtet Generalens Karakter. Ved Midsommertid fik jeg min Afsked bekræftet med Kongens Underskrift og Majestætens Tak for min lange og udmærkede Tjeneste, og endelig fik jeg senere Hæderstegnet for 25 Aars god Tjeneste.

I Foraaret 1945 bragte »Fædrelandet« en Artikel: »Hvor staa Generalauditør Pürschel nu?«, hvori — fejlagtigt — antydedes, at jeg havde svigtet Ideer, jeg tidligere var gaaet ind for. Kort Tid efter fik jeg et anonymt Brev, hvori der stod, at Artiklen i »Fædrelandet« havde gjort Skade, og at »man havde Kig paa mig«. »Gaa derfor straks under Jorden«, sluttede Brevet. Jeg viste det til min Søn, men ikke til min Kone før mange Maaneder senere og lagde det derefter paa Plads i Arkivet. Der skete intet for mig.

Derimod fik flere af mine politiske Venner Kærligheden at føle efter »Befrielsen«. Hos en Fabrikant E. i København indfandt der sig en Bande under Ledelse af en Premierløjtnant, der foreholdt E., at han bl. a. havde været Medlem af Pürschels Parti. De ædle Fædrelandsvenner medtog ved Bortgangen alt, hvad der i Lejligheden fandtes af Cigarer og Spiritus (gode Ting). Nogle af dem sikrede sig ogsaa varigere Minder, f. Eks. en fin Fyldepen, af den foragtelige Landsforræders Ejendele. Han blev løsladt efter et Par Dages Forløb, naturligvis uden Tiltale.

En anden af mine Bekendte anholdtes og anbragtes paa en Lastbil sammen med en Hob andre lige saa grove Forbrydere (paa Frederiksberg). Den ædle Fædrelandsven, der bevogtede dem, befalede ham at holde Snothornet ligeud, og da anholdte vendte sig for at protestere mod denne Tiltale, gik et Skud fra en Maskinpistol af. Selve Vendingen frelste hans Liv. Han fik nu kun et Strejfskud, men Meningens var god nok. Ogsaa han blev løsladt efter et Par Dages Forløb uden videre Tiltale. Hvis han ikke havde vendt sig var han vel — efter bedste bolsjevik Mønster — blevet opført som »skudt under Flugtforsøg«. En betydelig Del af den Bærme, der i Dagene omkring 5/5 1945 sluttede sig til de virkelige Frihedskæmpere, var jo i Aand og Metoder forbavsende nært beslægtede med de Bisser, der stillede sig til Gestapos Tjeneste. Maa-ske bør man ikke forbavses. Disse Folk — paa begge Sider — var jo af den samme Type, der i disse Dage muntre sig i Nyhavn og

paa Raadhuspladsen med brutale Overfald paa sagesløse og Udplyndring af tilfældige Forbipasserende. Drivkraften for deres Tilslutning var jo ikke en Tilslutning til en Ide, de dreves ganske simpelt af Udsigten til for en Tid uhemmet at kunne give deres Drift til Mishandling og Plyndring og Ødelæggelse frit og ansvarsløst Løb. For de ulykkelige, der beherskes af den Slags asociale Drifter, maa det i Virkeligheden have været en meget betydelig Fristelse, det skal indrømmes, men man kunde maaske have været berettiget til at vente, at de Folk, der stod i Spidsen havde gjort noget mere for at disciplinere den Skare, de slap løs paa Samfundet. Men saa tænker jeg atter paa Premierløjtnanten, der ledede Røvertogtet hos Fabrikant E. Jeg har desværre aldrig kunnet faa opsporet hans Navn, for jeg vilde saa gerne have sagt ham, at hvis en tilsvarende Adfærd var blevet oplyst, medens jeg var Generalauditor, var Gerningsmanden uden Varsel blevet afskediget af den danske Hær som uværdig til at bære Uniform.

Min mangeaarige Bekendt, jeg kan vel næsten sige Ven, vor Generations fineste Litteraturkritiker, Magister Harald Nielsen, var naturligvis ogsaa blandt de under Begyndelsesforvirringen anholdte og siden uden Tiltale løsladte. Han har fortalt mig et Par Eksempler paa, at der midt i Tragedien dog ogsaa var Stænk af Humor. Da de er de eneste, jeg har hørt om fra den Tid, hidsætter jeg et Par. De laa i Halm i en Gymnastiksal, da en lille skikkelig Grosserer brutalt skubbedes ind i Lokalet og nu stod og saa sig hjælpeløst omkring. En stor Bisse af Svajertypen, der ogsaa var blandt Forbryderne, lettede da paa sig og sagde til den nyankomne: Du kan lægge dig der. Ham der laa der, blev skudt i Morges. (Fri Fantasi). Samme Svajer blev hurtigt løsladt, og da han blev spurgt, hvor det kunde være, sagde han: »Jo, vi der ikke havde gjort andet end at spise smaa stegte Børn om Søndagen, vi blev jo straks sluppet løs«. Det er den Slags Fuldræffere, der faar en til at elske Svajerne. Tænk om der paa Christiansborg og i Rigsadvokaturet havde siddet Folk med lige saa sund Sans for Forskellen mellem Forbrydelse og Smaaforseelse, saa var megen ond Uret ikke blevet øvet.

Jeg var lamslaet, da jeg saa, hvad Dansk Lovgivningsmyndighed, dansk Anklagemyndighed og danske Domstole lod sig drive til i de første Efterkrigsaar. Det fandt sit mest gribende Udtryk i den Betænkning, der i Februar 1946 afgaves af Flertallet i en Kommission, der nedsattes i Slutningen af 1945 til fornyet Overvejelse af de givne tilbagevirkende Love. Her satte en Række fremragende Jurister deres Navne under en Betænkning, der gør cotau for en

Folkestemning, der udnævnes til Retsbevidsthed. Det er efter mit Skøn et sørgeligt Aktstykke. Lykkeligvis afgav den nu afdøde Professor i Strafferet, Oluf Krabbe, en Mindretalsbetænkning, hvor han med stor moralsk Kraft og med stringent Logik hævder de Grundprincipper i dansk Strafferet, som har gjort Landet fortjent til Navn af Retssamfund. Hans kloge og myndige Ord straalere som et Fyr vejledende gennem »Retsopgøret«s kulsorte Nat. Oluf Krabbe fortjener alene for dette en Mindestøtte paa Frue Plads. Han talte Rettens Sag mod Urettens fraadende Stormflod.

Ogsaa de 101 ansete Jurister, der i Efteraaret 1945 ved en Henvendelse til Rigsdagen søgte at dæmme op, har Krav paa at huskes med Hæder.

Det, der var Ulykken i 1945, var at man glemte den Visdom, som dansk Statsstyre havde vist sig i Besiddelse af i 1851, da man gav Amnesti til næsten alle, der havde kæmpet i Insurgentarmeen mod Danmark. De havde ikke været Marinevægttere o. lign. De havde med Vaaben i Haand kæmpet mod den danske Hær, og dog forstod den danske Regering i hine Demokratiets Morgenrødes Aar, at der maatte slaas en Streg over alt dette, hvis man ikke skulde skabe en talrig retsløs Pariakaste i det danske Rige. Kun de ledende, der havde gjort Brud paa en individuel Troskabsed blev undtagne.

Havde man gjort det samme i 1945, havde man undgaaet at slaa den dybe Kløft i det danske Folk, som vil bestaa til enten Uretten gøres god, eller til de sidste Ofres Efterladte er døde. Jeg tror og haaber, at det første vil ske.

Tillæg

Klampenborg den 7/4 1946.

Hr. Direktør Guldbrandsen.

Formand for A. S.

Jeg tillader mig herved skriftligt at bekræfte min pr. Telefon foretagne Udmeldelse af A. S.

Jeg havde, indtil jeg fik den sidste Aarsberetning, intet Øjeblik tvivlet paa, at det eneste, der kunde skille A. S. fra mig var, at enten Foreningen eller jeg afgik ved Døden. Men Foreningens Udrensningsudvalg og Bestyrelsen har altsaa villet det anderledes. Ingen, der kender mig, kunde vel vente, at jeg skulde acceptere at gaa med sort Kokarde. Jeg har i hvert Aanderag, jeg har draget, været mit Fædreland en tro Søn.

Jeg vedlægger et Brev til Formanden for »Udrensningsudvalget« (Herr Kontorchef Bang*), hvilket jeg efter Gennemlæsning beder tilstillet denne. Det er et Svar paa hans besynderlige Redegørelse for de Præmisser, paa hvilke man bag min Ryg har dømt mig til sort Kokarde.

Jeg har uhyre meget at takke A. S. for. Mest fra de unge Aar, men ogsaa senere. A. S. har betroet mig mange Opgaver, som jeg har været lykkelig for at forsøge at løse. Den har skænket mig mange glade Øjeblikke, mange gode Kammerater, mange højtstemte Stunder og endelig mange Øjeblikke, hvor jeg følte det som en stor Lykke at samle en smuk Aftens Stemning i en Tale for Fanen. Jeg skal aldrig glemme dette.

Men nu er jeg altsaa blevet til Besvær. Jeg kan endnu kun gøre A. S. to Tjenester. Den ene at melde mig ud. Det er sket. Den anden, at jeg herved meddeler A. S. Tilladelse til at optrykke mine Jubilæumsskrifter, som jeg ved har været mange til Glæde, uden mit Navn. Man kan jo f. Eks. sætte mit nu ledige Nummer 303 paa Titelbladet.

*) Nu Vejdirektor.

Klampenborg, den 6/4 1946.

Hr. Kontorchef Bang.

Herr Kontorchefens Brev af 27. f. M. giver mig Anledning til følgende. De siger, at Udvalget »har ikke afgivet Indstilling, som berører Deres juridiske Rettigheder som Medlem af A. S. Derfor har det ikke været nødvendigt at give Dem Lejlighed til at udtale Dem«.

Professor Viggo Bentzon lærte, at »al Tale arbejder med stiltien- de Forudsætninger«. Deres Brev er et smukt Eksempel herpaa. Alt- saa: Havde Indstillingen berørt juridiske Rettigheder, havde man været nødt til at lade den sigtede udtale sig, men nu da det *kun* drejer sig om, at andre (ellers er Ordet juridiske overflødig) Ret- tigheder, nemlig moralske, berøres, saa foreligger ingen saadan Nødvendighed, og hvad der ikke er nødvendigt, det giver man na- turligvis ikke. Jeg lader dette Ræsonnement staa i al sin *ædle* Nøgenhed. Saaledes ræsonnerede i det Herrens Aar 1946 en kgl. Kontorchef og en Oberst (Ramsing), der af A. S. havde faaet overdraget det Tillidshverv at være moralske Dommere over an- dre Medlemmers Færd.

Uden at jeg aner det mindste derom, opfører man derefter mit Navn paa en Liste, om hvilken Udvalget indstiller til Bestyrelsen, »at de paagældende indtil videre ikke bør have Lejlighed til at fremtræde officielt, d.v.s. som Talere o.s.v. i A. S., fordi man der- ved ikke kan undgaa at give Indtrykket af, at Foreningen officielt erklærer sig til Gunst for deres Holdning i Krigsaarene«.

Idet jeg indskyder, at det vel snart er en halv Snes Aar siden, jeg sidst var til Stede ved en Sammenkomst i A. S., jeg mindes intet siden Afleveringen af Fanen, og at jeg ikke har været i A.S.U.F. siden Jubilæet i 1942, skal jeg ikke benægte, at der for Tiden kan findes mindre, opfanatiserede Kredse, hvor et saa skævt Ræsonnement kan trives, men jeg maa bestemt benægte, at normalt tænkende Individuer vilde kunne tiltræde det, og det kunde derfor roligt lades ude af Betragtning. Ved at bøje sig for den Slags Gali- mathias viser man sin egen Usselhed og gøder Jordbunden for den Mindretalsterror, under hvilken dansk Aandsliv i Dag lider saa haardt.

Men Bestyrelsen gjorde det. Man gav mig i Stilhed den sorte Ko- karde og undtog mig fra den til de øvrige 50-Aars Jubilarer ud- gaæde Opfordring til at deltage i Rekrutgildet.

Jeg takker for den Oprigtighed, hvormed det meddeles, at man

forbeholder sig ved given Lejlighed at tage Sagen op paany for at »overveje videregaaende Forholdsregler«. De kan spare Dem Deres Overvejelser i saa Henseende. Jeg har straks efter Modtagelsen af Deres Brev udmeldt mig af A. S.

Dernæst siger De, at jeg har deltaget i »politisk-nazistisk Virksomhed«. Udtrykket er mindst dobbelttydigt. For Tiden kalder man i Moskva Herr Churchill for Nazist eller Facist, hvilket vil sige Modstander af Kommunismen. I den Forstand er ogsaa jeg Nazist. Men Udtrykket kan ogsaa betegne noget andet, noget nationalt odøst, nemlig de Folk, der under Besættelsen samarbejdede med Tyskerne. I den Forstand har jeg aldrig været Nazist, hvor meget mine politiske Modstandere saa af agitatoriske Grunde har fundet det bekvemt at klæbe denne Etikette paa mig. Taget i denne nærmest liggende Forstaaelse, er Beskyldningen positivt urigtig. Hvis De havde talt med mig, forinden De dømte, vilde De have faaet Deres Begreber korrigeret paa dette Punkt, hvilket aabenbart er haardt tiltrængt.

De omtaler en »Ministerliste«. Som det fremgaar af den Artikel, i hvilken den findes, er den et Optryk af en Liste, som det paagældende Blad havde bragt »Maaneder i Forvejen«, før jeg kom i Samarbejde med Bladet. Den indeholdt ikke mit Navn, men ganske rigtigt de to af Dem nævnte, nemlig Juncker og Borberg, hvis Navne nu siges at være kompromitterede. Men den indeholdt ogsaa Navne som Kaj Munk og A. P. Møller. Hvorfor nævner De nu kun de to første, men ikke de to sidste, Herr Kontorchef? Hvorledes vilde det gaa en Mand, der i en Vidneforklaring for en Ret gjorde noget lignende, nemlig at nævne det af et Dokument, der passer i hans Kram, men fortie andet, der ikke passer?

Dernæst nævner De blandt mine Medarbejdere to Navne: Ax. Høyer og S. E. Johansen. Atter her er De uheldig, fordi De har forsømt at tale med mig, før De dømte. Samarbejdet mellem H. og mig ophørte straks efter Valget i April 1939, fordi han bag min Ryg, hvilket maaske ikke er nogen Anke i Deres Øjne, havde lavet en Gæld paa ca. 30000 Kr., for hvilken jeg nu gjordes ansvarlig. Og hvad den sidste angaar, der kunde iøvrigt nævnes flere, der senere gjorde sig herostratisk bekendte, saa er dertil at sige, at jeg kunde nævne en Række Navne paa Mænd, med hvem jeg da var i Samarbejde, som senere var med i Modstandsbevægelsen, nogle paa fremskudt Plads. Hvorfor er jeg mere ansvarlig for de første end for de sidste. De finder jo ikke paa at bebrejde Fibiger, Kraft eller Møller, at de har siddet i Parti sammen med en Landsforrædder som undertegnede. Det sikre er, at dér, hvor jeg havde Ledel-

sen, der var der ikke noget med Nazisme i den gængse Forstand. Der blev der arbejdet af al beskeden Evne for at forhindre det, der var hin Besættelsestidens første Fases store Fare, at Frits Clausen kom til Magten.

Dernæst taler De om, at jeg i Jubilæumsskriftet for A.S.U.F. har »fremhævet« Schalburs Navn. Dette er positivt urigtigt. Jeg har ikke fremhævet Schalburs Navn. Jeg har nævnt det ganske paa Linje med en hel Række Foredragsholderes Navn (nemlig saavidt jeg husker samtlige saadanne, som ikke var Medlemmer af A.S.U.F.), og jeg har karakteriseret ham som Krigsdeltager ganske som Gudme og Dinesen. Den sidste kan maaske snarere siges at være lidt fremhævet ved Nævnelse af Bogen »No mans land«. Jeg skulde *skrive Historie* og ikke ved Fortielse *forfalske Historie*. Vilde De finde det rigtigt, om Studenterforeningens Historieskriver vilde fortie, at Gøbbels en Gang har været inviteret som Foredragsholder i den Forening?

Brevets sidste Stykke er en moralsk Forelæsning, hvori De — for at sige det blidt — antagelig i en momentan Forglemmelse af, at De taler til en Mand, hvis 7-aarige Tjenestetid i A. S. udløb 2 Aar, før De blev født, tillader Dem at ville belære mig om, hvorledes jeg bør optræde i Forhold til A. S. Tilgiv mig, men jeg finder Tanken grotesk.

De meddeler mig nu først, »at jeg intet Krav har paa, at A. S. paa nogen Maade gaar i Breschen for mig for at bjerpe mig ud over Vanskeligheder, som skyldes politisk Virksomhed, der er uden Forbindelse med A. S., og i hvert Fald ligger langt fra Foreningens Linie« (??). Jeg løser aldrig Kryds og Tværs Opgaver og har derfor opgivet at finde ud af, hvad Meningen monne være med Sætningens to sidste Led. Hvad den første Del angaar, ja saa har jeg mange Gange paa Rigsdagen gaaet i Breschen for A. S. til Tider med den Virkning, at jeg betegnedes som facistisk Forsvarer af facistiske Korps, til andre Tider saaledes, at Regeringsbladet sluttede sig til Kommunistbladet i Kravet om min Afsked som Generalauditor og med Risiko for, at det virkelig skete. Men jeg har naturligvis intet Krav paa Gengæld. Jeg har mange Gange sat mit den Gang gode Navn ind for A. S., idet jeg sagde: Jeg kender A.S., og jeg indestaar for, at der i denne Forening og dette Korps intet kendes til Politik. Der hersker kun een Vilje, den at ville tjene Fædrelandet, om saa skal være ved at ofre Livet for det. Men jeg har naturligvis intet Krav paa, at A. S. gør Gengæld og siger: Vi kender ham gennem snart 50 Aar (den Gang Angrebene begyndte).

Vi ved, at han altid har været en god, dansk Mand, og han har gennem mange Aar virket for at udbrede den Aand blandt de unge Studenter. Jeg har aldrig ventet Gengæld, har aldrig ønsket det, og derfor aldrig, end ikke paa svageste Maade, antydnet det end sige talt derom. Hvorfor i al Verden søger De saa at give det Udseende af, at det er nødvendigt at sige det til mig. Jeg ser ikke rettere end, at enten er denne Sætning Udtryk for noget grovt utilbørligt, nemlig en Sigtelse for, at jeg har forsøgt at bruge A. S. til Politik eller dog til at klare mig selv ud af en politisk Klemme, eller ogsaa er det Udtryk for en momentan, men fuldstændig Aandsformørkelse.

Slutningen af Brevet er paa Linje hermed: »Foreningen har det mest absolutte Krav paa, at De — som alle andre Medlemmer i lignende Situation — gør alt, hvad der staar i Deres Magt for at holde Foreningen uden for saadanne Forviklinger«.

Ja, jeg spørger paany, hvorfor i al Verden fortæller De mig den Slags Selvfølgeligheder??

Inden jeg slutter, beder jeg Dem sige til min fine Ven og trofaste Kammerat, Herr Oberst Ramsing, at det har overrasket mig noget at se ogsaa hans Navn som Garant for, at jeg er en nationalt suspect Person, al den Stund han dog har været Officer og ved, at jeg ved min Afsked fik Kongens Tak for lang og udmærket Tjeneste, hvilket formentlig ikke tildeles Folk, mod hvis nationale Holdning Ministeriet har noget som helst at indvende, jfr. Admiral N.N. Jeg bemærker herved, at samtlige de Momenter, De har fremhævet i Deres Skrivelse med Undtagelse af Schalburgpjattet har foreligget for Offentligheden, og altsaa har været Ministeriet bekendt.

Naar De et Sted taler om, at der intet Dementi foreligger fra min Side, bør jeg dog maaske fortælle Dem, at jeg og mange andre i Kraft af den genvundne Frihed til »frit at tænke, tro og tale« er absolut afskaaret fra at faa noget politisk Dementi frem for Offentligheden.

Til sidst dette. I 1942, da alt det, De i Deres Brev bebrejder mig, var udspillet for Offentlighedens Øjne, da henvendte man sig fra A.S.U.F. til mig og bad mig om at skrive en Jubilæumsartikel, eller hvad man nu vil kalde det lille Skrift.

I 1944 eller vel snarere i Foraaret 45 henvendte Foreningens Formand sig til mig og bad mig gennemlæse og eventuelt korrigere en stor Artikel om Foreningens Historie, som han paa Anmodning havde skrevet til et eller andet nordisk Tidsskrift, tror jeg, og som

han aabent erkendte for en stor Del var skrevet paa Grundlag af mine Historiebøger.

Mon det kan forbavse nogen, at jeg, efter saa friske Tillids-erklæringer, ramtes noget uforberedt af Meddelelsen om, at jeg var indstillet til og belønnet med den sorte Kokarde?

Jeg kan ikke undlade at tilføje, at den simpleste og værdigste Maade at løse denne Knude paa havde været, at en af mine gamle Kammerater var kommet til mig og havde sagt: Kære P., vi ved, at du er saa god en dansk Mand som nogen, og vi ønsker at beholde dig i A. S., men du ved jo, hvorledes du omtales for Tiden. Vi beder dig derfor for A. S.' Skyld ikke optræde som Taler ved vore Sammenkomster. Jeg havde selvfølgelig øjeblikkelig svaret: enig.

Klampenborg, den 24/3 1946.

Til Studenterforeningens Seniorat.

Under 5/12 f. A. modtog jeg en Skrivelse fra det saakaldte Udrensningsudvalg, hvori meddeltes, at man havde besluttet, »under Hensyntagen til Deres Virksomhed som Taler i National Studenteraktion og Deres Forfatterskab til Piecen »Ord til rolig Eftertanke« at indstille Dem for Foreningens Domstol til Eksklusion«. Jeg svarede under 18/12 med først at udbede mig forskellige Oplysninger, bl. a. om Udvalgets Sammensætning og en Præcision af hvilke Punkter i Piecen, Anklagen byggedes paa. Under 29. Januar modtog jeg et Svar, hvori m.H.t. Piecen sagdes: »finder vi hele dens Indhold og Tendens af en saadan Karakter, at det skulde være overflødigt at citere enkelte Brudstykker«. Altsaa et undvigende og aabenlyst urimeligt Svar, der selvfølgelig ikke havde kunnet holde, hvis det var kommet til en Procedure. Om Udvalgets Sammensætning indeholdtes intet i Svaret. Under 8. Februar udbad jeg mig paany Oplysning herom. Siden har jeg intet hørt fra Udvalget, men jeg har i forskellige Blade set gentagne Meddelelser om, at jeg skulde ekskluderes. Jeg henstiller til Overvejelse, om det kan siges at være anstændigt for en Forening som Studenterforeningen, at et gammelt Medlems Navn saaledes paa Forhaand og som Indledning til en Procedure, der skulde ende for Generalforsamlingen, søges tilsølet. Efter at Domstolen, som det var at vente efter Lovene, har erklæret sig inkompetent, har man efter Bladmeddelelser besluttet at nedsætte en Æresret til Behandling af

Sagerne. En saadan er uden Hjemmel i Foreningens Lov. En Sags Indbringelse for den maa derfor efter min Opfattelse forudsætte en Vedtagelse fra den anklagedes Side. En saadan Vedtagelse vil ikke komme til at foreligge for mit Vedkommende. For det første kan jeg ikke godkende, at Sagens Afgørelse kan komme til at afhænge af en ung Student, der, hans mulige øvrige fortræffelige Egenskaber ufortalt, ikke kan forudsættes at have et gennem Livets Skole modnet Menneskes Forstaaelse af, hvad det betyder for en Mand at faa et gennem et langt Liv i skarpt Lys erhvervet. hæderligt Navn tilsmudset. Dernæst maa den endelige Afgørelse tilfalde Generalforsamlingen, der erfaringsmæssigt beherskes af Russer og derfor er let stemningsbevægelig paa en Maade, der ikke byder nogen Garanti for en objektiv retfærdig Afgørelse. Fremdeles maa det efter foreliggende Fortilfælde befrygtes, at en frifindende Kendelse ikke vil gøre Ende paa den paabegyndte Aktion og derfor er uden større Interesse at opnaa. Endelig og afgørende dette: Jeg har under 20/6 f. A. gennem Krigsministeriet (Forsvarsminister Kraft) modtaget hans Majestæt Kongens »allernaadigste Paaskønnelse af og Tilfredshed med min lange og udmærkede Tjeneste«. Enhver vil forstaa, at en saadan Paaskønnelse ikke gives til en Mand, hvis hans Forhold ikke i enhver Henseende og navnlig ogsaa i national Henseende har været ulastelige. De Forhold, der bebrejdes mig af Udvalget er ca. 4 Aar gamle og velkendte af Ministerierne. Piecen har jeg selv i sin Tid sendt til Kongen og til den nuværende Afdelingschef i Krigsministeriet, gennem hvilken Sagen er passeret. Det vilde derfor være en ejendommelig og efter min Opfattelse ligefrem pinlig Situation, om jeg af Studenterforeningen stempledtes som unational. Jeg mener ikke at burde aabne Vej for denne Mulighed. Under normale Forhold vilde jeg ganske vist føle mig fuldkommen sikker paa, at en nøje Undersøgelse af de paaklagede Forhold maatte føre til fuldstændig Frifindelse, men som Mentaliteten er nu, føler jeg mig ikke sikker paa, hvad en Generalforsamling af unge Studenter uden Kendskab til min Fortid kunde lade sig ophidse til.

Jeg vedlægger en Redegørelse for min Fortid, saavidt den er af Interesse i denne Forbindelse. Hvis Senioratet efter at have læst Redegørelsen ikke mener at ville eller kunne standse Aktionen mod mig, ønsker jeg med øjeblikkelig Virkning at udtræde af Studenterforeningen. Jeg tillader mig at imødesee et Svar efter Omstændighederne snarest belejligt.

Redegørelse til Studenterforeningens Seniorat.

Da jeg blev Student i 1895, indtraadte jeg straks i Studenterforeningen, af hvilken jeg siden med en kortere Afbrydelse har været Medlem, de sidste ca. 40 Aar livsvarigt.

Jeg indtraadte ligeledes i »to Løver« og i Akademisk Skytteforening, i hvis Korps jeg gjorde uafbrudt Tjeneste i 7 Aar, indtil jeg i April 1902 indkaldtes som Soldat. Jeg var Formand for Korpssets Underofficersforening, Delingsfører fra December 1899. Adjudant hos Chefen og Medlem af Foreningens Bestyrelse. Efter at have gennemgaaet Sekondløjtnantskolen paa Kronborg hjemsendtes jeg fra Hæren i Juni 1903 og var derefter i 5 Aar paa Bornholm, men jeg bevarede stadig Forbindelsen med A. S. Jeg udarbejdede bl. a. Jubilæumsskrifter for den i 1911, 1916 og 1926, samt for Underofficersforeningen i 1942.

I 1900 deltog jeg (som Komitedlem) i Studentertoget til Island, hvis Formaal var at søge at knytte en nærmere Forbindelse mellem Danmark og Island.

I December 1900 holdt jeg Rekruttale ved Korpssets Rekrutgilde og sagde der bl. a. efter en Omtale af Slagordet: Hvad kan det nytte? følgende: »Men kommer den Dag, da det Danske Folks Flertal slutter sig til denne Betragtning, da vil den Dag ikke være fjern, da det tyske Flag vil vaje over Universitetet, over Thorvaldsens Museum og det kongelige Teater, ikke den 6/7 og ikke den 2/4 men paa Sedandagen og paa Dybbølsdagen«.

I Foraaret 1901 indvalgte jeg første Gang i Senioratet (Moltesen). Det valgte Seniorat nedlagde dog meget kort efter Valget sit Mandat. Samme Aar repræsenterede jeg Studenterforeningen ved Festen for Fædrenes Minde i Lunds akademiske Forening og holdt der en Tale, hvori jeg gik stærkt ind for et nordisk Samarbejde, hvilket den Gang ikke var populær Tale.

Medens jeg i 1908—11 var Politiassistent i Lyngby, tog jeg Initiativet til Stiftelse af en stedlig Afdeling af Danmarkssamfundet.

I 1917 valgtes jeg første Gang til ledende Senior, men fungerede kun nogle faa Uger, da Senioratet blev væltet væsentligt paa Grund af indre Stridigheder i den konservative Fraktion.

I 1919 valgtes jeg anden Gang til ledende Senior, men udnævntes samme Sommer til Landsdommer i Viborg, hvorfor jeg kun fungerede i en ganske vist meget bevæget Sommersæson.

I 1920—39 var jeg Folketingsmand. Efter Genforeningsfesten paa Dybbøl i Sommeren 1920 holdt jeg ved en Aftenfest i Sønderborg en Tale for de udelukkede Sønderjyder over Mottoet: »Vort

Haab rækker videre«. Under hele min Rigsdagsvirksomhed har jeg holdt paa og mange Gange udtalt offentligt, at for mig var det vigtigste af alle politiske Spørgsmaal Forsvaret saa vist, som den første Forudsætning for at tale om dansk Politik var, at der bestod et frit og selvstændigt Danmark. Jeg har mangfoldige Gange advaret mod at gøre Danmark til et militært Tomrum, idet det efter min Overbevisning vilde føre til, at vi under en Stormagtskonflikt vilde blive besat, sandsynligvis af Tyskland. Jeg var i disse Aar jævnlige til Stede ved Lørdagsdiskussionerne af og til som Forredragsholder, oftere som første Opponent i Regelen efter udtrykkelig Anmodning fra Senioratet. Jeg mødte under dette Arbejde for vort Forsvar som haanende Modstandere Socialdemokrater og Radikale. At jeg skulde opleve at høre de samme Folk nu angribe mig som unational har unægtelig været mig en Overraskelse. Med alt muligt Hensyn til Konvertiters velkendte Nidkærhed, har jeg ikke kunnet finde noget særlig respektindgydende ved disse Kavallerers Opræden.

Jeg maa maaske endnu nævne, at jeg har været 4 Gange i Island, 4 Gange paa Færøerne og 5 Gange i Grønland som Led i Arbejdet paa at bevare og styrke Forbindelsen.

Jeg mener herefter at have Lov at sige, at mit hele Arbejde blandt Studenter og som Rigsdagsmand har været stærkt nationalt præget.

Jeg har fremhævet dette saa stærkt, fordi det paa Forhaand maa være lidet sandsynligt, at en Mand, der er saaledes indstillet, pludselig skulde slaa om til at opføre sig nationalt uværdigt endsige unationalt. Saa meget mindre Grund er der til at vente det, som jeg, skønt jeg har været angrebet for mangt og meget, dog aldrig har været beskyldt for Fejghed eller Logren for Magthavere. Hvorledes jeg bedømmer den Slags Folk fremgaar iøvrigt af Piecen Side 87, Stk. 2. Jeg maa da ogsaa anse mig fuldt berettiget til paa Sandhedens Grund at tilbagevise den fremsatte Sigtelse og tilføje, at jeg finder Anklagen dybt uretfærdig.

Piecen er skrevet uden Tanke paa at naa noget for mig selv. Jeg forudsaa dens Skæbne, se Side 15 »tiet ihjel og lagt for Had«. Dens Formaal var, som det fremgaar af Titlen, alene at vække det danske Folk til Eftertanke, men jfr. Side 67 at faa det til at beslutte sig og saa gøre en Indsats.

I og for sig skulde vel et Fejlgreb ud fra hæderlige Bevæggrunde kunne tilgives den, der har gjort en stor positiv Indsats, ud fra en Betragtning af hvad der var ret og billigt. Jeg gør mig dog ingen Illusioner i saa Henseende, dertil kender jeg for godt den Aand, i

hvilken Retten til »frit at tænke, tro og tale« gennemføres af de sejrende, der under deres Undertrykkelse raabte stærkest op om denne Demokratiets helligste Ret. Jeg er derfor lykkelig over ikke at behøve at paakalde noget saadant som Billighed. Jeg kan ikke nøjes med at kræve det samme, som jeg har stræbt — i al menneskelig Ufuldkommenhed stræbt — at yde: Retfærdighed. Som en første Forudsætning for denne beder jeg om, at man vil læse Piecen i sin Helhed og ikke, som det synes at være Tilfældet med Udrensningsudvalget, nøjes med enkelte løsrevne Citater fundet frem af Folk, der har rodet i Bogen — som Svin efter Trøfler — for at finde noget, der taget ud af Sammenhængen kan bruges til Mistænkeliggørelse.

Piecen er skrevet ud fra en særlig Forargelse over, at de Folk, der havde ført Danmark ud i den mest ydmygende Skændsel, dets Historie kender, ugenert satte sig til rette paany og betegnede sig selv som de eneste rette Vejledere af det danske Folk. Forargelse over den Rigsdag, der lod sig dette byde, over den Herr I. Christmas Møller, der i en af sine herostratisk berømte Taler truede dem, der ikke vilde slutte op om Regeringen og udraabte, at der i dette Land intet maatte ske uden om den ansvarlige Regering, hvorefter han drog til England, hvor Reglen aabenbart ikke havde Gyldighed. Piecen er baaret af den Overbevisning, at ingen Fornyelse inddefra kunde ventes af de sekretærdemokratiske Partier. Jeg spørger tillidsfuldt, om man finder, at Begivenhederne siden Befrielsen har bekræftet eller afkræftet denne Opfattelse.

Udenrigspolitisk er Piecen bestemt af den Opfattelse, som jeg endnu har, at en sejrrig, over Europa fremtrængende Kommuniste betyder en dødelig Fare for vesteuropæisk Kultur. Er denne Opfattelse blevet modbevist? Jeg minder om Herr Churchill's seneste Taler.

Jeg spørger, hvad vilde man sige til her i Landet at faa indført russisk Demokrati med strengt ensrettet Presse og Efterretningstjeneste med eet Parti og een Liste at stemme paa?

Jeg saa kun een Magt i Europa, der var i Stand til at dæmme op for denne Fare, Tyskland. Ganske som Liddell Hart har sagt det efter Tysklands Fald. Jeg har, jfr. Side 58 øverst, altid set Kampen mod Kommunismen som gældende Liv eller Død for de nordiske Folk. Jeg indrømmer, at Spørgsmaalet er ikke blevet aktuelt saa hurtigt, som jeg havde ventet det. Jeg har ikke regnet med Atombombens i visse Henseender stærkt beroligende Virkninger.

Medens jeg paa mange Punkter har faaet Ret m.H.t. den kommende Udvikling, bl. a. i min Forventning om en Arbejderregering

i England og min Forudsigen Side 62—63, at hvis Tyskland vil forsøge med Magt at herske over en Række undertrykte Stater, vilde det blive et Jern- og Blodregimente, der saa langt fra at føre Europa fremad, vilde føre det tilbage og nedad, har jeg paa et for mig afgørende Punkt taget fejl. Noget af det, der stærkest har virket til at gøre mig til Modstander af den russiske Kommunisme, var Studiet af dens Straffelov og dens Udrensningsprocesser, Efterretninger om Likvidationen af 5 Millioner Kulakker o.s.v. Jeg regnede paa dette Omraade med, at Respekten for Retten og for Menneskeliv var saa dybt forankret i tysk Kultur, at noget tilsvarende ikke burde befrygtes fra tysk Side. Efter de Vidnesbyrd, der nu er fremkommet, maa jeg erkende at have taget fejl paa dette Punkt. De værste Anelser, der listede sig frem efterhaanden som Efterretningerne i de to sidste Besættelsesaar blev talrigere og paa-lideligere om Gestapos Metoder her i Landet, er blevet overtruffet i astronomisk Maalestok.

Piecen er skrevet ud fra den i 1941 meget udbredte Opfattelse, at vi i Fremtiden vilde være henvist til et Samarbejde med Tyskland, enten vi vilde eller ej, men jeg har overalt i Piecen hævdet, at Forudsætningen var et frit Danmark og et frit Norden. Se f. Eks. Side 58—59, hvor der oprindeligt stod et af Censuren strøget adskilligt skarpere nedsættende Udtryk om den hjemlige Nazisme. At jeg ikke troede paa denne kan ses f. Eks. Side 82, Stk. i. f. og Side 87 øverst. At jeg ikke tilstræbte et nazistisk Styre ses f. Eks. Side 90, Stk. 2 i Begyndelsen.

I »Berlingske Tidende«s iøvrigt helt igennem meget uvenlige Anmeldelse siget det: »Ogsaa det nordiske Spørgsmaal behandles. Her afviser Herr P. — hvilket iøvrigt sker med megen Værdighed — en tysk Kritik af Bestræbelserne for at samle de nordiske Lande. Tyskland maa forstaa... »at Vilkaaret for et kulturelt Samarbejde med Norden er, at der bestaar en nordisk Kultur, og dennes første Livsbetingelse er Frihed«.

Fra en af de gamle sønderjyske Førere, hvis Navn nævnes med største Respekt over hele Landet, men som jeg vel skal vogte mig for at udlevere, fik jeg en varm Tak for denne Piece, der gav Udtryk for meget af, hvad han selv havde tænkt og sagt. Han fandt, at den var skrevet ud fra et »sundt nationalt Instinkt« o.s.v.*)

Hvad angaar dette, at jeg har talt i National Studenteraktion, kun nogle faa Ord. Jeg har i min Rigsdagstid talt i Sammenslutninger af alle mulige Afskygninger undtagen radikale, saaledes Venstres Ungdom, socialdemokratiske Ungdomsforeninger, Retsforbun-

*) Efter Peter Graus Død tør det siges, at det var ham.

det, Aldrig mere Krig i Forening med en kommunistisk Sammenlutning o.s.v. Ingen er i disse Anledninger faldet paa den taabelige Tanke, at der deri skulde ligge nogen Tilslutning til de paagældende Sammenslutninger. Det er ligesaa taabeligt at opfatte mit Foredrag i N. S. paa denne Maade. Foredraget hed: »Er Skandinavisme Utopi?«, hvilket jeg i Modstrid med N. S. besvarede benægtende. Formanden sagde i sin Takketale, hvad jeg eventuelt kan føre Vidner paa, at det havde interesseret dem at høre »en Modstander«. Jeg holdt iøvrigt det samme Foredrag i Klubben af 1914, hvor man anerkendte dets objektive Fremstilling af Problemerne.

Jeg maa altsaa bestemt benægte paa noget af de af Anklagerne fremhævede Punkter — eller iøvrigt under Besættelsen — at have gjort mig skyldig i national uværdig Optræden.

Senioratet afvist. Udmeldt.

Til Ritzaus Bureau.

Foranlediget ved, at jeg i den sidste Tid har været Genstand for nedsættende Omtale i en Række Dagblade paa Grundlag af en af et saakaldet Udrensningsudvalg (4 Studenter) afgivet Indstilling, at jeg skulde ekskluderes af Studenterforeningen paa Grund af paastaaet nationalt uværdig Optræden, beder jeg om Lejlighed til at meddele Offentligheden følgende: Jeg har samtidig hermed meddelt Studenterforeningens Seniorat, at jeg efter under 20/6 f. A. at have modtaget hans Majestæt Kongens »allernaadigste Paaskønnelse af og Tilfredshed med« min »lange og udmærkede Tjeneste«, en Paaskønnelse, der sikkert ikke tildeles nogen, hvis hele Forhold efter de paagældende Ministeriers Skøn ikke har været ulastelig, ikke mener at burde indgaa paa at lade mine Forhold underkaste en fornyet Prøvelse af en, efter at Studenterforeningens ordinære Domstol har erklæret sig inkompetent, nedsat saakaldet Æresret, hvis ene og mulig afgørende Medlem er en ung Student, og hvis Kendelse kun i Tilfælde af Domfældelse tør ventes at bringe Ro om Sagen, og som formentlig i alle Tilfælde skal forelægges en Generalforsamlings lunefulde Stemninger. Jeg har derimod for Senioratet redegjort for mit Forhold til Studenterforeningen gennem 50 Aar, derunder de to for Offentligheden allerede gennem Aar fuldt

tilgængelige Momenter, paa hvilke den ovennævnte Indstilling bygges nemlig 1) at jeg i Foraaret 1942 i National Studenteraktion har gentaget et oprindeligt i Klubben af 1914 holdt Foredrag: Er Skandinavisme Utopi? og 2) Piecen: Ord til rolig Eftertanke. Jeg har derhos meddelt Senioratet, at jeg, hvis Senioratet efter at have gjort sig bekendt med Redegørelsen, ikke mener at ville eller kunne standse Aktionen mod mig, ønsker med øjeblikkelig Virkning at udmelde mig af Studenterforeningen.

Optagelse nægtet.

